

sosyal adalet

MART 1965

12

sosyal adalet

aylık siyasi fikir dergisi

Mehmet SELİK

Toplumculuğumuzda Doğru ve Açık Olmak İhtiyacı.

Yücel KIVILCIM

Gerçek Sendikacılık Çöküyor mu?

Jean CHESNEAUX

Milli Demokrasi Nedir?

«Çeviren : Kenan SOMER»

Cemal KIRAL

Geri Kalmış Ülkeler ve Kapitalist Sistem.

Ergin GÜNÇE

Dış Ticaretin Devletleştirilmesi ve Kalkınma Sorunu.

Pertev N. BORATAV

Kurtuluş Savaşı Yıllarının Bir Anısı.

Abidin DİNO

Huzur Tehlikesi.

Dr. Niyazi TUNGA

Kongo Olayları.

Sina PAMUKÇU

İşkolları Yönetmeliği Herşeye Aykırıdır.

Cengiz YAZOĞLU

Petrol Sömürücülerinin Pençesinde Bir Ülke. İRAN.

Ahmet TOP

Aşırı Sağ ve Aşırı Sol.

Halil AYTEKİN

Mahkûmlarla Konuşma II.

Georgas HALDES

Nazım Hikmet Üstüne.

«Çeviren : Güzin DİNO»

Carlos Castro SAAVEDRA

Ekmek Kalmadıysa Artık Masada.

«Çeviren : Özdemir İNCE»

Aziz NESİN

Herşey Bizim İçin

Kapak fotoğrafı :

ALPER DOĞAY.

Olaylara bakış

- hükümette değişiklik
- 141 - 142
- vietnam

TUŞTAV

HÜKÜMETTE DEĞİŞİKLİK

Geçen ayın başlarında, Meclisteki muhalefet partileri, nedense ve birdenbire, bütçeyi reddederek hükümeti istifaya zorlama fikrini ortaya attılar. 12 Şubat günü de, şimdiye kadar tanığı olmadığımız bir beraberlik göstererek 225 oyla bütçeyi reddettiler. İnönü de aynı gün, daha evvel vermiş olduğu sözü tutarak, hükümetinin istifasını bildirdi.

Bütün bu olaylara hemen tekaddüm eden günlerde Amerikan büyük elçisinin CKMP ve AP genel başkanlarını ziyaret etmiş olması dikkatlerden kaçmadı. Amerika'nın diğer az gelişmiş memleketlerde izlemekte olduğu genel politikanın ışığında Türkiye'deki faaliyetleri tahlil edilip değerlendirilince, son hükümet düşürme olayında Amerika'nın da parmağı

olduğu ihtimali kolaylıkla hatıra gelmektedir. Nitekim basıncımız ve kamu oyu bu ihtimal üzerinde ciddiyetle durmuş ve durmaktadır.

Olayların dikkat çekici olan diğer bir yanı, hükümetin, beklenilenin aksine, AP genel başkanı değil de bağımsız bir başbakan tarafından kurulmuş olmasıdır. Böylece, Adalet Partisi'ne iktidarın teslim edilmeyeceği şeklindeki söylentiler adeta teyid edilmiş olmaktadır.

Diğer taraftan, hükümet programına esas teşkil edecek olan koalisyon protokolü incelendiğinde, tarafsız başbakan fikrinin sadece kişilere itimat etmemek gibi basit bir vehmin belirtisi olmadığı, aksine bunun daha temelli sebepleri bulunduğu sanısı uyanmaktadır. Gerçekten, protokolün esasları ile onu

imzalayan partilerin görüş ve tutumları arasında paralellik olması şöyle dursun, çok defa çelişme vardır. Bunu ortaya koymak için protokolün bazı maddelerini özetleyelim:

«Atatürk ilkelerine ve 27 Mayıs meşru temeline dayanan ve millî iradenin mahsulü olan Anayasamızı, ruhu ile ve metni ile hakim kılmak.»

«Aşırı cereyanlarla Anayasamızın teminatı altında bulunan fikir, vicdan ve basın hürriyetlerinin sınırları içinde müessir bir şekilde mücadele etmek.»

«Toprak Reformu kanununu çıkarmak.»

«Hükümetin iktisadi politikasını karma ekonomi düzenine ve plânlı kalkınma esasına dayamak.»

«Komşularımızla iyi dostluk münasebetlerinin inkişafı zmnunda hiçbir faaliyeti esirgemek.»

Halbuki okuyucularımız hemen hatırlayacaklardır ki, bu protokola imza atmış olan partiler; Anayasamızın demokratik ve sosyal niteliğini savunmayı aşırı solculuk saymakta, bu düşünce akımı ile Anayasaya aykırı kanunlar vasıtasıyla savaşmayı istemekte; toprak reformunu reddetmekte; plâna pıllav demekte; Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkileri kurmaya karşı çıkmaktadırlar.

Bu böyle olunca şu nokta açıkça ortaya çıkmaktadır ki, yeni hükümetin yalnız başbakanı değil, fakat programı da iktidar partilerinden bağımsızdır.

Bu olayın üzerinde dikkatle durulması lazımdır. Öyle görünüyor ki, koalisyon protokolünün yukarıda özetlediğimiz esasları, hiçbir iktidarın altına inemeyeceği bir sınır çizgisidir.

Nihayet son olarak şuna da işaret etmek lazımdır ki, koalisyon protokolu ile koalisyon partilerinin gerçek nitelikleri arasındaki bu çelişme, hükümetin seçimlere kadar hiçbir önemli iş yapamayacağını göstermektedir. Sekiz ay daha yerimizde sayarak seçimleri bekleyeceğiz.

141 - 142

Türk demokrasisinin ve Anayasa nizamının pürüzlerinden biri olarak kalmakta devam eden ve daha da kalacağı benzeyen 141 ve 142. nci maddeler geçen ay içinde de çeşitli vesilelerle söz konusu edildi.

Adalet Bakanlığı bütçesinin Cumhuriyet Senatusunda müzakeresi sırasında Tabii Senatör Suphi Karaman bu maddelerdeki suç unsurlarının vazih ve kesin olmadığını, ayrıca bu maddelerin Anayasaya, özellikle herkesin teker teker ve toplu olarak düşüncelerini yaymak hakkına açıkça aykırı olduğunu belirtti. Bu maddelerin kaldırılmasını, bu yapılamadığı takdirde «Anayasanın temel müesseseleri olan Cumhuriyet, mülkiyet, millet egemenliği ve Devletin bütünlüğü ilkelerini koruyacak şekilde vuzuha kavuşturulmuş bir ifade ile yeniden düzenlenmesini» istedi.

O zamanki Adalet Bakanı hukukçu Sırrı Atalay, bu özlü ve mantıklı konuşmaya şu cevapları verdi:

«İngiltere ve Almanyada fikir hürriyeti geniş anlamda olabilir. Ama bizim memleketimizin şartları bu memleketlerle aynı değildir. Amerikada komünizm yasak edilmiş ve hatta sıkı hükümler konmuştur. Komünizm bugün iktisaden geri kalmış memleketlerde propaganda ile yerleşme yolunu tutmuştur... 141 ve 142. nci maddelerdeki cebir unsuru kaldırılabilir. Ancak 141 ve 142. nci maddeler tamamen kaldırılırsa bir boşluk meydana gelir ve dolayısıyla rejimi koruyan hükümler ortadan kalkar... Hulâsa, Anayasamızın temel müesseselerine karşı gelecek, bu müesseseleri yıkacak cereyanları nasıl önleyeceğiz? 141 ve 142. nci maddelerden başka bu temel müesseseleri koruyacak elimizde hangi müeyyideler vardır?»

Anayasa düzenini korumak için konulacak müeyyidelerin sınırlarını bizzat Anayasamızın tayin ettiğini bilmeyen, ya da bilmezden gelen hukukçu Sırrı Atalay, yabancı diyarlardan örnek getirme hastalığından da kendini kurtaramamıştı. Ne var ki bu örneğin İngiltere, Fransa, İtalya, Benelux devletlerinden getirilemeyeceğini biliyordu. Bizim şartlarımızın bu NATO ortaklarımızdan farklı olduğunu söyleyerek onlardaki hürriyetlerin bizde uyulanamayacağını isbat etti. Halbuki o devletlerle biz NATO'da aynı medeniyet değerlerini, aynı özgürlük ilkelerini ve aynı kültür mirasını korumak için işbirliği yapmıştık. Atalay, NATO ve benzer anlaşmaların Türk halkı yararına olmadığı ve yorumlanamayacağı kanısını mı yaymak istiyor?

Batı Avrupa örneklerinin elverişli olmadığını gören Sırrı Atalay daha batıdan, Amerikadan misal getirmiş ve gene yanılmış: Bilindiği gibi, bizim 141-142 ye benzeyen hükümler ABD, de de yoktur.

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, 30 Ocak 1965 günü bir basın toplantısı yaparak, bu maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine dâva açmış bulduklarını hatırlattı; hukukçu Sırrı Atalay'ı Anayasa Mahkemesini etkilemeye çalışmakla suçlandı. O zamanki Adalet Bakanının incir çekirdeğini doldurmayan delillerini teker teker çürüttü. Anayasa rejimini koruyan müeyyidelerin Türk Ceza Kanununun 146, 147, 148, 149. maddelerinde mevcut olduğunu hatırlattı.

«Görülüyor ki 141, 142. nci maddelerin yürürlükten kaldırılması takdirinde rejimi koruyan hükümler ortadan kalkar sözü, gerçeğe aykırıdır... Demokratik Anayasamızla faşist 141 ve 142. nci maddeler arasındaki bu açık çelişki, hiçbir demagoji ile gizlenemez. Ya demokratik Anayasamız, ya faşist İtalyadan aktarılmış olan bu 141 ve 142. nci maddeler... Bunlardan ancak biri yürürlükte tutulabilir. Anayasamızı

savlamak kimsenin harcı olmadığına göre, 141 ve 142.nci maddeler yürürlükte tutulamaz.» Dedikten sonra Sırrı Atalay'ın «Anayasamızın Sosyalizme ancak sınırlı olarak izin verdiği» iddiasını cerhetti ve bu iddianın gülünç olduğunu belirtti. «Tersine Anayasamız aslında Sosyalizmi zorunlu kılan bir belgedir» dedi.

31 Ocak 1965 günlü Cumhuriyet Gazetesinde İnönü'nün özel bir demecine geniş yer ayrılmıştı. Bu demecite fikir özgürlüğü ile ilgili şu sözler vardı:

«Fikir özgürlüğü içinde ileri, geri bütün fikirlerin söylenebileceği bir toplum, varmak istediğimiz ideal toplumdur. Şimdi bütün dünyada adedi belki üçü, beşi bulmayacak bu anlayışa varmış milletlerin usullerine bugün özenmek tehlikeli bir heves olur. Kaldı ki ben ne aşırı sağ ve ne de aşırı solu ileri fikir sayarım.»

Önce, aşırı sağ ileri fikir saymadığı için kendisine teşekkür borçlu bulunduğumuz İnönü de, Atalay gibi, bizim memleketimiz şartlarının «dünyada adedi üçü beşi bulmayacak» memleketlerin usullerine özenmemiz tehlikeli kılacak şartlar olduğu kamsundaydı. Ve o da özgürlüğün batıda bulunduğu için değil, T.C. Anayasasında yazılı olduğu için istendiğini unutuyordu. Bu gibi «şart farkı» sakıncaları Anayasa düzenlenirken, Kurucu Meclisten geçerken ve halk oyuna sunulurken düşünülmemiş, yapılmamıştır. Şimdi elimizde uygulanması gereken bir Anayasa vardır ve özgürlük ortamının sağlanması bütçeye malî külfet yükleyecek meselelerden de değildir. Bununla beraber, İnönü'nün konuşmasının bütününden bu maddelerdeki suç unsurlarına cebir ve zor unsurunun eklenmesine taraftar olduğu sonucu çıkarılabilir.

Cumhuriyet Gazetesi 3 Şubat 1965'te de A.P. Genel Başkanı Süleyman Demirel'in özel demecini yayınladı. Demirel:

«Anlayışımıza göre aşırı sol mevcut düzeni zorla, birden bire ve toptan olarak devirme ve yerine yine zorla ve toptan olarak yeni bir düzen koyma gayretidir.» «Aşırı olmayan sol eski düzeni yavaş yavaş, derece derece, parça parça yok edilip yerine yeni bir nizamın kurulmasıdır.» dedikten sonra pişman olmuşçasına hemen ekliyor: Esas mesele aşırı sol ile aşırı olmayan sol arasında bir tefrik yapabilmek için yeni düzen diye bahsi geçen düzenle neyin getirilmek istendiğinin bilinmesidir.»

Yani başlangıçta ayıraç, eski düzeni tasfiye ile yeni düzeni kurmak için kullanılacak metottan ibaret olduğu halde, sonradan bu bir kenara bırakılıyor ve yeni düzenin nitelikleri ayıraç oluyor. Ciddi ve ilmi bir sosyalist hareket halk çoğunluğunun irade ve mücadelesiyle iktidara gelmeyi öngörse bile, Demirele göre, bu hareket aşırı sayılacaktır. Netekim aynı demecite:

MART 1965

«Türkiyede aşırı sol atmosferini yaratma istikametinde gayretler vardır. Bu atmosferi yok edici tedbirler alınmazsa ve mer'î kanunların koyduğu hükümler kasıtlı davranışlar karşısında tahrik edilmezse bu cereyan tehlikeli bir mahiyet arzedebilir.»

derken 141 ve 142. nci maddeleri bugünkü müphem, yuvarlak ve vatandaş için tehlikeli halleri ile bile muhafaza ve tatbik hevesinde olduğu görülüyor. İmzalanmış bulunduğu Hükümet Protokolündeki «Anayasanın fikir ve vicdan özgürlüğü ilkeleri ile zedelenmemek kaydı ile» aşırı akımlarla mücadele esası ile bu düşünceleri arasındaki çelişkiyi nasıl gidereceği ve bu konuda nasıl davranacağı merakla beklenmeye değer.

Bu demecleri takiben eski Adalet Bakanı Sırrı Atalay'ın yeni bir haberi ile karşılaşıldı. Bütçe konuşmaları sırasında Senatoda söylediklerine hiç benzemeyen bu demecinde Atalay (Cumhuriyet, 8.2.1965), TCK. 141 ve 142. nci maddelerinin kaldırılacağını ve yerine yeni hükümleri kapsayan özel bir kanun tasarısı hazırlanıp meclise getirileceğini bildirdikten sonra:

«... İşlenen suç Anayasa suçu olacaktır. Tasarı ile Türk Ceza Kanunundaki «Yurt içinde müesses nizam» tâbiri kaldırılmaktadır, yerine «Anayasanın getirdiği temel iktisadi, içtimai, hukuki, siyasi nizam» tabiri getirilmektedir. İşte Anayasanın bu temel ilkelerine aykırı harekette bulunanlar, yazı yazanlar, bu amaçla dernek kuranlar cezalandırılacaklardır.» dedi.

Bütçe konuşmalarında Tabii Senatör Suphi Karaman'ı söylediklerine hayli uyan bu yeni durum, bir zihniyet değişikliği haber veriyor gibiydi. Ama Atalay bunu çok görmüş olmalı ki sorulan bir soruya cevaben, hemen:

«Cebir unsuruna gelince, Komünistler artık cebir unsurunu kullanmıyorlar. Cebir unsuru kullanmıyorlar diye komünizmi serbest bırakacak değiliz elbette.» diye ekliyordu.

Anayasa, Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğuna dair hükümden gayri bütün hükümlerin değiştirilmesinin teklif edilebileceğini kabul, bunun usulünü tayin etmiştir. Anayasanın bu usul dışında değiştirilmesine teşebbüs suç teşkil edebilir. Bu itibarla önlenmesine çalışılacak fiilleri komünizm, faşizm vs. diye isimlendirmenin faydası yoktur. Tutulacak yol muhafazasına çalışılacak müesseseye, değer ve usulleri tam, kesin ve doğru tayin etmek ve bunları tahdit eden fiilleri de aynı vuzuhla belli ettikten sonra suç addedip ceza tehdidi altına koymaktır.

Fakat bu noktadan henüz hayli uzakta bulunduğu anlaşılıyor. 141 ve 142. nci maddeler demokrasinin özgürlük taraftarlığı iddiaları ile ortaya çıkanların samimiyetini ölçmek için daha uzun zaman yürürlükte kalacağına benzemektedir. Zira böyle bir

denmeden başarı ile çıkacak iktidar henüz ufukta görülmemektedir.

VIETNAM

Vietnamdaki son olaylar Amerikada kamu oyuna verilen önemi ölçmesi bakımından pek ilginçtir. Bazı senatörlerin - özellikle Morse, Gruning, Gore, Church - tutumundan ötürü kamu oyunda hükümetin Vietnam politikasına aleyhtar bir hava hâkimdir. Bilhassa Kuzey Vietnam saldırmaya konusunda bu hassasiyet daha da artmaktadır. Amerikanın kuzeye saldırmasını teşvik eden sadece aşırı sağcı çevreler ve bazı generallerdir. Haftalardanberi, Amerikan halkının aleyhtar olmasına rağmen, hükümet Kuzey Vietnam saldırmak için bahane aramaktadır.

7 Şubat günü Pleiku şehrindeki Amerikan askeri üssüne bir hücum yapılmış ve sekiz Amerikalı asker öldürülmüş, 109 u da yaralanmıştır. Radyo ve televizyon muhabirlerinin verdikleri bilgiye göre hücum Güney Vietnamlı çeteciler tarafından yapılmıştır. Aynı gün Amerikan jetleri Kuzey Vietnamu bombalayarak bu saldırıya cevap (?) vermişlerdir. Ertesi gün de Amerikan jetleri bu cevap verme hareketine devam etmişlerdir. 10 Şubat günü iki Güney Vietnamlı, Qui Nonh şehrindeki Amerikan askeri kışlasına gizlice sokularak canları pahasına kışlayı dinamitlemiş ve bir çok Amerikalı askerin ölmesine ve yaralanmasına sebep olmuşlardır. Bu olayı takiben Başkan Johnson başkanlığında Amerikanın Millî Güvenlik Komisyonu toplanmış ve bu olay yüzünden yeniden Kuzey Vietnam saldırmama konusunda müzakereler başlamıştır. Güney Vietnamın Qui Nonh şehrinde iki Vietnam milliyetçisinin hareketini kuzeyden gelme bir saldırı gibi göstermeye çalışmak en azından insan sağduyusu ile alay etmektir. Amerikan resmi çevreleri hücumlardan Kuzey Vietnamın sorumlu olduğunu şu şekilde iddia etmektedirler, «Böylesine iyi planlanmış bir saldırı olsa olsa Kuzey Vietnamdan gelebilir.» Bu mükemmel bir mantıksızlık örneğidir.

Güney Vietnamda halkın istemediği saldırganlar vardır. Fakat bunlar Kuzey Vietnamdan geldiği iddia edilen çeteciler değildir. İstenmeyen kimselerin kimler olduğunu aydınlatmak için başkan Johnsonun 4 Şubat tarihindeki basın toplantısından bir parçayı aşağıya alıyoruz.

Soru (Morgan) : «Sayın Başkan, anladığıma göre Güney Vietnam hükümetinin daveti ve isteği ile o memlekette bulunuyoruz. Dün Paris'ten gelen bir habere göre Güney ve Kuzey Vietnam resmi şahsiyetleri savaşı durdurmak için müzakere zemini araştırmaktadırlar. Eğer Güney Vietnam hükümeti tarafından Vietnamdan çekilmemiz istenirse ne yapacağız »

Cevap (Johnson) : «Böyle bir davet alacağımızı dü-

şünmek dahi istemiyorum. Paris'ten gelen haber üstünde durmamayı tercih edeceğim. Bu haber tamamen yanlıştır ve bilinmeyen kaynaklardan gelmiştir. Şimdiki politikamıza devam edeceğiz ve Vietnamlılara yardım edeceğiz. Şu veya bu ihtimal üzerinde durmak istemiyorum. Dereyi görmeden paçaları sıvamak istemiyorum. Paris'ten gelen haberdeki durumun ortaya çıkacağını zannetmiyorum.»

Soru : Öyleyse kendi partinizin senatörleri - özellikle Gore ve Church - tarafından yapılan müzakere yoluyla bir anlaşmaya varılması tavsiyesine aleyhtar mısınız »

(Burada Johnson kızmış ve konuşması anlaşıl maz hale gelmiştir.

Cevap : «Bu demektir ki, - benim tutumum gereği kadar açıktır. Güney Vietnamda halkı saldırıya karşı korumak ve hürriyetlerini garanti altına almak için bulunuyoruz.» (New-York Times, 5 Şubat) Başkan Johnson bu cevapları ile, Amerikanın kovulsa da Vietnamdan çıkmak niyetinde olmadığını söylemiş oluyor. Hürriyetlerini koruduğunu iddia ettiği halk, Amerikanın mevcudiyetini hürriyetlerini kısıtı bulmaktadır ve Amerikanın kendi vatanlarından çekip gitmesini istemektedir. Nitekim, Cenevre anlaşmaları gereğince 1956 da yapılması gereken seçimlere Amerika mani olmuştur.

Kuzey Vietnamın Amerikalılar tarafından ikinci ve üçüncü bombardmanı meseleyi bir dünya gerginliği haline getirmek istidatını gösterdiği halde, barışçı kuvvetlerin temkinli hareketi gerginliğin artmasını önledi. Ne var ki bu hal Güney Vietnamın kendi iradesi dışında sürüklendiği bunalımı hafifletmedi. Amerikalıların sözüntü geçirebildiği bölgeler ve ahali, huzursuzluğu çok derinden hissediyor. Nitekim 19 Şubat 1965'te Saygonda yeni bir hükümet darbesi oldu. Amerikalıların fersudelediğini farkettileri Diem'i devirmek için kullandıkları Khan da devrildi. Darbeyi yapan genç generallerin eğilimleri konusunda elde henüz yeter bilgi yoktur. Fakat Saygondaki Vietnamlı Budist rahiplerin Khan'ın devrilmesiyle sonuçlanan genç subaylar hareketini memnuniyetle karşıladıkları anlaşılmaktadır. Bu yeni darbeyi yapanlar bütünüyle anlaşma ve barış isteyen Vietnam halkının isteklerini yerine getirmek için savaşımlar olabileceği gibi, anlaşmadan başka çaresi kalmadığını anlayan fakat üst perdeden konuşma imkânını elde tutmak için son bombardmanlara girişen ABD nin, anlaşmaya artık engel gördüğü, Hhan'ı tasfiye için kullandığı insanlar da olabilir. Budistlerin iyimserliği birinci ihtimale daha fazla pay ayrılmasını gerektiriyor.

Vietnam meselesinin nedenleri ve tarihçesi ile ilgili, ilginç bir yazıyı iç sahifelerimizde bulacaksınız.

SON OLAYLAR VE MİLLİ CEPHE ÇAĞRISI

Hükümetin düşürülmesi münasebetiyle Türkiye İşçi Partisi Merkez Yürütme Kurulu 14 Şubat 1965 Pazar günü olağanüstü toplanarak, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın imzasıyla aşağıdaki bildiri yayınlamıştır.

Hükümet bütçe müzakerelerinde Millet Meclisindeki muhalefet partilerinin ittifakıyla düşürülmüştür. Demokratik rejimlerde, parlamentolarda hükümetlerin düşürülmesi olağandır. Bununla beraber bu düşürüş olağan değildir.

Türkiye, tarihinin kritik bir döneminde bulunuyor. Bu düşürmeyi sadece içerdeki muhalefetin hükümete güvensizliği şeklinde görmek, meseleyi gerçek nedenleri ve niteliği ile kavramamaktır. Çünkü oylamadan hemen önceki günlerde, bir takım temas ve ziyaretler yapılmış olması dikkatten kaçmamıştır. Büyük elçilerin buldukları memleketlerde, partileri ziyaret etmeleri, devletler hukuku bakımından elçilere tanınan haklar sınırları aşan bir davranıştır.

Kıbrıs olayları dolayısıyla hükümetin, geç de olsa, bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika yürütmek zorunluluğunu anlamış olması, Amerika Birleşik Devletlerini endişelendirmiştir. Beri yandan 27 Mayıs'tan beri yurdumuzda hızla gelişen toplumcu akım ve emekçi halk kitlelerinin uyanışı ve örgütlenişi de, gerek dış sermaye çevrelerini, gerekse onların içerdeki ortaklarını telaşlandırmıştır.

Bugün Türkiye'de yurt servetlerinin kökü dışarda kapkaççı sermayeler eliyle yağma edilmesi olayı karşısında bulunuyoruz. Yabancı sermaye çevreleri petrolerimize, ağır sanayimizin bir kısmına elatmış bulunduğu gibi, şimdi de madenlerimizi ele geçirmek çabasıdadır. Toplumcu akımın gelişip emekçi halkımızı demokratik yoldan söz ve karar sahibi etmesi bu duruma kesinlikle son verecektir. Emperyalist çevrelerin ve çıkarıcıların telaşı bu yüzdendir.

Şunu da belirtmek yerinde olacaktır ki, hükümetin düşürülmesi ile sonuçlanan bağlayıcı gelişmelerde C.H.P. nin de sorumluluğu vardır. Çünkü Türkiye'yi bağımlı bir ülke durumuna düşüren ilk adımlar, bundan 18 yıl önce bizzat C.H.P. sorumluları tarafından atılmıştır. Üstelik C.H.P. hükümetleri 1961 den buyana, Anayasanın tam ve eksiksiz uygulanmasını daima savsaklamışlardır.

Türkiye'nin politik ve ekonomik bakımdan tam bağımsız bir devlet haline gelmesi ve yaşaması, bugün Türk Milleti için bir ölüm kahm meselesidir. Tıpkı Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi, milletimizin bütün namuslu, yürekli ve gerçekten yurtsever kuvvetlerinin bir MİLLİ CEPHE halinde işbirliği etmeleri ve dayanışmaları kutsal bir ödevdir. Türkiye bir Vietnam, bir Kongo olamaz ve olmayacaktır.

İlk Millî Kurtuluş Savaşını vermiş ve zafere ulaştırmış olan milletimiz, demokratik yoldan bağımsız, toplumcu bir ülkenin kurulma örneğini de verecektir. YAŞASIN YARININ

MUTLU DEMOKRATİK TÜRKİYESİ.

Türkiye İşçi Partisi
Genel Başkanı
Mehmet Ali AYBAR

VIETNAM OLAYLARININ İÇYÜZÜ

Amerika Birleşik Devletleri bugün Vietnam'a günde iki milyon dolara yaklaşan miktarda «yardım» yapmaktadır. «Yardımlarının fakir ulusların refahı, mutluluğu ve kalkınmasına ne oranda yaradığını ortaya koyan (biraz istisnai de görüle) bir örnek sağlayabileceği için bu yardımın Vietnam'ın «kalkınması» için nasıl kullanıldığını gözden geçirmek yararlı olacaktır.

İkimilyon dolara yaklaşan bu günlük yardım, okulların, hastanelerin, sanayi tesislerinin kurulmasında değil Amerikan fabrikalarının imal ettiği ateşli silâhlar, napalm bombaları, helikopterler, ağır ve hafif bombardıman uçakları, tanklar ve dünyada mevcut tekniği öldürme araçları ile (atom bombası hariç), ve Amerikalı askeri uzmanların nezareti altında Vietnamlıların Vietnamlılar tarafından öldürülmesi için kullanılıyor. Bu yardım, Batı kaynaklarına göre 1955-1964 arasında 200.000'e yaklaşan

Vietnamlıların Amerikalı uzmanların denetim ve rehberliği altında katledilmesine tahsis edilmiştir. Yardımın gittikçe artan bir kesimi ise «usulsüz» yollardan sözlü geçen katletme ameliyelerinin yöneldiği kişilerin, Amerikalılarca Vietkong diye anılan çetecilerin eline geçmiş ve yine Vietnamlı hükümet kuvvetle-

rine mensup onbinlerce askerin de katlinde kullanılmıştır. Ancak «yardımın» sustimaline en açık örnek yardımdan sağlanan silâhların bin kadar Amerikalının da öldürülmesinde kullanılmış olmasıdır. İşte bu «hayırhah» amaçlara tahsis edilen Amerikan yardımı Güney Vietnam ekonomisini o kadar felce uğratmıştır ki, yardımın geri kalan kısmı, hayat standartlarından en küçük bir fedakârlığa katlanamayan derebeylerinin, Saygon'lu burjuvaların ve subayların lüks ihtiyaçlarını karşılamak üzere yine Amerikan fabrikalarında imal edilen otomobil, Amerikan sigara ve viskisi, tuvalet eşyaları vs. ithaline tahsis edilmiştir. Bunlara ilâveten Amerikan askerlerinden Saygon'lu fahişelerin koyunlarına akan dolaylı yardımı da zikredebiliriz. Nihayet son zamanlarda yardımın Amerikan hava kuvvetlerinin aracılığı ile Kuzey Vietnam sınırlarından içeri de taşındığını görüyoruz.

HAZİN BİR HİKÂYE

Meselenin içyüzü nedir? Türk kamu oyu bugüne kadar Vietnam olaylarının ardındaki gerçeği, hatâ çoğu kere olayların aslını öğrenmemiştir. Biz bu yazıda Batının medeni ülkeleri tarafından son yirmi yıldır durmadan ve kıyasıya

kanı akıtılan yoksul fakat haysiyetli bir Asyalı ulusun hikâyesini özetlemeğe çalışacağız.

Hindi-Çini'nin bir parçası olan Vietnam 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'nın bir sömürgesi oldu ve insan gücü ile tabii kaynakları klâsik sömürge metotları ile yüz yıla yakın bir süre boyunca sömürüldü. II. Dünya Harbinde Vietnam'ı Japonlara devretti. O zamanlar Vietnam'ı Japonlara devretti. O zamana kadar dağınık ve etkisiz kalan Fransız aleyhtarı ulusal bağımsızlık hareketi, harp yıllarında Japonlara karşı silâhlı bir mukavemetle döndü; birleşik ve koordine bir mahiyet kazandı. Kurtuluş hareketi içinde çeşitli siyasi ve dini gruplar yer almıştı; ancak komünistler hareketin öncülüğünü yapıyorlardı. Harp başında ülkeyi Japon'lara devreden Fransızlar 1945 te Vietnam'a yeniden sahip çıkmağa kalkınca artık komünist Ho Şi Minh'in liderliği altında toplanmış bulunan ve Viet-Minh diye anılan mukavemetçi kuvvetler silâhlı mücadeleyi sürdürdüler ve dokuz yıllık kanlı bir savaştan sonra 1954 de Fransızları Dien Bien Fu'da büyük bir yenilgiye uğratarak nihai zaferi elde ettiler. Dien Bien Fu'yu Cenevre konferansı izledi.

14 Devletin katıldığı Cenevre konferansı başladığı zaman Viet Minh kuvvetleri Kuzey Vietnam'a tamamen, Güneyde ise çeşitli bölgelere hakim idiler. Cenevre'de imzalanan andlaşma Fransız Hindi-Çini'sini Vietnam, Laos ve Kamboçya olmak üzere üçe bölüyordu; ancak Vietnam, Fransız kuvvetleri çekilinceye ve Milletlerarası Kontrol Komisyonu'nun denetimi altında serbest seçimler yapılincaya kadar geçici olarak ikiye ayrılıyordu. Vietnam'ın Kuzey ve Güney bölgeleri arasındaki geçici sınır 17 paralel olarak tesbit edilmişti. Vietnam'ın birleştirilmesi 1956'da tamamlanacaktı. Böylece Fransızlar sahnedan çekiliyor: Hindi Çini halkı Laos ve Kamboçya'da nötralist, Vietnam'da ise (seçimlerin Ho Şi Minh'in lehine sonuçlanacağı, Güney'de Fransız

kuklası imparator Bao Dai'nin silineceği hemen hemen kesin add edildiğine göre) komünistlerin hakim olduğu üç bağımsız ülkede kendi kaderine sahip oluyor; hepsinden de önemlisi, bölgeye barış ve huzur geliyordu.

AMERİKA SAHNEDE

Fakat bu çözüm yolunu önleyen ve uzun yıllar onbinlerce insanın daha kanının dökülmesine sebep olacak yeni bir âmil 1954'ten sonra bölgeye aktif olarak girdi: Amerika Birleşik Devletleri. Amerika Cenevre adlaşmasını imzalamayı reddetti ve 1954'ten itibaren var gayreti ile ısrarla bu andlaşmanın bütün hükümlerini ihlale başladı.

Aslında Amerika 1947'den beri sahnede idi. Fransızlara; Viet-Minh ile savaşları sırasında geniş ölçüde yardım etmiş; fakat Fransızların savaşa son vermesi kesinleşince duruma bizzat müdahaleye karar vermişti. Sonraları Güney Vietnam'ın diktatörü olacak olan Diem 1954'ten önce Amerikada bir süre kalmış; Amerikalılar tarafından müstakbel görevleri için iyice yetiştirilmişti.

Cenevre andlaşmalarından hemen sonra kukla imparator Bao Dai, düzmece bir darbe ile tasfiye edilerek Fransız Riviera'sına göçtü. G. Vietnam'da yönetim şeklen Diem'in, fiilen Amerikalıların eline böylece geçti. Amerikalıların Vietnam'a yazımızın başında sözünü ettiğimiz yardımı da bu tarihte başlar

Amerika, Vietnam'ın Cenevre andlaşmasına uygun olarak birleştirilmesini önlemekle iç harbin ilk tohumlarını atıyordu. Vietnam'ın ekonomik bakımdan ikiye bölünmüş halde yaşaması son derecede güçlü. Madenleri ve potansiyel sanayisi ile Kuzey ve bereketli tarlaları ile Güney birbirlerine muhtaç, birbirini tamamlayıcı bölgeler idi. Vietnamlı gerçek milliyetçiler Vietnam'ın komünist bir rejim altında dahi olsa birleşmesini ve büyük ülkelerin baskı, istismar ve nüfuzundan azade, güçlü ve gerçek

Çiğnenen Anlaşma Hükümleri

1954 Cenevre deklarasyonundan :

«Konferans, Vietnamla ilgili anlaşmanın esas amacının askeri meseleleri, çarpışmaları sona erdirmek görüşü ile halletmek olduğunu ve askeri ayırma çizgisinin herhangi suretle siyasi veya mülki bir sınır diye yorumlanamayacağını kabul eder.»

ten bağımsız olmasının tek yolu olarak görüyorlardı. Üstelik Viet Minh hareketi gerçekten milliyetçi bir karakter de taşımış, komünist olmayan birçok milliyetçiyi de sinesinde toplamıştı. Buna karşılık Güney'deki Diem kligi (ve keza daha sonraki juntacı subaylar) Fransızlara karşı yürütülen mücadeleye ya hiç katılmamış, ya da açıkça Fransızların safında yer almış kimselerden meydana geliyordu. Diem, iktidarının ilk yılından itibaren Güney'deki sendikalar, aydınlar, Amerikan peykliğine karşı duran çeşitli akımlar ve Budistler üzerinde şiddetli bir baskı rejimi kurdu; dikta yönetimi açıkça dejener ve ahlak dışı bir karakter kazandı. Bütün bunlar şehirlerde ve işçi-aydın grupları arasında rejime karşı şiddetli bir mukabil-hareketin başlamasına sebep oldu.

İLGİNÇ BİR TOPRAK REFORMU

Fakat ABD-Diem yönetimine karşı mukavemetin silâhlı bir ayaklanmaya dönüşmesi, 1955 yılında Amerikalı bir uzmanın hazırladığı bir toprak reformunun uygulanmaya başlaması ile oldu.

Vietnam'da toprak mülkiyeti özellikle Güney'deki zengin Mekong deltasında aşırı bir temerküz gösteriyordu. Burada feodal toprak ilişkileri yer yer hakim olup büyük toprak sahipleri köylüyü çok ağır vergiler ve kiralara bağlamıştı. 1945-54 arasında bu bölgeye geniş ölçüde hakim olan çeteciler Mekong Deltasında fiili bir toprak reformu yaptılar ve kiralari iptal ederek toprakları, işleyen köylüle-

re tazminatsız dağıttılar. Esasen toprak ağaları savaş yıllarında, emniyetli addettikleri şehirlere kaçmış oldukları için bu toprak dağıtımı etkili bir şekilde ve köylülerin bütününce benimsenerek yürütüldü.

G. Vietnam'da Diem rejimi kurulunca siyasi iktidarı derhal etkileri altına alan derebeyi unsurları topraklarını yeniden elde etmek talebinde bulundular. Oysa ki, söylediğimiz gibi, bu ağaların toprakları birçok yerde artık fiilen köylünün elinde idi; Delta köylüsü bunları bizzat ekip biçiyordu. İşte Amerikalı reform uzmanı, ağaların topraklarının büyük kısmını kendilerine geri vermek için zekice bir çare buldu: Vietnam'daki toprakların ve toprak kiralalarının azami sınırlarını tesbit etti. Bu sınırlar harpten önceki azamilerin biraz altında idi; ancak toprak ağalarının fiilen sıfıra inmış bulunan mülkiyet haklarını böylece tevsik ediyor ve eski topraklarının büyük kısmına onları yeniden kavuşturuyordu. Hatta savaş yıllarında birikmiş kira borçlarının tahsil dahi bahis konusu olabiliyordu. Bu sözde reform özellikle toprak dağıtımı meselesinin fiilen hallolmuş bulunduğu köylerde, köylülerin şiddetli tepkisi ile karşılaşılıyordu. Bazı yerlerde reformun uygulanması önlenildi; zorla uygulanan yerlerde ise şiddet ve sabotaj hareketleri başladı. Bu ilk şiddet belirtileri, köylere dağılmış, fakat henüz silâhlarını teslim etmemiş bulunan eski Viet Minh kadrolarının yer yer katılması, yer yer ön-

cülüğü ile bir mukavemet hareketine dönüştü. Şehirlerdeki baskıdan kaçan birçok aydın ve işçinin de katılmaya başladığı hareket Amerikan silâhları ile ve şiddetle bastırılmaya çalışıldıkça genişleyip yayılıyordu; 1960'tan itibaren disiplinli, koordine ve geniş çapta bir isyan mahiyetini kazanmıştı. Bugün bu «iç» harbe Amerikalılar günde 1.500.000 dolar 30 000'e yaklaşan askeri «müşavirler» ile katılmaktadır.

BUGÜNKÜ İÇ DURUM

Amerikalılar ve G. Vietnam hükümeti isyan hareketini bastırmak için son derecede şiddetli davranmıştı. İmtiyazlı ve halktan külliyan kopmuş bir subay grubu (!) dışında geniş ölçüde köylülerle dolu, savaşmaya gönüllü 500 000 kişilik bir ordu kendi kardeşlerini öldürmek için kullanılmaktadır. Asker alınan köylülerin çetecilere katılmasını önleyebilmek için, erler köylerinden mümkün mertebe uzaktaki birliklere verilmekte; halkla ve köylülerle şahsi temas kurmaları yasaklanmakta ve üç ayda bir yerleri değiştirilmektedir. Buna rağmen birliklerden firar çok yüksek orandadır; üstelik firar eden erler köylerine değil çoğu kere Vietkong birliklerine katılmaktadır; çetecilerin silâhça ikmalî insangücü bakımından takviyesi G. Vietnam ordusu tarafından sağlanmaktadır. Vietkong'un kontrolündeki bölgeleri yeniden ele gel çirmeye umudunu tamamen yitiren Amerika, hava üstünlüğüne dayanarak bu bölgeleri tahrip etmek gibi yeni bir stratejiye başvurmuştur. Bu bölgelerdeki mahsul, hayvanlar, hattâ doğrudan doğruya köyler Amerikan uçakları tarafından tahrip edilmekte; mahsulün yok edilmesi için napalm bombalarının yanısıra zehirli ilaçlar kullanılmaktadır.

(1) Vietnam'ın bugünkü «kuvvetli» adamı general Han, 10 milyon dolarlık servete sahip olduğunu bizzat söylemiştir. (New York Herald Tribunes 3 Şubat 1964)

Çiğnenen Anlaşma Hükümleri

1954 Cenevre Anlaşmasının 14/C maddesi:

«Taraflar, çarpışmalar esnasındaki faaliyetleri sebebiyle şahıslar veya teşekküller aleyhinde misilleme veya farklı muamele yapmaktan geri durmayı ve onların demokratik haklarını teminat altına almayı taahhüt ederler.»

ılmaktadır. Başka bölgelerde halk kendi köylerini terke zorlanarak «Stratejik köy» diye anılan yarı temerküz kamplarında toplanmıştır. Yakalanan çeteciler veya şüpheliler sorgusuz sualsiz öldürülmekte, öldürülmeden önce de (geçenlerde resimleri Batı basınında yayınlanarak dehşet uyandıran) korkunç işkencelere uğratılmaktadır. 1959'dan beri şehirlerde de «şüphelilerin yargıç önüne çıkarılmadan idam dahil herhangi bir cezaya çarptırılmasını mümkün kılan bir kanun yürürlükte. Vietnam artık yılda iki taraftan ve sivil halktan 50.000 kişinin öldüğü büyük bir harp alanı olmuştur.

Amerikalıların bir çete savaşına ayrılacak bütün kaynaklarını dökmelerine rağmen durum son yıllarda iyice umutsuz hale gelmiştir. G. Vietnam'ın 2/3'ü, nüfusun yarısı üzerinde hükümetin hiçbir kontrolü kalmadığı anlaşılmaktadır. Viet Kong'un kontrolü altındaki bölgelerde etkili bir idare; sağlık, eğitim hizmetleri ile birlikte kurulmaktadır; toprak reformu yapılmakta veya tamamlanmaktadır. Viet Kong iç harpte ölen hükümet askerlerinin ailelerine yer yer tazminat dahi vermektedir. Bugün 100.000'i aşan muntazam ve disiplinli bir köylü ordusu mahiyetini gösteren Viet Kong'un faaliyetleri hasat mevsiminde durur. Köylü çeteciler silâhlarını gizleyip mahsüllerini toplarlar. Kısacası sayı ve malzeme bakımından çok açık bir üstünlüğe rağmen, G. Vietnam ordusunun Amerikan yardımı kesilir kesilmez

dağılacakını Amerikalılar dahi bugün açıkça söylemektedirler. Aynı şey Saygon'daki siyasi durum için de söylenebilir: Amerikalıların ayrılması halinde Saygon'daki (aşağı yukarı aylık darbelerle değişip duran) hükümetin bir hafta kalabilmesi mucize olacaktır.

KUZAY VIETNAM'IN VE KOMÜNİSTLERİN ROLÜ

Amerika'nın müdahalesine karşılık Kuzey Vietnam'ın da çetecilere geniş ölçüde yardım ettiği söylenmekte; hatta bazı çevrelerce mesele K. Vietnam'dan gelen bir istila hareketi olarak gösterilmektedir. Bunlar çok aşırı iddialardır. Bir kere, Kuzey ve Güney Vietnam arasındaki dar sınır tamamen hükümet kuvvetlerinin kontrolü altındadır ve G. Vietnam'ın Kuzey bölgeleri çetecilerin en zayıf oldukları yerleri teşkil etmektedir. Sınırdan sızma geniş ölçüde önledikten sonra, Kuzey'den Güney'e tek geçit olarak Laos'taki ormanlardan geçen 100'lerce kilometrelik ve «Ho Şi Minh patikası» diye anılan bir «yol» kalmaktadır. Bu «yol» silâh nakline müsait olmamakla birlikte çeteci gruplarının G. Vietnam'a geçmesine maddeten imkân verebilir. Gerçekten de Vietnam'ın bölünmesi anında Kuzey'de Viet Minh Birliklerinde kalan fakat aslen Güneyli olan çetecilerin bir kısmının Kuzey'den Güney'e gönderildiği ve kendi köyleri civarındaki Viet Kong kuvvetlerine katıldıkları söyleniyor. Fakat bunların Viet Kong kuvvetleri içinde sayıca önemli bir yer kaplamadığı yarı resmi Amerikan çevrele-

rince dahi belirtiliyor. Viet Kong bütün silâhlarını ya bizzat imal etmekte, ya da G. Vietnam ordusundan (dolayısıyla Amerikalılardan) elde etmektedir ve New York Times gazetesinin 6 Mart 1964'te yazdığına göre şimdiye kadar aslen Kuzey Vietnam'lı olan hiç bir çeteci yakalanmamıştır. Vietnam'daki Amerikalıların kesinlikle ifade ettiklerine bakılırsa (ve bu Batı basınında defalarca tekrarlanmıştır) Kuzey Vietnam bombaları «hak ile yeksan» edilse dahi Vietkong hareketinin askeri gücü zaafa uğramayacaktır.

Bazı Batılı yorumcular Vietkong hareketinin siyasi organizasyonunu teşkil eden ve 1960'ta kurulmuş olan Milli Kurtuluş Cephesi (MKC) içindeki komünist etkisinin mübalâğa edildiği kanısındadırlar. Gerçekten de MKC içinde, komünist partisi dahil 23 siyasi parti ve kuruluş temsil edilmektedir. MKC'nin başkanı olan Nguyen H. Tho ise Saygon'lu bir avukattır; kendisi 1961'de Diem'in zindanlarından kaçıp harekete fiilen katılmaya kadar ılıman tutumlu bir politikacı olarak bilinmekte idi. Gerçekten de MKC'nin barış teklifleri ve programı sosyalist bir devrim programından çok çeşitli akımları birleştiren bir uzlaşma programını andırmaktadır: Barış, Amerikalıların Vietnam'dan çekilmesi, toprak reformu, özel teşebbüse de önemli yer verilen karma bir ekonomi, bütün siyasi akımların temsil edileceği bir koalisyon, Kuzey'e ticaret yollarının açılması ve tedrici bir birleşme için görüşmelerin başlaması gibi.

HAVA HÜCUMLARININ SEBEBİ

Kuzey Vietnam'ın Güneydeki askeri çöküntü üzerindeki etkisinin bu kadar sınırlı olduğunu en iyi bilenler yine Amerikan Genel Kurmayı ve Başkan Johnson'dur. Buna rağmen Amerikan personeline karşı yapılan son tedhiş hareketlerine Kuzey'i bombalayarak cevap vermenin sebebi nedir? Amerika Vietnam'daki çatışmalar da taraflardan biri olduğuna ve karşı tarafın mümkün mertebe çok

Çiğnenen Anlaşma Hükümleri

1954 Cenevre Anlaşmasının 17/Z maddesi:

«İşbu anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Vietnam'a her çeşit silâh, cephane ve diğer harp malzemesi şeklinde takviyeler sokulması yasaklanmıştır.»

sayıda öldürülmesinden başka hiçbir askeri strateji izlemediğine göre, bu çatışmalarda bazı kurbanlar vermeyi de göze almış olması gerekir. Nitekim, hatırlanacağı gibi Vietnam'ı ziyareti sırasında Savunma Bakanı Mc Namara'yı öldürmeye kalkışan bir Vietnam'lı daha geçenlerde kurşuna dizilmedi mi? Geçen yıl Saygon limanında koskoca bir Amerikan gemisi sabotajcular tarafından batırılmadı mı?

Aslında, son tedhiş hareketleri Kuzeyin bombalanması için sadece bir vesile olmuştur. «Savaşı Kuzey'e taşıma» fikri, Güney'deki harbin kazanılamayacağı, hattâ 5-6 milyon kişi öldürülmedikçe mutlak surette kaybedileceği Amerika tarafından anlaşıldığından beri benimsenmişti. Bombalamanın hedefleri, ayrıntıları hazır ve sadece uygun bir zaman, uygun bir vesile bekleniyordu. Hava harekâtından askeri değil, politik bir kazanç bekleniyordu; bu da, müzakere masasına yenik olarak oturmadan doğacak zayıf pazarlık gücünü bertaraf etmektir. Dünya ve hattâ Amerikan kamu oyunundan gelen baskıların ve sürekli askeri başarısızlıkların ergeç Amerika'yı Vietnam'ı terke zorlayacağı artık yaygın bir kanı halini almıştır. İşte Kuzey'e karşı girişilen son askeri harekât Güney'deki genel başarısızlığı perdelemeye, Amerikan prestijini biraz da olsa kurtarmaya ve nihai pazarlıkta mümkün mertebe güçlü görünmeye yönelmiştir; o kadar. Ve devletler hukukunun değil, «büyük balık küçük balığı yutar» ilkesinin hâkim olduğu bir dünyada yaşadığımızı bir kere daha ispat etmiştir.

KISSADAN HİSSE

„Bu anlattıklarımızın büyük kısmı, öyle sanıyoruz ki Türk okuyucusu için yeni şeylerdir. Halbuki bu yazıdaki bütün vakıalar Batı âleminin bütün yayın organlarında sürekli olarak ortaya konulmaktadır. Türk kamu oyunun bunlardan bugüne kadar haberdar olmaması bir hayli anlamlı olsa gerektir. Aslında bugün Vietnam faciası gerek dünya barışını çok yakından ilgilendirdiği için, gerekse «dostumuz ve müttefikimiz» Amerika'nın «dostlarına» yaptığı müdahale ve nüfuzun ne şekiller alabileceğini öğrettiği için Türkiye'nin de bir meselesidir. Geçen yıl, Kıbrıs olaylarının etkisi ile Amerika aleyhinde nümayiş yapan Türk gençlerinin ellerinde «Türkiye Vietnam değildir.» yazılı dövizler vardı. Bu da gösteriyor ki Türk gençliği' Vietnam olaylarının Türkiye için de önem taşıyabileceğini el yordamıyla sezmiştir. Tarafsız blok tarafından telin edilen, Batı bloku içinde dahi artık açıkça eleştirilen Amerika'nın Vietnam politikasına karşı Türk hükümetinin geçmişimize yaraşan olumlu ve aktif bir tavır almasını beklemek hakkımız olsa gerektir.

Uluslararası bir anlaşmayı çiğneyip on yıldır kardeşi kardeşe kırdırarak birkaç yüz bin kişinin ölümüne sebep olmak; sonunda kendisini başladığı noktadan bir adım dahi ileri gidememiş bulmak; üstelik müzakere masasına giden yolu dahi ancak kan ve ölüm saçarak atabilmek... İşte Amerikan politikası ve işte çağımızın ibret verici bir yüzkarası.

Sayın İdris Küçükömer'e dostça bir karşılık

TOPLUMCULUĞUMUZDA

DOĞRU VE AÇIK OLMAK

İHTİYACI

MEHMET SELİK

29 Ocak 1965 tarihli (Sayı: 96) Yön'de, sayın İdris Küçükömer'in, politikacılara sunulan, yazılarının yedincisini olanca çabamız ve olanca iyi niyetimizle, dikkatle, hem de birkaç kez, okuyup anlamaya çalıştık. Esefle belirtmek zorundayızki başarıya ulaşamadık. Anlama başarısızlığımız yazının daha başlığı ve alt başlığından başlayarak varılan sonuçlara değin sürüp gidiyor.

Yazının başlığı bir soru: «Türkiye'de Hukuk Hâkim Sınıfların Bir Aracı mıdır?» Bunun, yalnız Türkiye için değil, her ülke ve her çağ için doğru cevabı şudur: «Hukuk Hâkim Sınıfların Aracıdır.» Bu, ilkel komünizm çağı hariç, çünkü burada sınıf yoktur, eski yeni bütün toplumlarda böyle olagelmıştır. İster geleneğe, ister görünmez bir kudrete (Tanrı), ister çıplak kuvvete, ya da ister, seçime meydana gelen meclisler yolu ile, ulusal iradeye dayandır görülsün bu yargı doğrudur.

Asıl başlık altında «Hukukun Sosyalizasyonu» alt başlığını okuyoruz Yazıya okumaya başlamadan önce, acaba bununla ne anlatılmak isteniyor, diye düşündük. Hâkimliğin sosyalizasyonuna paralel olarak, herhalde avukatlık ve hukuk danışmanlığının sosyalizasyonu söz konusu olsa gerek dedik. Doğrusu, buradan sosyalizme geçilebileceğini hiç akıl edemedik.

Sayın Küçükömer'in vardığı sonuç da şu: «Bugün Türkiye'de) eskiyen hukuka sarılıp problemleri ağırlaştırarak taviz vermeyen azınlığın tutumu, 1) kendini tahrir edecek canavarı yaratacaktır; bu esas ihtimaldir. 2) (Türkiye) yarı koloni ya da tam koloni haline gelerek dış güçlere dayanarak dengeli sağlamayı deneyecektir. 3) (Bu) iki yol arasında bir üçüncü yol (daha) vardır: insanlara ekonomik ve dolayısıyla politik özgürlüğünü vererek gerçek

vatandaş olmalarına yardım edecek devrim yoludur; (bu yoldan gidilerek) hukuk azınlığın hukuku olmaktan çıkarılıp halkın hukuku; daha doğrusu, devletin yönetimini sağlayan kanunlar, hür halkın devamlı tartışmasıyla oluşan, halk kararları olabilirse, hem hukuk ve hem de devlet halkın devleti olacaktır.» Yazar üçüncü yol için yargısını «Gelişmemiş Türkiye'de bunun sosyalizmden başka aracı kaldı mı?» sorusu ile pekiştiriyor. Hukukun sosyalizasyonu derken, buradan anıyoruz ki, anlatmak istediği de bu, yani, halkın kendi yararına kanunlar yapabilmesini sağlayacak bir hukuk yapısı değişimi...

Tekrar pahasına da olsa bu üç sonuçla ilgili önerme ve iddiaları birkez daha yazalım: bugün yurdumuzdaki hukuk sistemi eskimiş, çağı geçmiş bir sistemdir. Azınlığın çıkarlarını kollar. Bu azınlık, çıkarlarından fedakârlık etmek niyetinde değildir. Çoğunluğun çıkarları azınlığın çıkarları ile zıtlaşma halindedir. Problemlerimiz bu zıtlaşma sonucu ağırlaşmaktadır. Azınlık taviz vermeye yanaşmadığı takdirde, ya gittikçe ağırlığını arttıran problemler pathyacak ve bunun sonucu halka daha yararlı bir hukuk gelecek, ya da azınlık dış güçlerden yararlanıp iç gerginliği, ülkeyi tam veya yarı koloni haline getirme pahasına, hafifletme yoluna gidecektir. Bu bir nevi kendi vermediği tavizi dışardan sağlamak olacaktır. Bir üçüncü yol daha olabilir. Azınlık çoğunluğa taviz değil olanca olanağı vererek, hem patlamadan hem de kolonileşmekten kurtulabilir.

Bu görüşün katılmadığımız yanını göstermeğe çalışalım.

Türkiye geri kalmış kapitalist bir ülkedir. Mevcut hukuk eskimiş, çağı geçmiş değil, tam aksine, kapitalist düzenin bütün ihtiyaçlarına tam karşılık

veren, bunun için de, tam gününe uyan bir hukuktur. Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu vs. Avrupa'nın kapitalist ülkelerinin kanunlarından ya olduğu gibi aktarılmış, ya da küçük değişikliklerle onlar örnek alınarak yapılmıştır. Kaynak ya da örnek kanunların, Burjuvazinin Feodalite üzerindeki egemenliğini sağlamak amacı ile yapılmış olduğu Fransız İhtilali'nin ürünleri olması çağı geçmiş olmalarına ne gerektirir ne de ispat eder. Bugün Türkiye'de ekonomik gücü, bundan ötürül de siyasal kudreti elinde tutan sınıf burjuva sınıfıdır. Bu sınıfın, şimdilik, ittifakını gerekli gördüğü bir feodalite artışı bulunmuş düzenin temel karakterini değiştirmez. Kaldığı tarım kesiminde de gittikçe hızını artıran bir kapitalistleşme hareketi vardır. Buradan varılacak doğru sonuç, hukukun, ürünü olduğu ekonomik temel yapıya tıpatıp uyan, tam gününe yaraşan bir hukuk olduğudur. Hukukun eskiliği temel önermesi yanlış olunca, bundan gelinecek diğer sonuçlar da, elbette, yanlış olacaktır. Fakat devam edelim.

Yanlışlığı gösterilecek ikinci nokta azınlığın taviz verme veya vermeme meselesidir. Sözü hemen yurdumuzdaki duruma getirmeden önce, tavizle ne kastedildiğini, başka yer ve zamanlarda bu konuda neler olduğunu görmek yararlı olur. Küçükömer'e göre taviz «nispeten adil bir gelir bölüşümü»dür. Küçükömer Batı'da buna nasıl ulaşıldığını şöyle açıklıyor: «Avrupa burjuvası sanayi devrimi ile önce kendi ülkelerini sömürerek sermaye birikimine gitmiş;... sonra dış ülkelerin sömürge haline getirilmesiyle sermaye birikimini daha da geliştirmiş... İç ve dış sömürme ile sağlanan birikim sayesinde büyüyen gelir seviyesine ulaşılması... (ve) sanayileşmenin yarattığı yeni iç güçlerin — işçi sınıfının — mücadeleleri ile... burjuvalardan taviz alınabilmiş, nispeten adil bir gelir bölüşümü imkânı doğmuştur.» Yazar görüşünü şu yargı ile tamamıyor: «Sözü edilen birikim olmadan Batı'da kapitalist nisbi denge (yani nispeten adil gelir bölüşümü) düşünülemezdi.»

İlk olarak, Avrupa burjuvazisi kendi ülkelerini sömürmeye sanayi devrimi ile başlamıştır. Sanayi devrimi İngiltere'de 1750 lerde başlamıştır. Buna ön gelen birkaç yüz yıl boyunca bir yandan sermaye birikmiş, bir yandan da bilimsel ve teknik bilgiler bir birine eklene eklene bu tarihlere daha hızlı bir atılımın temelini hazırlamıştır. Sanayi devrimi, birdenbire, kendiliğinden, olmuş bir olay değildir. Daha önceki yüzyılların sömürme ürünü olan sermaye birikimine dayanır. Ancak, sanayi devrimi ile yaratılan kıymet büyümüş, fazla kıymet artmış ve bunlarla birlikte sömürme de hızını ve boyutlarını büyütüştür, denirse doğrudur.

İkinci olarak, Avrupa sanayi ülkelerinde sömürülenlerle (işçi sınıfı) sömürülenler (kapitalistler sınıfı) arasındaki nispi denge, ilk önce iç sonra da dış sömürmenin sağladığı olanaklarla yüksek bir gelir seviyesine ulaşılması sonucu olarak kurulmamıştır. Zira bu görüşü kabul etmek, gelir büyümeseydi, sö-

mürme devam edip gidecekti demeye gelir. Oysa, sömürme bugün de devam etmektedir. Yalnız buna karşı çıkma hareketinin hızı kesilmiştir. Taviz bu hız kesme olgusu ile ilgilidir. Kapitalist gelişme toplumu iki kutba ayırmıştır: Kapitalistler ve işçiler. İşçiler geçen süre boyunca boş durmamışlar, siyasal güçlerini arttırmışlardır. Bu iç siyasal etkidir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine kalmadan, başıyan ve kısa zamanda oturan sosyalist devrim dış siyasal etkidir. Hatta, denilebilirki, bu dış etken olmasa idi, kapitalist sınıf tavize daha yanaşmıyacak, ya da tavizin sınırları çok daha dar kalacaktı. Dış sömürme tavizi kolaylaştırmıştır. Taviz önce işçi sınıfı öncülerini avlamakta, sonra sendikacı işçileri kayırmakta ve genel olarak da sanayi ülkeleri işçilerine dünyanın geriye kalan kısmına, oranla daha yüksek bir hayat düzeyi sağlamak yolunda etki doğurmuştur. Bu, tekrar edelim, sömürme sona ermiş demek değildir. Bugün ileri kapitalist ülkelerde olsun, bunların uyduları durumuna getirilmiş geri - kalmış - kapitalist ülkelerde (Türkiyemiz, ne yazıkki, bunlardan biridir) olsun sözde bilim çevrelerinin, basının, radyonun, televizyonun ve her türlü etikleme araçlarının aracılığı ile yapılan bitip tükenmez propagandaya rağmen, gerçek, gelir ve servet dağılımındaki farkların azalması şöyle dursun, artmakta oluşudur.

Yurdumuzdaki duruma gelince, yine önce sayın Küçükömer'in dediklerine bakalım: «Türkiye sanayileşme devriminde olmadığından içeride, sermaye birikimi için yeterli sömürme olamaz... (Bunun için Türkiye'nin) taviz verebilecek burjuvası yok (tur)...»

İşin özü ile ilgili yanlışlık şurada: Yukarıda da gösterdiğimiz gibi, sanayi devriminde olmak ya da olmamakla sömürmenin canalıcı bir ilgisi yoktur. Sömürme, istismar, yaratılan fazla - kıymette (surplusvalue) el koymak demektir. Sömürme, yoksa, fazla-kıymet yok, yani toplum günü-gününe yaşıyor, ürettiğini, kimseye bir şey kaptırmadan, üretici kendisi tüketiyor, demek olabilir bu. Sömürme yok demekle sömürme ürünü olan fazla-kıymet birikime, yani üretim araçları birikimine gitmiyor, sermaye haline gelmiyor, demek aynı şey değildir. Türkiye'de fazla-kıymet yaratıldığını, bunun bir azınlık tarafından ele geçirildiğini, fakat sermaye birikimine dönüştürülmediğini, türlü biçimlerde yok edildiğini, bilmek için, hiç de, büyük iktisatçı ve keskin görüş sahibi olmaya lüzum yok. Efendim, sömürme var, ama birikime «yeterli» değil demek de yanlıştır. Gerçek, sömürme sonucu ele geçirilen millî gelir fazlalarının eritilip yokedildiğini ifade etmekle belirtilebilir. Sonra, sömürme yok, bundan ötürül, burjuva ve diğer tip sömürücüler de yok, sonucuna zorunlu olarak götürmez mi bu bizi: Gerçek bu mudur?

Sayın İdris Küçükömer'in sonuçlarının dayanıldığı temel veya hareket noktalarındaki yanlışları gösterdikten sonra, sonuçların kendilerine geçebiliriz. İlk sonuç olarak, «eskiyen hukuka sarılıp problemleri ağırlaştırarak taviz vermeyen azınlığın tutumu,

Gerçek

Sendikacılık

Çöküyormu ?

kendini tahrir edecek canavarı yaratacaktır.» deni yordu. Bu «kendini tahrir edecek canavarı yaratacaktır» ifadesini anlamak kolay değildir. Nedir bu canavar? Bunu ne, nasıl yaratacak? Azınlık taviz vermemekte inat edip, eskiyen hukuka sarıldığı için mi doğacak bu canavar? Canavarın doğması iyi mi kötü mü? Bu soruların cevabı yok yazıda. Sadece, esas ihtimalin bu olduğu belirtilmiş. Bununla ne demek istenmiş olabileceğine geçmeden evvel, bir kez daha yazarın bununla ilgili gördüğümüz bir diğer ifadesini inceleyelim. Bugünkü mevzuatımız içinde «müstesna» yerleri olan bir takım kanun ve hükümlerden, haklı olarak, yakınıdıktan sonra şöyle deniyor: «Bunlar nasılsa egemenliğini kurmuş grupların değişen şartlara rağmen oligarşik egemenliğini koruyan maddelerden başka nedir ki?» İfadenin yarısı yanlış yarısı doğrudur. Yürürlükteki mevzuatın «oligarşik» bir egemenliği koruduğu, devam ettirdiği doğrudur. Ancak bu egemenliğin «nasılsa» kurulduğu ve «şartların değiştiği» yanlıştır. «Nasılsa» sözcüğü bir dil sürçmesi ile girmemişse cümleye, bir çok önemli toplumsal ve siyasal olguyu açıklamakta karşılaşılan aczi ve güçsüzlüğü gösterir. Ve bu «nasıl»ı anlamadıkça, başkalarına anlatamadıkça ne denli dövünürsek dövünelim hiçbir şey başaramayız. Ne demek «nasılsa?» Egemenlik, sözü edilen gruplarca, her toplumda ve her çağda doğruluğu ispatlanmış, toplumsal ve siyasal kanunlara uygun olarak kurulmuştur: ekonomik güce sahip olan siyasal güce sahip olur. Cumhuriyetin ilanından birkaç yıl sonra temelleri atılmaya başlanan bugünkü mevzuatımız, o günler kimlerin çıkarına yararmış, kimlerin güçlerinin ifadesi olmuşsa, bugünde aynı sınıf insanların çıkarlarını koruma araçları, onların ekonomik ve siyasal güçlerinin ifadesidir. Değişen bir şart yoktur. Aksine bu günkü kapitalist düzenin hukuki temeli ve içinde gelişeceği çerçeve, bir uzak görüşlülükle, 40 yıl önce atılmış ve belirlenmiştir. Hatta o gün bol gelen elbise bugün gelişip gürbüzleşen bedene, zaman zaman yapılan uygun düzeltmelerle, daha bir oturmakta ve yakışmaktadır. Yukarıda bu konuya dokunmuş olduğumuz için, uzatmak gereksizdir.

Yok sözü edilen ifadeyi, bütün uygun koşullara rağmen burjuvazimiz sermaye birikimini başaramıyor, yurdumuzun üretim olanakları geliştirilemiyor; oysa, nüfusumuz geçen süre içinde yüzde 100'e yakın arttı, biz yeni doğanlara beslenme olanağı yaratmaktan öteye ulusça insanca yaşama özlemi içindeyiz, bunu başarabiliriz de, deniyor, kapitalist toplumsal -ve üretim- ilişkileri ile bu özlem karşı karşıya geliyor, birinciler bu ikinci söylediğimizi önlüyor, gerçekleşmesini olanaksızlaştırıyor, denilmek isteniyorsa bu doğrudur. Bizim kanımızın da bu olduğunu hemen belirtelim. Yalnız bunu açıkça ifade etmek varken, bu denli akıl karıştırıcı ve asıl etkenleri bir yana bırakıp, hukuk düzeni yolundan ortaya konul-

(Sonu 48. sayfada)

Halk örgütlerinin güçlenmesi, öncelikle işveren çevrelerinin etkisinden uzak olarak gelişmeleri, bir bakıma demokratik düzenin inancısıdır. Yurdumuzda halkların son zamanlara kadar başıboş bırakılış nedenleri, giderek halk örgütlerine karşı aşırı duyarlık ve suçlamalar, yapma demokrasi çıkarıcılarının bir oyunu biçiminde toplum yapısına musallat olmuştur. Bugüne kadar halkın haklarına karşı titrememesi, bunların verilir alınmalarında daima seyirci kalması tüm bu örgütsüzlüğün sonucudur.

Böyle olmakla beraber hakim çevreler halkların, tabandan gelen kumildamaların köklülük ve güçlülüğünü sezinlemiş olacaklar ki, alışlagelen yöntemlerle sosyal yaşama biçim vermek zorunluluğunu duymuşlardır. İyi niyetleri bir yana itecek değiliz. Ancak, iyi niyetlilerin eninde sonunda çıkarıcıların oyuncu haline geldikleri çok görülmüştür. Bu bakımdan iyi niyetli olmaktan çok, halktan yana olmak gereklidir. Yoksa halkın güçlü itisini bir süre oyalamak için yapılan deviniler, halktan yana olmaktan çok karşıtlığı belirler.

Çok görülmüştür sosyal mücadele tarihinde örgütsüz toplumların acıklı sonuçları. Böyle haklar, çıkarıcı çevrelerin avı olmaktan kendilerini zor kurtarmaktadırlar. Sömürücü düzen halkı sömürmeği sonuna kadar yürütmeği doğasal saymaktadır. Sınıflar arasındaki gelişmenin toplumu nerelere götüreceği onun umurunda bile değildir. Bunun içindir ki bu çevrelerin meydan konuşucuları kendi sınıflarının ağız ile Özgürlük diye tepinmişlerdir. Fakat yurdumuzun insanların mutluluğu, emeği sorunlarına hiç değinmek gereğini duymamışlardır. Bir zamanlar, huzurun koşulu af'da aranmakta idi. İstenen gerçekleşti ama huzursuzluk daha da ziyadeleşti. Siyasacıların temeldeki hastalığı görememelerinden ileri gelen bir daltonizm.

Şüphesiz, halk örgütlerinin en etkililerinden birincisinin işçi sendikaları olduğunu söyleyebiliriz. Üstelik devrimi ve toplumu itici bir sınıfın (işçi sınıfı) örgütü olmak bakımından önemi gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Türkiye'deki sendikacılık çalışmalarının iç açıcı olmaktan uzak olduğu gizlenemez. Hele, 274 ve 275 sayılı kanunların yayınlanmasından önce yurdumuzda sendikacılık bir dernek çalışmalarından öteye gidememiş sadece tabelalarını korumakla yetinmişlerdir.

Sendikacılık, yeni bir çığıra girerken, yapma demokrasi oyununda çıkarıcı çevrelerin telaşı artmıştır. Öylesine ki bu telaşın altında postu kurtarma çabası dahi saklı bulunmaktadır. Oysa, sendikacılık bir kendisini arama ve kişilik kazanma çabasıdır. Çıkarıcıların telaşı ilginçtir. Bu nedenle, önce kendi aralarında birlikler kurmaya başladılar. Sonra, kendilerine sendikacılar ortaklar yarattılar. Gerçekten diğer uluslarda da çok görülen sarı sendikacılık, sosyal yapıyı yamandı.

Bu arada Çalışma Bakanlığının tutumuna da değinmekte fayda vardır. Bilinmektedir ki Çalışma Bakanlığı iş yaşamının düzenleyicisi tarafsız bir etkidir. Ancak, bu Bakanlık tarafsızlık yani işçi-işveren ilişkilerindeki hakemlik rolünü işverenden yana yapmağa devam etmektedir. Neden bu böyle olur. Aslında başka türlü hareket etmesinde olanak görememekteyiz. Çünkü eşraftan kurulu bir hükümetin Çalışma Bakanlığının eşraftan yana olmasında şaşılacak bir yön olamaz. Tersine, varlık nedeni ne aykırı düşer.

Netekim bu bakanlık, yukarıda belirtildiği üzere, üstelik çıkarıcı çevrelerin de etkisi altına girmiştir. Çıkarıcı çevreler, sarı sendikalar ve Çalışma Bakanlığı... Böyle bir ortaklığın mutlu gelişmeleri meyvalarını vermeğe başlamıştır. Örneğin; elbirliği ile sendikaların hükümet

görüşünden yana olmalarına çaba gösterilmektedir. Elbette hükümetten yana olmak suç değildir. Böyle olduğu kadar hükümetten yana olmamak ta suç sayılmamak gerekir. Formel mantık bunu gerektirir. Batı sendikacılığı, sendikaların siyasının içinde olduklarını doğal görürler. Yurdumuzda ise hâkim partilerden yana olmak alagan, fakat emekçi partilerin yanında bulunmak ise vatan ihaneti sayılmakta devam edilmektedir. Bir sendikacının hakim sınıflardan yana olması ussal ne de doğasaldır. Ama mutlaka doğusaldır. Doğru uluslarında bu görüş ne yankı ki taraftar da bulmaktadır.

En büyük zenginlik kaynağının, bağız elerde heder edilmesi doğasal bir akım olarak gözükmemekte ise de bu geçicidir. Emek gücünün israfı gine işçiler tarafından önlenemez ve kendi öz liderlerini er-geç bulacaklardır.

Emek gücünün düzenlenmesi, işverenle olan ilişkileri zamanımızda kendi başına bırakamaz. Şekilci demokrasilerde emek-işveren ilişkileri kendi başına buyruk bırakıla gelmiş ve sonuçta güçlü yaraların toplum yapısında açılmasına yol açmıştır. Ama devletin düzenleyiciliği yönlü olursa bu takdirde toplum yapısında yara değil çöküntü meydana getirir.

Kronik alkoliklerden, Uludağ'da Fransız kızlarıyla kırıştıran sendika baş patronlarına kadar herkes yurtseverlik taslar, sendika baş patronunun ağız gibi eğilmeyenlere hayat hakkı tanınmaz ise bu takdirde namuslu ve hayşiyetli sendikacılara çetin bir mücadelenin öncülüğünü yapmak düşecektir. Yurdumuzun emekçi kitlelerinin kurtuluşu namuslu sendikaların birlikte mücadelesi ile gerçekleşecektir. Tırnak içinde belirlemek faydalı olacaktır; «Sendikaların politik bir güç olmak bilincinin de varlığı bu mücadelenin olumlu olmasının başlıca koşuludur.»

Üstelik, dolar bolluğunda ve dolarla ayakta durarak caka satma özgürlüğünde, gerçek sendikacıların afaroz edilmelerine şaşmamak gerekir. Aforoznameyi imza edenlerin başında sözünü ettiğimiz sendika baş patronları gelmektedir.

Elbette ki bu azgınlıklar, işçinin, emekçi halk kitlelerinin sosyal çabasında geriletici etkileri olacaktır. Gine, eskisi gibi nereye bağlanacağını kestiremeyen kitleler, gine gecekonduları dolduran halklar, gine Anadolu insanının yoksulluğu sürüp gidecek. Taa ki bu baş patronları emekçilerin kapı dışarı etmelerine kadar...

Gelecek yazımızda yabancı işverenlerin yerli ortaklarla olan ilişkileri ele alınacaktır.

MİLLİ DEMOKRASİ NEDİR

JEAN CHESNEAUX

Çeviren : Kenan SOMER.

İkinci Dünya Savaşından sonra sömürge durumun da bulunan birçok ülke ardarda bağımsızlık kazandı. Dünyadaki gelişmeler eski sömürgelerin bağımsız Devletler kurmalarına uygun iç ve dış şartları yaratmıştı. Bu yeni Devletlerin çoğundaki gelişmeleri ifade etmek için «Milli Demokrasi» terimi kullanılıyor. Böylece belirgin bazı özellikleri bulunan geniş bir hareket anlatılmak istenmektedir. Bu hareket bakımından milli demokrasili bir Devlet, siyasal ve ekonomik bağımsızlığını kiskançlıkla savunan; emperyalizme ve askeri bloklara karşı, ülkesindeki yabancı askeri üslere karşı, sömürgeciliğin yeni şekillerine ve emperyalist yabancı sermayenin ülkenin ekonomik hayatına sızmasına karşı savaşan; zalim ve diktatörce hükümet yöntemlerini reddeden, halk yığınlarının söz, basın, toplantı, gösteri, siyasal ve toplumsal örgütlenme gibi hak ve özgürlüklerden geniş ölçüde yararlanmasını ve ülkenin yönetimine geniş ölçüde katılmasını sağlayan, bunun için gerekli bütün demokratik köklü dönüşümleri - başta gerçek bir toprak reformu - yapan bir Devlettir.

Milli demokrasi terimi farklı özel şartlar içinde oluşan geniş bir hareketi anlattığına göre, her geçen günle zenginleşen anlamlar kazanması, yeni yorumlara konu olması, kısaca, temel ayırdedici nitelikleri değişmeksizin, üzerinde durmadan tartışılması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu türlü tartışmaların Türkiye için sadece teorik değil, belki daha da çok pratik bir önem taşıdığı ortadadır.

Aşağıda milli demokrasi kavramını gönlümüzün bazı somut durumları üzerinde tartışma konusu yapan Jean Chesneaux'nun «Milli Demokrasi Nedir?» adlı incelemesinden bir bölümün çevirisini sunuyoruz.

İncelemenin bütünü «La Pensée» dergisinin aralık 1964 tarihli sayısında yayınlanmıştır.

Milli demokrasi, herşeyden önce, emperyalizme karşı savaşla derebeyliğe karşı savaşın, milli bağımsızlık için savaşla demokrasi için savaşın birlik ve bütünlüğüyle ifade edilir.

Milli demokratik Devlet, bir yandan SEATO ve NATO gibi askeri bloklara katılmayı ve ülkesinde yabancı askeri üsler kurulmasını reddeder, ekonomik hayatın yabancı tekellerden kurtulması için uğraşır; bir yandan da halk yığınlarına geniş demokratik özgürlükler, özellikle gerçek bir toprak reformu yararına savaşma olanakları sağlamak için çabalar.

Bu iki hedef neden birbirinden ayıramaz? Çünkü eski sömürgeci-ler, büyük yabancı çıkarlar, yani emperyalizm, tabii bir müttefik olarak, büyük toprak sahipleri, kabile reisleri, din uluları, aristokratlar, araçlar, bürokratlar gibi ülkenin en muhafazakâr unsurlarına dayanır. Bu bakıma demokrasi için savaşla bağımsızlık için savaş birbirinden ayrılamaz.

Aynı zamanda, az gelişmişliğe ve sefalete karşı esaslı bir savaş ancak demokratik bir ortamda mümkündür. Devlet güçlü küçük bir azınlığın elinde oldukça, az gelişmişlik ve sefalet sorunlarının değil çözümlü, doğru bir biçimde ortaya konması bile mümkün değildir. Ekonomi ve teknik gelişme için savaş geniş yığınların işi olmalıdır. Halk hareketsiz ya da kayıtsız kaldıkça,

en ustaca hazırlanmış plânların bile başarı şansı yok demektir.

Zaten bağımsız bir dış politika halk yığınları tarafından aktif bir şekilde ne kadar desteklenirse o kadar sağlam olur; halk da, ülkenin yönetimine demokratik yoldan ne kadar çok katılırsa hükümeti o kadar çok destekler. Bazı şartlar da, örneğin Nepal ve Afganistan gibi demokratik olmayan hükümetlerin de gerçekten bağımsızlığa yönelen girişimlere yatkın olduğu görülebilir de, onların bağımsız politikalarında daima çürük ve belirsiz bir şey olacaktır.

Öyleyse demokrasi ve milli bağımsızlık birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Halkın desteği olmadıkça, ne yabancı egemenliğin gölgesinde gerçek bir demokrasi kurulabilir, ne de biçimsel politik bağımsızlık gerçek bir ekonomik bağımsızlığa dönüştürülebilir.

İkinci olarak, milli demokrasi bir yol, bir süreçtir; dural (statique) ve değişmez bir kategori değildir.

İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlık kazanan Devletleri ayrı bölmeler içinde sınıflandırmak ve şu Devlet falan kategoride, öbürü de filân ya da fişmekân kategori demek söz konusu değildir. Böyle yapmak şematik ve verimsiz bir davranış olurdu.

Milli demokrasi kavramını karakterize eden, onun hareketliliğidir. Böyle olduğuna göre, bugün varolan milli demokrasili Devletlerin listesini yapmak yolundaki girişim, bizzat milli demokrasi kavramına, onun dinamik karakterine aykırıdır. Bugün Asya ve Afrika ülkelerindeki durum incelenebilir ki, bağımsızlıklarını yeni kazanmış bulunan bazı Devletler, birkaç yıldan beri, emperyalizm karşısında demokrasi ve bağımsızlıklarını pekiştiren somut tedbirler almaktadırlar. Bu Devletlerin milli demokrasi yolunu tuttukları söylenir.

Böylece, Mali bütün ithalât ve ihracat ticaretini, yani dış ticareti millileştirdi. Bu durum, tekellere karşı daha iyi şartlarda kafa tutmasını sağlıyor. (Yer fıstığı satımı,

petrol ve yatırım malları alımı). Gine, Fransız emperyalizminin geleneksel araçlarını tasfiye etti. Endonezya, Holanda işletmelerini millileştirdi ve Sukarno, sendikalara, komünist partisi dahil sol partilere geniş yer veren, «karşılıklı işbirliği» çerçevesinde bir «güdümlü demokrasi»yi yürütüyor. Seylan, Trincomalee'deki İngiliz üslerini kaldırdı. Gana, ordusundaki yüksek rütbeli İngiliz subaylarına yol verdi ve tarımın geliştirilmesi, kakao satımı, sanayiın geliştirilmesi için Devlet örgütleri kurdu. Ben Bella hükümetinin programı da, F.L.N. (Milli Kurtuluş Cephesi) nin bir zamanlardaki devrimci savaş programı gibi, bir milli demokrasi programıdır.

Demek ki milli demokrasi burjuva demokrasilerinden ve bazı gerici Afrika, Asya ve Latin Amerika hükümetlerinin denediği burjuva demokrasisi taklitlerinden temelli bir biçimde farklıdır. Bu taklit denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmış, Batı ülkelerinde halk yığınlarının burjuvaziye savaşı kabul ettirdiği gerçek demokratik yönelimden yoksun demokrasi karikatürleridir. Burjuva demokrasilerinin biçimsel taklidinin Venezüela, Malezya ve Madagaskara ne sağladığını görmek yeter.

Burjuva demokrasilerinde olduğunun tersine, milli demokrasiye doğru yürüyen Devletlerde, devlet sektörü ekonomide (sanayi, ticaret, bankacılık) önemli bir yer tutar. Bu devlet sektörü ileri kapitalist ülkelerdeki devlet kapitalizminin, bağımsızlık kazanmış Asya ve Afrika ülkelerinde görülen bir şekli değildir. Bu devlet sektörü, hem ülkenin hareket özgürlüğünü kısıtlayan yabancı tekellere karşı, hem de gerçek ekonomik gelişmeyi sağlamak bakımından yeteneksiz ve hemen gerçekleştirilecek kârlardan başka bir şey düşünmeyen yerli özel çıkarıcılara, özellikle araçlara karşı bir mücadele aracıdır. Demek ki, milli demokrasinin temel hedefleri bakımından bu devlet sektörünün çok önemli bir görevi var: Hem yabancı tekellerin faaliyetini, hem de iç kapitalizmin gelişmesini aynı

zamanda frenler; yani hem demokrasiyi, hem de milli bağımsızlığı güçlendirir.

Siyasal plânda da milli demokrasiyle burjuva demokrasisi arasında aynı farklılık var. Bu ülkelerde halk örgütlerinin, sendikaların, bazan da ordunun siyasal hayata aktif ve olumlu bir biçimde katılımıyla gerçekleştirilmek istenen şey, bir kitle demokrasisidir. Ayrıca, bu ülkelerdeki kitle demokrasinin karşılaştığı özel sorunlar da, burjuva demokrasilerde karşılaşılan sorunlardan farklıdır: Örneğin bürokrasi tehlikesi, iktidarın yeni bir bürokrasi tarafından genel çıkarları düşünmeden sadece kendi üyelerini zenginleştirmek için kullanılması tehlikesi. Devlet sektörünün gelişmesi bu soruna büsbütün özel bir önem kazandırıyor.

Böylece milli demokrasinin siyasal-ekonomik gelişme süreci kendine özgü bazı özellikler gösteriyor. Bu siyasal kuruluşun kendine özgü bir dinamizmi var. Söz konusu olan, halkın bütün haklı isteklerine cevap vermek için siyasal hayatın ve toplumun demokratik dönüşümünü gerçekleştirmektir. Bu demektir ki, milli demokrasi, iktidarın açıktan açığa ihtilâli güçler tarafından ansızın ele geçirilip sert siyasal değişiklikler yapılmaksızın, ülkenin ilerletilmesine, nitel (kalitatif) gelişmeler gerçekleştirilmesine yeteneklidir. Halk yığınlarının desteğiyle milli demokratik Devlet tarafından yapılan reformların aslında devrimci bir değeri vardır. Milli demokrasi çerçevesinde devrimci dönüşümler çoğunlukla reformlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Burada nitel sıçrama, (le bond qualitatif), yeni bir nitelik (qualité) unsurlarının kerteli, tedrici birikimi ve eski nitelik unsurlarının yıkılması sonucu oluyor. Dönüşümler uzun yoktan, hattâ ağır bir hızla gerçekleşiyormuş gibi görünebilir; ama çok uzun bir durgunluk süresine göre, coşkulu bir harekettir bu.

Demokrasi ve bağımsızlığı güçlendirici bu tedbirlere devrimci nitelik kazandıran şeylerden biri de,

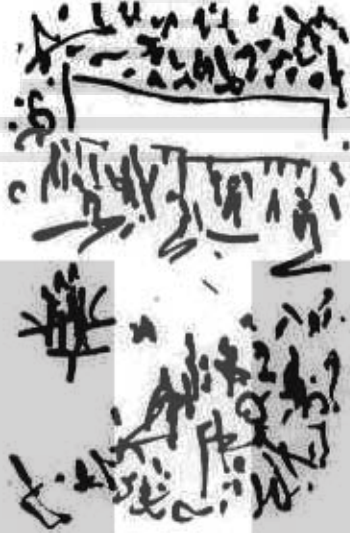
öznel (subjectif) unsurun, kütle bilincinin işe karışmasıdır. Üretim güçleriyle üstyapı arasındaki eski tarihsel ilişki burada tersine döner; halk yığınlarının bilinçli çabası, ilerleme özelemleri, tarımsal üretim tekniklerini değiştiriyor.

Demek ki milli demokrasi kapitalist olmayan bir yoldur. Bu konu üzerindeki tartışmalar böyle olduğunu açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

Ama böyledir diye, sosyalist demokrasiyle milli demokrasiyi de bir tutmamalıdır. Milli demokrasi, Asya ve Avrupadaki halk demokrasisinin, yeni bağımsızlık kazanmış Asya ve Afrika ülkelerindeki bir şekli değildir. Milli demokrasi ülkelerde sosyalist eğilimli devlet sektörü, özel sektör üzerinde henüz kesin bir egemenlik kazanmış olmaktan uzaktır. Demokrasi, sosyalist üretim ilişkileriyle henüz güvenlik altına alınmamıştır. Bu ülkelerdeki ideoloji bilimsel sosyalizm değil, sadece çok genel ve bulanık bir sosyalizmdir.

Ne var ki, milli demokrasi gerçek sosyalizme götürebilir; onun maddi ve toplumsal şartlarını hazırlayabilir. Devrimci demokratların bilimsel sosyalizme geçiş olanakları üzerine kurulmuş yeni bir tez bu noktada değer kazanıyor. Bu tezin en belirli örneği Castro'dur; ama Castro'nun istisnai bir olay olmadığını gösteren başka örnekler de var: İngiliz Güyan'ında Dr. Jagan, Mali Birliği Partisinin bazı yöneticileri, Zanzibar'daki Umma Partisinin sol kanadı, v.s.. Bir yıldanberi Cezayir ve Birmanya'daki gelişmeler bu örnekleri çoğaltıcı nitelikte. Bazı yöneticilerin ya da siyasal kadroların bilimsel sosyalizm yönündeki bilinçli, öznel gelişmeleri, milli demokrasiye sosyalist demokrasiye geçme bakımından şüphesiz yararlı bir etkidir; ama bu geçiş daha birçok etkene bağlıdır. Bu geçiş Küba'daki gibi çok hızlı olabilir. Küba toprakları üzerinde henüz Birleşik Devletlerin bir askeri üssü bulunmadığına göre, milli kurtuluş sa-

yaşını bile tamamlamamış bir ülkeye olduğu halde, kendini daha şimdiden sosyalist cumhuriyet olarak ilân etmiş bulunmaktadır. Ne var ki, hemen Batista'nın düşmesinden sonra, Küba milli demokrasiinin

ayırdedici özelliklerine sahip bir ülke durumuna gelmişti. 1953 yılındaki Moncada Kışlası Programı savaşın birlik ve bütünlüğünü kabul ediyordu. Kübadaki dönüşümü hızlandıran, Amerikan baskısının ağırlığıyla bu baskıyı Küba üzerine çekme sonucunu verebilecek şekilde burjuvazinin Castro hareketinden ayrılma tehlikeleri olmuştur. Halk yığınlarını seferber edebilmek için sosyalist tedbirlerin hızlandırılması gerekli. Başlangıçta Castro'nun çok daha yavaş bir gelişme düşündüğü muhakkaktı. (Washington seyahatine bakınız). Başka ülkelerde bu gelişme daha yavaş olacaktır.

Milli demokrasiinin üçüncü karakteri, Barış İçinde Yaşamak için Dünyada yürütülen savaştan ayrılmazlığıdır.

Dünyada bir sosyalist ülkeler kesimi olduğu içindir ki, bağımsızlığını yeni kazanmış Devletler önünde kapitalist olmayan bir gelişme yolu açılmış bulunmaktadır. Sosyalist ülkelerin varlığı, onları ilkel maddelerin Batıdaki fiyat dalgalanma-

ları ya da Batı piyasalarının istikrarsızlığı yüzünden daha çok soyulup sovana çevrilmekten kurtarıyor. Böylece, daha iyi şartlar içinde alışveriş edebilecekleri bir iş ortağı bulunmuş oluyorlar.

Aynı zamanda bu ülkeler, dolaylı bir biçimde sosyalist ülkelere askerî harcamalarından da yararlanıyorlar. 1946 yılında Azerbaycan'da olanlar, 1956 da Süveyş'te mümkün olmadı. 1953 yılında Guatemala'ya karşı yapılanlar, artık Kübaya karşı mümkün değildir. Ne kadar çürük olursa olsun, Laos meselesinin tarafsız ve barışçı yollarla bir çözüme bağlanması, soğuk harbin bitmesiyle mümkün olmuştur.

Dördüncü karakter: Milli demokrasi bir Devletin kurulması, Asya ve Afrika milletlerinin sağlamlaşması sürecini güçlendirir.

Gerçekten, milli demokrasi bir Devlete geçiş, ortak bir milli ruhun kuruluşunu güçlendirir, destekler. Yeni Devletin ortak kadrosu içinde demokratik hayatın gelişmesi, her türlü yerel, kavimsel ya da dinsel ayrılıkların etkisini azaltır. Aynı zamanda, modern ekonominin kapitalist olmayan bir yolda gelişmesi ve ekonomi içinde devlet sektörünün ağırlık kazanması, küçük üretimin eski çerçevelerini parçalar, yani piyasayı genişletir, ekonomik hayatta gerçek bir birliğin kuruluşunu kolaylaştırır. Bu, modern bir milletin en sağlam temelidir.

Beşinci olarak, milli demokrasiinin sınıf temeli, yani onun siyasal ifadesi nedir?

Bilimsel sosyalist teori bakımından bu bir temel sorundur. Bu sorunu kurcalamak, milli demokrasi kavramına karşı açılan dogmatik ve sekter kampanyayı beslemek, böylece oportünist bir eğilimin gelişmesine yol açmak anlamına gelir. İster burjuva demokrasisi, ister sosyalist demokrasi, isterse milli demokrasi olsun, her Devlet şekli ancak sınıf temeliyle tanımlanabilir. Milli demokrasi kavramı üstüne şimdiye kadar yapı-

lan yorumlar bu temel soruna esaslı bir açıklık getirmiş olmaktan uzaktır. Genel olarak, her halkın ekonomik, siyasal ve kültürel hayatının özelliklerini hesaba katarak, emperyalizmin ve derebeylik kalıntılarının kökünü kazımak için yürütülen savaşta, milletin bütün zinde kuvvetleri arasındaki en uygun birlik şekillerinin araştırılmasının asıl olduğu söylenmiştir.

Milli demokrasiyi sınıf gerçekleri bakımından tanımlamak gerektiği açıktır ve «milletin zinde kuvvetleri» deyişi de çok belirsiz bir deyimdir. Fakat bundan da, bu sınıf gerçeklerine mutlaka burjuva demokrasiyi ya da sosyalist demokrasiyi sınıf temelleri kadar kesin bir formülasyon aranması gerektiği sonucu çıkmaz. Bir yol, bir süreç olduğu ölçüde milli demokrasiyi sınıf temeli, öbür iki toplumsal-siyasal kuruluşun, yani burjuva ya da sosyalist demokrasiyelerinin sınıf temelinden daha hareketlidir. Her şeyden önce, milli demokrasi yolunu tutmuş denilen ülkeler arasındaki toplumsal rejimlerin birbirinden son derece farklı olduklarını hesaba katmak gerekiyor. Bunlardan bazıları, Hindistan gibi, kapitalizm yolunda hayli ilerlemiş ve önemlice bir sanayi işçisi bulunan ülkelerdir. Bazıları, gene Hindistan, Latin Amerika ülkeleri, Endonezya ya da Birmanyanın bazı bölgeleri ve Mısır gibi, tarımda derebeylik kalıntısı toplumsal ilişkilerle karakterize edilirler; bazılarıysa, Kara Afrikadakiler gibi, köylülüklerinin bütünlüğü henüz tamamen bozulmamış, yani toprak üzerinde özel mülkiyete ve toprak sahipleri tarafından köylü emeğinin sömürülmesine dayanan ilişkiler henüz kurulmamış ülkelerdir. Egemen üretim tarzı hepsinde aynı değildir; temel toplumsal çelişme hepsinde aynı değildir. Aynı şekilde, bu ülkelerin siyasal tecrübeleri de birbirinden çok farklıdır. Bazılarında halk yığınlarıyla bağlar kur-

muş tecrübeli bir komünist partisi vardır, bazılarında sadece küçük marxçı aydın grupları; bazılarında, milli kurtuluş savaşlarının türlü aşamalarından gelmiş, farklı toplumsal temel ve ideolojilere dayanan siyasal partiler, örneğin Endonezyadaki gibi bir pluralisme geleneği vardır; bazılarında da tersine, bağımsız savaşların tarihsel özellikleri gereği bir tek kütle partisi; nihayet bazıları, halk yığınlarıyla hiçbir gerçek bağ olmayan ve aslında onlar adına konuşabilme olanaklarından yoksun, birbirine rakip küçük politikacı klikleri tarafından yönetilir.

Bu şartlar içinde, milli demokrasiyi sınıf gerçekleri bakımından tanımlamanın zorunluluğu her ne kadar açıksa da, bu zorunluluk, tanımlamanın basit bir formüle indirgenmesini sağlamaktan uzaktır. Milli demokrasi üzerine 1963 Şubatında yayınlanan esashi bir inceleme de bu güçlüğü açıkça göstermektedir.

«Milli demokrasi Devletin özgürlüğü ve geçici niteliği onun bir ya da iki sınıfın, yani işçi ve köylü sınıflarının Devleti ya da diktatörlüğü olmadığı gerçeğinin bir sonucudur. Milli demokrasi Devleti, devrik gerici sınıfları baskı altında tutan ve bütün yurtseverlerin ortak çıkarlarını temsil eden Devlettir. Bu düzende toplumun siyasal hayatı bütün yurtsever sınıflar tarafından, bir demokratik partiler bloku tarafından yönetilecektir; bir sınıf, ya da bir parti tarafından değil. Fakat gericiyi yenerek bir milli cephe de toplanan demokratik sınıflar arasındaki ilişkiler, hem bu sınıflar arasındaki birliğin devamlılığını, hem de ülkenin refahı için aralarında bir mücadelenin varlığını sağlar nitelikte olacaktır.»

Milli demokrasi üzerine safca bir övgü hiç de gerekli değildir, böyle bir övgü «oportünist bir yorum» niteliği taşıyabilir. Bu ülkelerde temel çelişmeyi çözmek için,

yani bağımsızlık ve demokrasi adına savaşmak için pekâlâ bir «yurtsever sınıflar bloku» kurulabilir; ama böyle bir blokun varlığı, bu blok içindeki sınıflardan herbirinin kendine özgü durumunu, özel siyasal yeteneklerini ortadan kaldırmaz. Bu sınıflardan herbirinin kendine özgü bir dinamizmi vardır ve aralarından bazı biri, bazı öbürü, şu ya da bu aşamada daha etkili bir durumda görünür. Yani burjuvazi ya da işçi sınıfı, köylüler ve ordu dahil orta sınıf ve tabakalar, bunlardan bazı biri, bazı öbürü ön plâna geçer. Örneğin, Gana'da burjuvazi ağır basıyor, Mali ve Zanzibarda ağırlık aydınlardadır; Endonezyada işçi sınıfı, Cezayir ve Kübada tarım işçileri, Birmanya'da ordu ön plânda bulunuyor. Bütün bu sınıf ve tabakaların olumlu rolü henüz tükenmemiş bulunan milli burjuvazi dahil, kendilerine özgü devrimci yetenekleri vardır. Öyleyse yurtsever blokun her ülkeye farklı bir sınıf yapısı var; bu yapı, milli demokrasiyi kuran sınıflar arasındaki farklı dengeleri yansıtır.

Öbür yandan, ikinci plânda da kalsalar, bu sınıflar arasındaki çelişmeler birdenbire silinmiş olmazlar. Bu sınıflar arasında, özellikle burjuvazi ve işçi sınıfı arasında, ülke işlerinin yönetimi için bir yarışma vardır. Köylüler, aydınlar, ordu ve öbür orta sınıf ve zümreler hangisi yani tutacak? Bunu belirleyecek olan mücadelenin somut şekilleridir. Ve bu yüzdendir ki, milli demokrasiyi bir ülkeyi sosyalizme götürebileceği söylenebilir; ama bunun mutlaka böyle olacağı söylenemez.

Bu bakıma işçi sınıfının milli demokrasiye doğru gidişte oynadığı rol çok önemlidir. Asya ve Afrika ülkelerinin on yıllık deneyleri açıkça gösteriyor ki, bir ülkenin milli demokrasi yoluna girmesi için işçi sınıfının yöntemi bir ön şart değildir (Cezayir, Mali, v.s.). Fakat bu ülkenin milli demokrasi yolunda sonuna kadar gidebilmeleri, siyasal, ekonomik ve askeri tam bir

bağımsızlık için savaşta sonuna kadar gidebilmeleri, gerçek demokrasi için savaşta sonuna kadar gidebilmeleri ve böylece sosyalizmin maddi ve toplumsal temellerini kurabilmeleri için, işçi sınıfının yönetimi değilse bile, çok etkili bir şekilde bu çabaya katılması mutlaka zorunludur.

Milli demokrasinin sınıf temelindeki somut durumların farklılığı, bu sınıf yapılarının siyasal ifadelerinin de çok farklı olması sonucunu veriyor. Devrimci öncüllüğü bazı yerlerde komünist partisi, bazı yerlerde işçi sendikaları (Gine ve Mali), bazı yerlerde aydınlar, hattâ subaylar yapabilir. Bu devrimci öncülük, Cezayir ve Malideki gibi, bazı tek parti tarafından yürütüldüğü gibi, bazı, Birmanya'da General Ne Win'in Devrimci Konseyine dayanan hareket gibi, daha az örgütlenmiş bir biçimde de yürütülebilir. Bazı da, Endonezya'daki milliyetçiler, komünistler ve sol müslümanlar arasındaki birlikte, Nasakom'da olduğu gibi, çeşitli yurtsever partilerden kurulu bir blok vardır. Seylanda da bu türü bir birlik başlangıç durumundadır.

Bazı yerlerde (Cezayir, Mali), komünistler bir parti halinde örgütlenmemişlerdir, mevcut tek partiyi desteklerler; bazı yerlerde, Endonezya'daki gibi, komünist partisi yönetici blokun resmen üyesi durumundadır; bazı yerlerde de (Seylan, Birmanya), hükümeti destekler, millî demokrasi yolunda onu yüreklendirirler.

Öyleyse, çok çeşitli somut durumlar karşısında bulunuyoruz demektir. Bir ülke, mekanik şekilde bir tek formül uygulama zorunluluğu olmaksızın millî demokrasi yoluna girebilir; demokrasiyi ve bağımsızlığı sağlamak için somut tedbirler alabilir. Asya ve Afrika ülkelerinde devrimci savaş için uyulması gereken «tek model» yoktur. Millî demokrasi tezi, bütün orijinalitesini ve bütün anlamını bu noktada buluyor.

Çeviren : Kenan SOMER

Değişik ülkelerde kapitalizmin doğuş ve gelişmesi her ülkenin kendine özgü özelliklerini taşısa da, bu, kapitalist sistemin ekonomik, politik ve sosyal olayları her ülkede ayrı - ayrı ve hele kökten, değişik biçimde etkileyeceği anlamına gelmez. Örneğin, bu sistem her hangi bir ülkede ne biçimde doğmuş ve gelişmiş olursa olsun, ilkin, üretici güçleri dev ölçüde geliştirmiş daha sonra da tam tersine toplumun ilerlemesine engel olma gayretine düşmüştür. Çünkü bu sistemin temelinde, iki zıt kuvvetmiş gibi, üretici güçlerle üretim münasebetlerinin, günün birinde, anlaşmazlığa düşmeleri esası yatmaktadır. Başka bir deyimle, ilk ağızda üretici güçlerin ilerleyip gelişmesinde sayısız çıkarları olan kapitalist sistem bunu kıyasıya teşvik ederken, belli bir safhaya ulaşıncaya, toplumun ilerleyip gelişmesinde itici kuvvet olan üretici güçleri yerinde saydırma hattâ geri götürme zorunda kalır. Bu, sistemin en yüksek ve son safhasına ulaşılmış emperyalist düzeydeki ülkede de böyle, geri kalmış bir ülkede de böyledir.

Tıpkı bunun gibi, üretim araçlarının belli ve özel ellerde toplandığı bütün ülkelerde sermayenin toplanma (konsantrasyon) ve merkezileşmesi daima aynı karakterdedir, araçlar ve biçim ne olursa olsun sonuç hep aynı: sermayenin belli ellerde toplanıp birikmesi. Salt kâr ve artak değer elde etme amacını güden üretimin artmasını etkileyen «rekabet», sonunda tröst ve kartellerin doğmasına beşiklik eder. Artık kartel ve tröst «rekabeti ortadan kaldırmış ve böylece kendi kendini inkâra düşmüştür. Kâr için üretim ve bunun sonucu «rekabetin ortadan kalkması kendi başına üretime katılan geniş kitlelerin sermayeye bağımlılığını ve zamanla ortadan silinmesini doğuracaktır. Bu kapitalizmin temel kanunudur ve geri kalmış ülkelerde bölük - pürçük üretici ve esnafın kara gözlerinin hatırı için bu karakterini bozacak değildir.

Burada yeni bir itiraz şu olabilir: geri kalmış ülkelerde ekonomik yapı kapitalist karakterde olmadığına, daha başka bir deyimle, kapitalizm bütün müesseseleri ile henüz yerleşmemiş olduğuna göre, sistemin bu temel kanunu bu ülkelerde işler mi, ya da niye işlesin? Gerçekten geri kalmış ülkelerde kapitalist yapıyı belirleyen, sermayenin belli ve özel ellerde toplanıp birikmiş olması şartı gerçekleşmiş değildir, her köşe başında perakende üretici ve asnaf göze çarpmaktadır. Ama aslında, yukardaki soru ciddi bir soru değildir. Zira geri kalmış ülkelerdeki ekonomik yapı «derebeylik kalıntısı bir üretim sistemini

GERİ KALMIŞ ÜLKELER VE KAPİTALİST SİSTEM

hâlâ sürdüren, tarım temeli üzerinde az gelişmiş bir ticaret burjuvazisi» niteliğinde de olsa, bu aslında kapitalist sistemin bir safhasıdır. Tıpkı emperyalizm, kapitalizmin en yüksek safhası oluşu gibi. Burada kapitalist sistemi yeniden belirliyelim: Derebeyliğin (feodalizmin) yerine geçmiş kapitalizm, önemli üretim araçlarının belli ve özel ellerde toplanması ve üretim araçlarına sahip olmadıkları için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak geçinmek zorunda olanların sömürülmesi temelleri üzerine kurulmuştur. Bu, kapitalist sistemin bütün müesseseleri ile kurulmuş, bulunduğu bir ülkede böyle de, Geri Kalmış Ülkelerde başka türlü mü? Elbette ki değil. Yanılma burjuva düzeni ile kapitalist düzeni bir birinden ayrı şeylermiş gibi kavramaktan geliyor. Aslında (ve gerçeği) kapitalizm burjuvaziden başlayarak emperyalizme kadar çeşitli safhalara ayrılan tek ve bütün bir sistemdir. Kısacası sermayeyi bölmek çabasında bölük-pürçük üretici ve esnaf Geri Kalmış Ülkede de kapitalizmin bu temel kanununa uymak durum ve zorundadır.

Kaldı ki çağımızda kapitalist sistemin temel kanunlarının dolu-dizgin işlemesi için Geri Kalmış Ülkelerde sermayenin belli ve özel ellerde toplanıp birikmesini beklemeye de lüzum kalmamıştır. Burada gelişmiş kapitalist ülkelere dönmek gerek. Üretimde başı-boşluğa ve plânsız, ihtiyari kanunlara dayanan kapitalist ekonomide, bir ara ulaşılan aşırı üretime, gene kapitalizmin temel kanununa göre alış gücü boyuna azalan emekçi halk kitlelerinin ilgisizliği başlar. Aslında ulaşılmış üretimin miktarı da dış pazarlar aramak zorunluluğunu doğurunca, bölgelere bölünüp pazar olarak paylaşılmış Geri Kalmış Ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkelerin, türlü biçim ve yollarda, ekonomik etkisine girer. Artık Geri Kalmış Ülkelerde gelişmiş bir kapitalist ekonominin temel kanunları alabildiğine işlemeye başlamıştır. Cezayirde, Küba'da v.b. Geri Kalmış Ülkelerde kapitalist sistem bütün müesseseleri ile yerleşmeden sosyal yapıda temelli değişiklikler olmuş ve bu ülkeler sosyalizme yönelmişse, bu, yuka-

rdaki nedenle toplumdaki antionistik aykırılıkların keskinleşmiş olmasındandır. Kongo'da da durum bundan değişik olmayacaktır.

Çağımızda Geri Kalmış Ülkelerin aydınlarna düşen, bu gerçeği kavrayıp toplumu buna göre etkilemektir. Geri Kalmış Ülkelerde kapitalist sistem bütün müesseseleri ile yerleşmeden kanunlarını nişlemeyeceğini sanan aydın en azından yanılıyor. Yüzyıllar boyunca insanlığın biriktirdiği kültür ve bilimden tıpkı hakim çevreler gibi yararlanabilen aydınlarn büyük çoğunluğunun tutuculuğunu unutup ya da tüm umutları bu guruba bağlıyor değiliz. Ama aydın gerçekten yol gösterici olabilir. Zaten sözümüz, kol ve kafa emeğinin aykırılıklarının ortadan kalkmasından tedirgin olacak aydıncılara (!) değil, halktan ve emekten yana olan gerçek aydınlara.

DIŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ VE KALKINMA SORUNUMUZ

ERGIN GÜNÇE

Diş ticaretin devletleştirilmesi konusundaki tartışmalarda ayrıntıların ön plâna geçirilmesi çabalarını gördük. Bu, yurdumuzda sorunlarımıza çözüm istemeyen ve statükonun devamında sayısız çıkarları olan hâkim sınıflarla onların sözcülüğünü yapan sözde bilim adamlarının ötedenberi kullandıkları bir yöntemdir.

Bir konunun tartışılmasında yararlı olan ise, herşeyden önce temel sorunu büyük bir açıklıkla ortaya koymağa çalışmaktır. Sorunun varlığında ve tanımlanmasında mevcut anlaşma ve anlaşmazlıkların sağlam bir şekilde belirlenmesi olumlu bir tartışmanın gerçek şartı sayılmalıdır. Sorunlara açık-seçik bir cevap vermekten kaçınanlar ise, her zaman, konuyu belirsizleştirme ve ayrıntılarına boğma yolunu seçiyorlar.

Durum dış ticaret konusundaki tartışmalarda da aynen böyle olmuştur. Bu konuda şimdiye kadar yeteri kadar evelme deleveme yapıldığı için biz işe «Dış ticaretin devletleştirilmesinin ne olmadığını» incelemekle başlamak istiyoruz.

Bir kere, dış ticaretin devletleştirilmesi diye soyut ve tek başına bir sorun yoktur. Kalkınma gibi çok yönlü bir süreçle bağlantıları ortaya konmadıkça bu konu da, diğer bütün konular gibi, somutluğunu ve anlamını yitiriverir. Şu halde anlamlı ve yararlı bir tartışma için cevaplandırılması gereken esas soru «Kalkınma sorunumuz içinde dış ticaretin devletleştirilmesinin yeri ve önemi nedir?» sorusu olmak tadır.

Bunun için de başlangıçta kalkınma sorununu, hiç değilse ana hatlarıyla ele almamız gerekecektir. Herşeyden önce şunu saptamamız gerekir ki, kalkınma, özü itibariyle teknik bir çözümlerle gerçekleştirilemez. Kalkınma, teknik yönleri olmakla birlikte, asıl, büyük çapta bir yapı değişikliği demektir. Kalkınma süreci, toplumun her kesiminde derinleşmesi ne yaşanan bir olaylar sistemini esaslı noktaların dan bozmak, bir metamorfoza uğratmak anlamına gelir. Çünkü dumura uğramış olan toplumsal yapı, bir kısım parçaları anormal bir büyüme gösterse bile, kendi kendine büyüyebilecek güçten yoksundur.

Dumura uğramış olan «bütün», bir kısır çemberler içinde bocalamaktadır. R. Nurkse bu durumu «Yoksulluk Kısır Çemberleri» olarak açıklıyor. Buna göre geri kalmışlık hem sebep hem de sonuç olmaktadır. Şöyle ki: Geri kalmış ülkelerde kişi başı

na milli gelir seviyesi düşüktür. İnsanların büyük kısmı gelirlerinin tamamını tüketim malları satın almak için harcadıklarından tasarruflar yani yatırım kaynakları yetersizdir; bu ise yatırımların yetersiz olmasından başka bir şey değildir. Başka bir deyimle toplumun üretici gücü azdır ve kişi başına verimlilik düşüktür. Bu da sonuç olarak, kişi başına düşen milli gelirin düşük olmasında önemli bir rol oynamaktadır. Böylece tekrar başlangıç noktamıza dönüyoruz. Üretim ya da arz cephesindeki bu kısır çembere ek olarak toplam talep cephesindeki kısır çemberden de söz edilmektedir. Buna göre ise, gelir seviyesinin düşük olması yüzünden toplam talep yetersizdir. İhtiyaçların sonsuz olması talebin yetersizliğini değiştirmemektedir. Çünkü iktisadi hayat efektif talep ilkesine (parayı verenin düdüğü çalması esasına) göre şekillenmiştir ve bir yandan üreticiliğini geliştirmek için yeterli sermaye ve bilgi donatımından yoksun bırakılan büyük halk kitleleri ister istemez yeteri kadar üretim yapamamakta diğer yandan gelirin bir kısmı da elinden alınmakta olduğundan bunların teşkil ettikleri piyasa dar bir piyasa olarak kalmaktadır. Dar bir piyasa işbölümünün karşısındaki başlıca engeldir. İşbölümünün gelişmemesi kişi başına verimliliği kısıtlamakta ve bizi yine başlangıç noktamıza yani gelirin düşük olması noktasına getirmektedir.

Temel iktisadi yapıdaki bu yoksulluk kısır çemberleri sistemi toplumun üst yapılarında da çeşitli dengesizlik ve olumsuzluklar yaratıyor. Ayrıca, bu üst yapı olaylarının alt yapıyı etkilediklerini ve çözüme ulaştırılması gereken yeni yeni sorunlar ortaya çıkardıklarını da biliyoruz. Geri kalmış ülkelerdeki eğitim kurumlarının çoğunun (üniversiteler başta olmak üzere) kalkınmayı kamçulamak şöyle dursun, sınırlayan hattâ köstekleyen etmenler olmalarını örnek olarak gösterebiliriz.

Sağlık hizmetlerinden balıkçılığın geliştirilmesine toprak reformundan arsa spekülasyonu ortadan kaldırılmasına kadar her şey bu temel yapıyla ilgilere yönünden ele alınmak durumundadır. Esas sorun da bu kısır çemberleri kırmakta toplanıyor. Bir

kere bunların kendiliğinden ya da sermaye çevreleri'nin iddia ettiği gibi «piyasa mekanizmasının işleme- siyle» kırılmıyacağı açıktır. Piyasa mekanizmasının o herşeyi tereyağından kıl çeker gibi hallediveren «görünmez eli» kırılalı çok olmuştur. Hem de J. M. Keynes gibi bir burjuva iktisatçısı tarafından. Üste- lik koskoca bir piyasalaşmamış kesime sahip olan geri kalmış ekonomilerde «piyasa mekanizması»ndan söz etmek büsbütün boş ve saçmadır.

Sözli geçen kısır çemberler sistemini bozmakla kalkınma eş anlamıdır. Bunun kim bozabilir? Adı üstünde: Yoksulluk kısır çemberini yoksulluktan kurtulmak isteyenler bozacaktır. Bu da herşeyden önce yoksul halkın örgütlenerek demokratik yoldan iktidara gelmesiyle mümkündür. Kendi mutluluğu ve refahı için şevkle çalışan insanların üretimi art- tırması, üretim artışının önündeki toplumsal yapı engellerinin temizlenmesi köklü bir dönüşümün baş- langıcı olacaktır. Teknik sorunlar ancak bu çerçeve içinde bir anlam kazanır.

Şimdi esas sorunumuzu bu analiz içinde değer- lendirmeye çalışabiliriz. Bugün dış ticaret devletleş- tirilirse ne olur? Elbette ki kalkınma sorunumuz bakımından önemli bir sonuç ortaya çıkmayacaktır. Olsa olsa niceliksel bazı değişimler görülecektir ki bunlar, dışarıya kaçırılan ve dışarda tutulan döviz- lerin bir miktar azalmasından doğacak tasarrufun iç yatırım imkânlarımızı bir miktar genişletmesi, ticaret hadlerinde lehimize bir miktar değişme (yani aldıklarımızı daha ucuz ya da sattıklarımızı da- ha pahalı hale getirme), ticaretimizin yönünde (ti- caret yaptığımız ülkelerde), hacminde ve kompozis- yonunda bazı farklılıklar gibi iç iktisadi yapımızı esasından bozmayacak olan değişimlerdir. Ayrıca, devlet gelirlerinde ve giderlerinde artış görülecektir. Aracıların kalkması, bazı yatırım mallarının üretici- ye daha ucuza intikalini sağlayacaktır.

Dış ticaret kesimi iç iktisadi yapının bir uzantı- sıdır. Dikkatlerimizi iç üretim güçlerimizi artırma ve üretim ilişkilerimizi esaslı bir değişime tâbi tutma- ğa yöneltmeliyiz. Bu olduğu zaman dış ticaretin dev- letleştirilmesi de bir anlam ve zorunluluk kazana- caktır. Yoksa, bürokratik ve halktan yana olmayan devletçilikle kapkaççı aracılar arasında bir nitelik far- kı olduğunu savunmak imkansız görünüyor.

Durum bu olunca, arada bir gazetelerde boy gös- tererek «harcıalem» İngilizce iktisad kitaplarından mollavari çıkarsamalar yaparak köklü sorunlarımızı çözmeğe kalkışanların tutumu komikleşiyor. İki ilkel teknik terimin altına ayrıntıları sıralamakla al- datılacak aydınların sayısı gün günden azalmaktadır.

Açıklanması gereken bir nokta daha var. Devlet ve hükümet adamlarının bunca teminatından sonra bile, araçlar dış ticaretin devletleştirilmesinden niçin bu kadar telşlanmışlardır? Bunun sebebi, araçların, dış ticaretin, günü gelince, hiç kimseye bir kuruş ödemediksizin devletleştirilebileceğini ve bunun bugün- kü fleri Anayasamız çerçevesinde mümkün, hattâ zo- runlu olduğunu bilmelerinden olsa gerektir.

bir cehalet örneği

19 Şubat 1965 günlü YÖN dergisinin 7. sayfasında komünistlikten sanki öğ- retmenlere ait haberde sanıklardan Meh- met Demirtaş'ın ağzından anlatılan şö- ye bir kısım var:

«... Grup odasına çağırdılar. Grup komutanı Yümnü Tor'un yanında 5 - 6 kadar Ast, Sb. ve bir de hâkim yüzbaşı vardı. Komutanın önünde bana ait olup iki üç aydır alamadı ğım Sosyal Adalet, İmece ve Oyun dergileri duruyordu. «Mehmet bun- lar senin, alakoyduk.» dedi. Sosyal Adaleti göstererek «biliyorsun bu yasak» dedi. Ben «yasak olamaz, ya- sak olsa hükümet yayını önlerdi.» de- dim. Başçavuşlardan biri «nereden buluyorlar bunları?» deyince Teğmen Yümnü Tor «Matbaaları var gizli giz- li basıp gönderiyorlar» dedi...»

Biraz okuma yazma bilen, eline al- dığı dergiyi biraz karıştıran ve dürüst- ten biraz nasibi olan insan dergimizin dizilip basıldığı matbaanın adını ve ad- resini görebilir. Ayrıca Sosyal Adalet'in açıkça basılıp açıkça dağıtıldığını ve yurdun her tarafında serbestçe satıldığını bilir. Askeri birlik ve kurumların bu genel kuralın dışında bırakıldığına dair bir kanun hükmü olmadığı gibi, bir gizli tamim veya emir olduğunu da tahmin etmiyoruz. Diğer dergi ve yayınlara ser- bestçe girebildiği bir yerde Sosyal Ada- letin dağıtımının yasak edilmiş olabile- ceğini ise aklımıza getirmiyoruz.

Küçük gayretkeşliklere bir küçük uyarmamız var şimdilik;

Sosyal Adalet, anayasanın ve kanun ve nizamların himayesi altındadır ve bu bakımdan başka gazete, dergi ve yayın- lardan hiç bir farkı yoktur.

KURTULUŞ SAVAŞI

YILLARININ BİR ANISI

PERTEV N. BORATAV

1921 yazı İstanbul «İtilâf Kuvvetleri» nin işgali altında. Ben on üç yaşındaydım. Bolu'ya gideceğim. Eskiden oraya Adapazarı üstü, karayolundan gidilirdi; İstanbul'a, iki yıl önce, öyle gelmişim okumaya. İki yıldan beri, bu yol kesilmiş, anamı, babamı, kardeşlerimi görmemişim. Deniz yolu yenice açılmış, İstanbul-Bartın hattında küçük vapurlar işlemeye başlamış; şimdi Anadolu'yu İstanbul'a bağlayan tek yol bu bende bu fırsattan faydalanıyorum. İtalyan bandıralı, ama kaptanı, tayfaları Türk, adı Ermeni adına benzer bir vapura biniyorum ninem ve daha kırk elli yolcu ile: Çoğu kadın, yaşlı erkek ve çocuk bunların; Anadolu'da yakını olanların, özel bir pasaportla, yolcu luklarına izin veriliyor. Gemimiz, Haliç vapurlarından biraz kabaca bir tekne, Akçşehir (şimdiki Akçakoca) açıklarında demirliyor Bolu'nun «iskelesi» olan bu kasabada, «itibarlı» birkaç yolcu ile telgraf memurunun evinde iki gün misafir kalacağız. Ev geniş kumsala bakıyor, kıyıya çok yakın. İndirme bindirme iskelesi falan yok Akçşehir'in. Vapurdan yolcuları ve eşyaları karaya indirmek için, kayıklar açıkta demirlemiş gemiye yanaşır; dalgalı zamanlarda, yolcularla kayıkların ortak akrobatiklerini gerektiren bir manevra ile yapılır bu indirme; sonra kayak karaya yanaşır, kuma oturtulur; kayıklar yarı bellerine kadar suya girerek, yüklerini dalgaların erişmeyeceği bir yere kadar taşırlar... Kumsalda, bizi getiren vapurun da

bu minval üzere, boşaltılmasını seyrediyoruz. Şiş karınlı kayıklar, dalgaların üstünde seke seke, vapurla kumsal arasında mekik dokuyorlar. Kayıkçılarla yardımcıları, vapurdan indirdikleri sandıkları kumsala istif ediyorlar. Boşaltma işlerine baktığı anlaşılan pos bıyıklı, başındaki «kuvvayı milliyeye» kalpağı ile boyu biraz daha uzayan, dalyan gibi bir adam var; kayıkçılara ona «Murat Bey» diye sesleniyorlar. «Kuvvayı milliyenin adamlarının İstanbul'dan kaçırdıkları cephaneye sandıkları imiş bu indirilen...» Bu işin başında işte bu Murat Bey varmış, kumsaldaki pos bıyıklı adam. O benim gördüğüm ilk kuvvayı milliyecidir. Yıllar sonra (on yıl, belki onbeş yıl sonra) bir gün «Murat Bey» adını, İstanbul limanında işleyen küçük bir geminin (bir kılavuz gemisi miydi, yoksa mayınları peşine takıp çeken çatanalardan biri miydi?) bögünde okudum. Adını bu küçük gemiye hâtıra bırakan Murat Bey ne oldu? O küçük gemi hâla durur mu? kim bilir?...

1921 yılının ilk yarısı Anadolu savaşlarının sıralandığı aylardır: Düşman ordusu yeni yeni kurulmakta olan cepheyi zorluyor; birbiri ardınca verilen iki meydan savaşında, Birinci ve İkinci İnönüde (11 Ocak ve 31 Mart 1921) bizimkiler düşmanı durdurmuşlar. Ama çok geçmeden yeni bir saldırı gelecek; Altıntaş'ta Kuvvayı milliyeye yenilgiye uğrayacak, Bolu bölgesinde Halifecilerin ayaklanmasını bastırdıktan sonra, cephede savaşa katılan Albay Nâzım Bey vurulacak o savaşlarda; Temmuzda Eskişehir ve Kü-

tahya düşecek... Sonra, Ağustos sonlarında büyük Sakarya savaşı verilecek, Ankara'nın kaderini belirleyecek savaştır bu...

Benim Bolu'ya tatilimi geçirmeye gittiğim aylar, işte bu, İkinci İnönü ile Sakarya savaşları arasındaki süredir.

Akçşehir ile Bolu arası, iki dağ kitlesi aşarak, hepsi hepsi 100 kilometredir; yaylı ile iki günde yapıyoruz bu yolu. Yaylı o zamanın en konforlu ve en süratli taşıtıdır. Yolumuz üstünde, dağların bögüne dolana dolana sarılan kağıt kafilelerine raslıyoruz. Kağıtlara çıplak mavzerler ve cephaneye sandıkları istif edilmiş: Herhalde top ve tüfek mermileri var bu sandıkların içinde. Kağıtları süren kadınlardır; öküzlerin önünde yürüyorlar, arada bir yarı dönüp uzun öğendirelerinin ucu ile öküzleri dürtüklüyorlar. Kimi arabalarda, cephaneye sandıklarının, mavzer demetlerinin arasına, çul çaput yerleştirilmiş, kuş yuvasına benzeyen bu yerlere bebeler yatırılmış...

O yaz Bolu kasabası, cephe gerisinin en hareketli noktalarından biri olmuştur. Yeni savaş birlikleri burada eğitiliyor, örgütleniyor. Kasabanın kıyısında, boş bulduğumuz saatlerde bizim futbol ve kovalamaç oynadığımız Karaçayır, bir uçtan bir uca, bir talimgâh haline gelmiştir. Oynamadığımız zamanlar buradaki talimleri seyrediyoruz. Kuvvayı Milliyenin yeni askerleri, her biri Anadolu'nun bir bucağından gelmiş genç köylüler burada kısa bir süre içinde en gerekli bilgileri alıyorlar. Ellerinde pırl pırl

silâhlar, ama üniforma adına, başlarında, kalpak taklidi, alın yerinde belli belirsiz kırmızı bir ay işlenmiş, hâki renkte bir kabalakları var; geri yanı, köylerinden getirdikleri yamalı elbiselerdir. Eğitimcileri, gür bıyıklarından ayırd ediliyor, «Seferberlik» boyunca cephelelerde döğüşmüş, onbaşılar, çavuşlardır... Bu eğitim 15-20 gün sürüyor; sonra, talimgâha gelirken söyledikleri türküyü (Kurtuluş Savaşı Anadolu'sunun ilk millî marşını) söyleyerek, tabur tabur cepheye gidiyorlar:

«Ankara'nın taşına bak.
Gözlerimin yaşına bak...»

Tatilimizin ortalarında, Eskişehir'in düşmesinden sonra, savaş cephesi Doğuya doğru o kadar gerilemiştir ki, kulağın yere dayınca top seslerini işitebiliyorsun. Bolu'ya akın akın yaralı geliyor. Hisar tepesindeki Mektebi Sultani hastahaneye çevrilmiştir. Akran çocuklarla, hergün, oraya gidiyoruz, ve bir fâsil, hafif yaralıların koğuşlarında, okuma yazmabilmiyen, ya da ellerini kullanamıyan askerlerin evlerine mektup yazıyoruz. Aynı koğuşta yaralı Yunan askerleri de yatıyor. Daha başka türlü konuşamayınca, yatak komşularına, çocuk gibi gülmüşüyorlar. Arkadaşlarının kafasından da, belki, aynı düşünce geçiyor: «Şimdi yan yana yatan bu insanlar, belki birkaç gün önce, birbirlerine öldüresiye kurşun sıkıyorlardı...»

Yine o koğuşların duvarlarında kurşun delikleri ve kan lekeleri var. «Bir yıl önce, 1920 ilkbaharında, Halifeci kuvvetlerin ilerlemesinden cesaretlenen «Bolu âsileri» Sultani Mektebindeki Kuvva-yı Milliye garnizonunu basmışlar, 100 kadar askeri, bu duvarlar arasında öldürmüşler.»

Herhalde Sakarya savaşından sonra idi. Bir gün Türk Ocağı'nın açılış töreni yapıldı. Nutuklar söylendi, millî marşlar çağrıldı. Genç öğretmenlerle Sultani'nin yetişkin öğrencileri coşkun şiirler okudular. Bunlardan bir tanesinin, kıvrıkcık sarı saçlı, mavi gözlü, uzun boylu bir delikanlının

okuduğu şiirin adı «Kırk Haramilerin Esiri» idi: Haydutların reisi, türlü işkencelerden sonra, esirin bir kolumu kestiriyor. Ama yiğit adam cellâtlarına meydan okuyor. O zaman Harami-başı bağırıyor adamlarından birine:

«Öteki kolu da kes. Öteki kolu da kes!...» Bir anda, beklenmedik bir şey oluyor: Balta esirin elinde parlıyor. Şimdi iyi hatırlamıyorum, ama, sanırsam hikâye de böyle sona eriyordu...

Şiir kadar, onu okuyanın okuyuşunda da başka bir güç vardı. Sarışın delikanlı şiiri okumamış, onda dile gelen, ayaklanmış esir Anadolu'nun dramını oynamıştı. Onun kollarının geniş hareketleri, sıçrayışları, dizlerini yere vuruşları hâlâ gözümün önündedir...

Bu şiiri okuyanın, Sutanî Mektebinin öğretmenlerinden biri olduğunu babamdan öğrendim. Ama şiir kimindi? O sıralarda bu sorunun üzerinde durduğumu hatırlamıyorum. O yaşta ben bir «şair» kim bilir nasıl düşünürdüm kafamın içinde? Herhalde şair diyince, koca gür bıyıklarıyla, düzgün, titiz giyimiyle Fikretin, sivri sakalı ve tek gözlüğüyle Hâmid'in, ya da gür yelesiyle Namık Kemal'in resimleri gelirdi gözümün önüne bir şair adının arkasında on dokuz yaşında toy bir öğretmenden başka çehreler düşünmüş olmalıydım.

Ders yılı başında İstanbul'a döndüm. «Kırk Haramilerin Esiri», bu kez bir yerde basılmış halyle elime geçti şiirin altında Nazım Hikmet adı vardı. Gözlerimin önünde Bolu'daki Türk Ocağı'nın açılış töreni, ve kollarını geniş hareketlerle sallıyan delikanlı canlandı; benim Nazım Hikmet'le ilk aşinalığımı sağlayan o olmuştu... Sonraları; Nazım Hikmet'in daha birçok şiirlerini okumak fırsatını buldum; o sıralar onun şiirlerine okuma kitaplarında da yer veriliirdi.

Ertesi yılın tatil aylarını da, yine Karadeniz yoluyla Akçaşehir üzerinden giderek Bolu'da geçirdim. O yazın son haftaları Dumlupınar Savaşından sonraki zaferle-

rin çalgın bayramları içinde geçti. Türk Ocağı'nda, Hükümet Konağı'nın meydanında, Karacayırdı şenlikler, törenler yapıldı Bana Nazım Hikmet'in şiirini ilk tattıran o sarışın genç öğretmeni aradı gözlerim. O delikanlının Nazım Hikmet olduğunu, Sakarya savaşlarından az sonra Bolu'dan ayrıldığını o zaman öğrendim.

«Kırk Haramilerin Esiri», «Kurtuluş Savaşı Destanı»nın bir çeşit «ön-şarkısı» (Prélude)ü) dir. Nazım Hikmet onu, belki Anadolu'ya geçmeden, belki de Anadolu'da geçirdiği ilk aylar içinde yazmıştır, bilmiyorum... Ama, «Kırk Haramilerin Esiri» henüz soyut bir semboldür. «Destan»ın kahramanlarını, etleriyle, kanlarıyla, yaşayan gerçek varlıklar halinde diriltmek için, tâ 1941 e kadar, yirmi yıl bekleyecektir şair. Bunun için de İstanbul'dan başka bir alın-yazısıyla kopması, Anadolu'nun insanları ve gerçekleriyle, başka koşullar altında (bozkırları boydan boya geçen bir trenin üçüncü mevki bölmesinde, Çankırı hapishanesinde, Bursa kalesinde) hemhâl olması, onların dilinden Kuvva-yı Milliye destanını yeniden dinlemesi gerekecektir. 1921 yılının olayları ve çehreleri, memleketinin «İnsan manzaraları» Nazımın şiirine bütün heybetleriyle o zaman girecektir: Arhaveli İsmail, İstanbullu şoför Ahmet Gaziantepi Kara-Yılan, Eskişehirli Kanbur Kerim, Kartallı Kâzım, ve ay ışığı altında, kağıdı kâfileleri önünde yürüten «Kadınlarımız»...

1921 yılının asıl kişisel anlarına ise Nazım Hikmet ölümünden az önce eğilecek: - Karadeniz kıyılarında İnebolu'dan Ankara'ya yaptığı yolculuk, Ankara, Bolu ve bütün cephe gerisi Anadolu'sunun ölüm kalım savaşı içinde yapmacıksız, yalnız düşünce ve duygularıyla kendisi, geçmişle bugünün, uzakla yakının, ölümlerle sağların, ancak düşlerde olduğu gibi, yan yana, iç içe, kucak kucağa birleştiği bir hikâyerde, şairin mihnetler ve hasretlerle geçen kırk yılının romanında dile gelecektir.

HUZUR

TEHLİKESİ

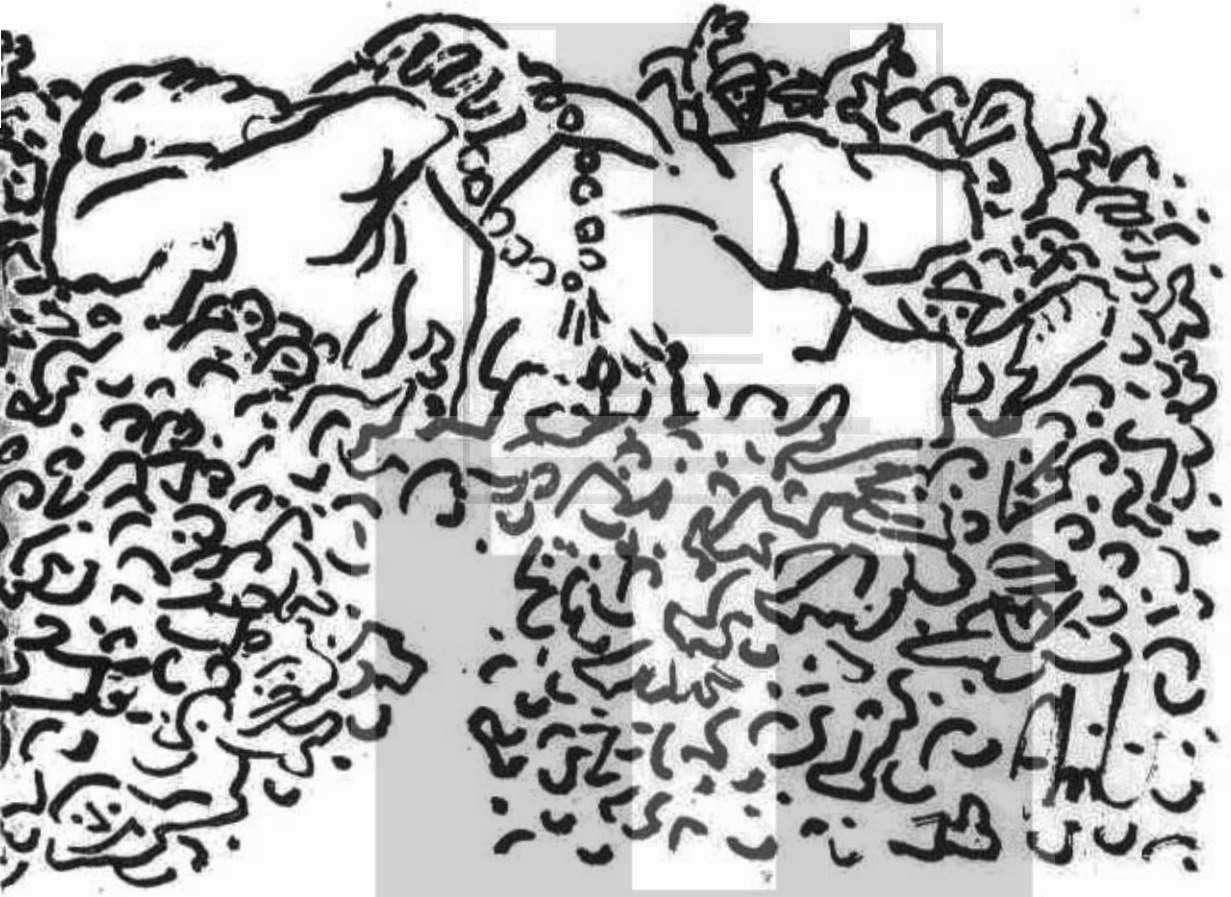
ABİDİN DİNO

Donmanın verdiği bir çeşit sarhoşluktan söz edilir. Gerçekle ilintiler kopmuştur, kurtuluş düşüncesi yitirilmiştir, karlar içinde bir adım daha atmadansa, hemen oracıkta, çocukluğun kar gibi çarşafına sığınabilmek, kıvrılmak, dalmak, «huzur»a erişmek... Toplumumuz böylesine dural bir «huzur» tutkusuna sürüklenmek isteniyor. Siyaset adamları, uzmanlar, tüccarlar, yazarlar «huzur» istiyorlar. Bu ölüm dalgınlığına karşı donmaktan kurtulmak isteyenler gibi, ne olursa olsun kıpırdamamız, debelenerek yürünmemiz lazım. Bugün «huzur» Türkiyenin ölümü demek bize huzur yoktur olamazda. Huzur isteği Osmanlı İmparatorluğunun ölüm belirtisi olmuştur. Osmanlı toplumunun derin sarsıntılarla çstirdiği 19. yüzyıldan başlayarak, denize dönük uzun yıllarda «huzur» vardı ama, neye yarar? Huzurkeşlerin yelkenli misali püfür püfür konakları, köşkeri, yalıları yansıra, Anadolu yanıyor, çifte kavruluyordu. Suhteler, leventler, sipahiler, yeniçeriler, beyler paşalar, hacı hocalar, akın akın varı yoğu ta-

lan ediyorlardı. Türk köylüsünü sonuna dek sömürme şehveti, İstanbulda nihaventli, fâilâtün fâilâtün fâilâtün'dü, titrek su mahallebisiydi samur kürklü odaydı, göbek taşıydı, huzurdu. İmparatoriük çöktü. Karlar içinde yürüyen adam kendini koyverdi, duygusuz, kaskatı bir kukla huzuruna kaptırdı kendini. Dağa çıkan, çete kuran Memetçik huzursuzdu. Mustafa Kemal huzursuzdu, geceli gündüseli huzursuz, Selânikte huzursuz, Trablıus Garbta huzursuz, Çanakkalede huzursuz, Samsunda huzursuz, Ankarada huzursuz, İzmirde huzursuzdu. Memetçikle birlikte memleketi kurtardılar, huzur nedir bilmeden.

Sermayenin gemi ayağına aldığı dönemde, Menderes devrinde, «huzurun hortladığı görüldü Bir azınlık, «huzuru» «haklı huzur»a çevirmişti, bu bir kelime oyunu değil, bir banka oyunuydu. Arkası ezik ayakkabı: huzur. Üst düğmeleri çözümlü pantol: huzur. Eğirme: huzur. Çal oynasın: huzur. Amerikan yardımı huzur. Üs ver: huzur. Huzur'un sonu Yassa ada olmuştur.

KUŞ TÜYÜNDEN HAFİF HUZUR

Bugün ne olursa olsun silkinmek, kanatıncaya kadar dudaklarımızı ısırarak, donmaktan kurtulmak zorundayız. Huzur mu? ne huzuru! Sosyal dengesizlik makası, dibine kadar açık. Millete yükletilen borç, gırtlığa kadar. Yılda bir milyon yeni boğaz lokma, iki milyon yeni kol iş istiyor. Tutalım ki yılda yüz bin boğazı yaban ellere sürdük, kaldı mı size 900.000'... Tutalım ki yüz binine daha iş bulundu kaldı mı size 800.000 kişi. 10 yılda ne eder? Tutalım ki ceylandan ürkek özel sektör 10 yıl daha har vurdu harman savurdu, para kaçırdı, daha şimdiden, şehir- lere akacak işsizlerin adımlarını duymuyormusunuz? Tutalım ki yem borusu ile, reformlar geldi gelecek oyunu ile millet üç beş yıl daha oyalandı, ya sonra? Borçlar mı silinecek? Erozyon mu duracak? Orman yangıları mı sönecek? Gece kondular saray mı olacak? Almanyadan dönen işçi yerdin bitme fabrika mı bulacak? Kuşa dönmüş toprak reformu zümrütü anka kuşuna mı dönecek? İşletmesini yabancılara vereceğimiz sahillerimizden gelecek turizm kazancı cebimize mi girecek? Yoksa yabancı sermayenin kurduğu fabrikaların hayrını mı göreceğiz? Huzurunu-

zu mu kaçıyorum bu sözlerle? Varsın kaçsın, kurtuluş yolu yapıcı bir huzursuzlukta İsimiz gücümüz, sanatımız düşüncemiz huzursuz olmalı. Yurda yararlı, bir canını dişine takma çağına girmeliyiz.

Tutalım ki tezi yok, yarın sabahtan başlayarak, memleketin bütün güçleri köklü reformlara yönelmiş olsa, bir savaşta gösterilen örgütlü disiplin içinde, sosyal adalete uygun olarak çalışılsa, anayasa gereğince yönetme, okuma çalışma hakkı çoğunluğun elinde olsa, yine kanunlar gereğince bir sınıfın diğerleri üzerinde egemenliği yokedilse, huzura benzer bir şey, ancak 20 yıllık bir çabadan, kıyasıyla bir güreşten sonra elde edilebilecek, önce değil.

Üstelik Osmanlıca kokan, kapitülasyon kokan, yerli ve yabancı sömürme kokan «huzur» denmiyecektir yeni mutluluğumuza. Türkçe bir adı olacak bu yeni sevincimizin. Millî özgürlük içinde, çalışma ve dinlenme eşitliğine dayanacaktır bu yeni duygu. Bunun adını şairler bulacak. «Huzur»a gelince, eski sahipleri ile birlikte, çoktan huzura kavuşmuş olacaktır sosyalist Türkiye'de.

KONGO

Olayları

DR. NİYAZI TUNGA

Afrika'nın ortasında, memleketimizin üç misli büyüklüğünde, toprak altı ve toprak üstü servetleri zengin bir ülke olan Kongo ve bu ülkede yaşayan 15 milyon Kongolu, 30 Haziran 1960 yılında siyasal egemenliğini aldı. Aradan geçen neredeyse beş yıla yakın bir devreye rağmen, Kongolular bu siyasal egemenlik çerçevesini aşamadılar, yani ekonomik ve sosyal egemenliğe varamadılar. Bunun neden böyle olduğu araştırılınca, Kongoda bu gün de süregelen olayları açıklamak kolaylaşır.

SÖMÜRGEÇİLER

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru sömürgeleştirilen Kongo, yetmiş beş yıl bu düzenin gerektirdiği örgütlenme içinde yaşadı. Sömürgeçiler, çıkarlarını yürütebilmek için bir şeyler de vermek zorundaydılar. Böylece belli bir düzeyi geçmiyecek eğitim müesseseleri ve Kongoyu kapsıyan ulaştırma ve sağlık servisleri geliştirildi. Bunlardan önce, jandarma ve kiliseyle birlikte idari örgütler sömürgeçilerin yanında yerlerini almışlardı. Bütün bunlar, ilkel maddelerin üretimini ve sömürgeçilerin bulunduğu ülkelere aktarmayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenirken gereken yerlerde şehir ve kasabalar da kuruluyordu.

Sömürgeçiler kimlerdi? Kongo'da ne arıyorlardı? Öyle görünüyor ki, Kongo gibi tabiat servetleri bu kadar zengin bir memlekette, bu soruların cevaplarını bulmak çok daha kolaylaşıyor. Kongoda, sanayinin ve yeni teknik gelişmelerin gerektirdiği madenler ve tarım ürünlerinin hemen hepsi bol miktarda vardır. Kongonun bu toprak altı ve toprak üstü servetleriyle dünyada kendi kendine yetebilecek bir kaç memleket arasında olduğu biliniyor. Sanayinin bu ilkel maddelerini, emeğe en düşük ücreti ödiyerek üretmek ve bunları işledikten sonra tekrar Kongo ve Kongo gibi daha başka pazarlara sürmek için sömürgeçiler burada bulunuyorlardı ve bu ülkeden çıkmak istemiyorlardı.

Kimlerdi bu sömürgeçiler? Kongonun bir süre Belçika sömürgesi olması asıl sömürgeçilerin Belçi-

ka halkı olduğu anlamına gelmez. Sömürgeçiler ile Belçika halkını ayırd etmek gerekir. Her ne kadar, sömürgeçilerin düzenine sığındıkları ülkelerin halkı da bu işten pay ahırlarsa da, dönen dolapların farkında olmadan. Çeşitli ülkelere bağlı sömürgeçiler kendi aralarında, kendi halklarının yararından çok kendi çıkarları peşindedirler. Sömürge yapılan ülkelerde şirketler kurarlar, Kongoda da olduğu gibi. Kongoda bir çok şirketler vardır. Bunların en belli başlıları başka başka üretim konusuyla uğraşırlar, adları başka başkadır, ama yıl sonu bilançolarında aynı bir hesaba girerler. Bu şirketlerin başında, «Union Minière» vardır. Katanga'daki madenleri işletir, «hisse senetleri» Batı Avrupa'nın bir kaç ülkesinin azınlığı elindedir. Bu hisse senetlerinin büyük bir kısmının Amerika Birleşik Devletleri ülkesindeki azınlığa yönetildiğini gösteren emareler başlamıştır.

Bir şişe bira ücretine çalıştırılan kongolular, ülkelerinin bu servetlerinden haklarını alamamakta, toplum yararına kullanamamakta ve sonuç olarak ekonomik ve sosyal düzeyi geri kalmış bir toplum olmak durumundadır. Katanga'da Kongodan ayrı bir hükümet kurulmak istenmesinin nedenleri üstünde durulursa Kongo olaylarının uzayıp gitmesi kendiliğinden anlaşılır. Katanga Kongo'nun toprak altı servetlerinin bulunduğu bölgedir, Katanga'da bakır, uranium, geranium, elmas ve altın vardır. Yabancı çıkarlar için Kongo demek Katanga demektir. Katanga'yı maden alanı yapmak isteyen şirketler, beş bin jandarma besliyerek Kongo'nun bu candamarı bölgesini Kongo'dan ayırmak istediler, ama bu yol işlemedi, Birleşmiş Milletler Teşkilatının «mavi kaskefilleri» 1963 yılı başlarında Katanga'yı Kongo'ya bağladı.

SOSYAL DURUM

Kongoluların sosyal düzeyleri, çıkarları bilinen açığızlerin bu gün de Kongoluları sömürmeğe devam etmek istemelerini kolaylaştırmaktadır. Çünkü Kongolular bu gün de, liseli öğrencilerin sosyo-

loji kitaplarında eski devirden bir kalıntı gibi öğren-
dikleri kabile-âşiret devrini yaşamaktadırlar. Top-
lum gelişmesinde bir müze niteliğinde olan Kongolu-
ların, bütün bunlara rağmen, çağdaş uygarlık düze-
yine yönelmesi yakın görünmüyor. Uygarlık götürü-
yoruz maskesine bürünüp sömürme koşullarını yü-
rürülüğe koyan bu uygarlık anlayışı, gelmiş geçmiş
uygarlıklar gibi devrini tamamlamış görünüyor.

Kongoda bu kabile-âşiret devrinin süregelmesi-
nin bir başka nedeni de eğitimin yıllar yılı yetersiz
bırakılmış olmasıdır. Şehir ve kasabalarda çocuklar
okullara gidebilmekte, köylerde binaları yapılmış
bile olsa, okullar boş durmaktadır. Şehir ve kasaba-
lardaki okullar da öğretmensizlik yüzünden verim-
siz kalmaktadır. Okullar Kasım ayı sonuna doğru
açılıp Mayıs başında kapanır, arada Şubat ayı tatil
le geçer. Orta dereceli okullar ancak iki üç ay öğre-
tim yapabilmektedir. Ayrıca eğitim sistemi Kongo-
toplumuna aydın yetiştirecek nitelikte değildir, ay-
rıca da yüksek okulların kapıları Kongolulara an-
cak siyasal egemenlikten sonra açılabilmiştir. Resmî
okulların yanında kiliseye bağlı okullar, kendi anla-
yışlarında okumuşlar yetiştirmekte çok etkili olma-
ktadırlar.

Kongoda yayılmış dinler arasında en yaygın
katolik dinidir. Bunun yanında protestan ve müslü-
manlar da vardır. Kongolular arasında yerli bir
din olan Kimbangism de gelişmektedir. Bu din kato-
lik temellere milliyetçi bir niteliğin eklendiği bir
özellik göstermektedir. Ayinlerinde tamtamlı dans-
lar yapılmaktadır. Yakın tarihlere kadar katoliklik
devletin resmî diniydi. 1963 yılında hazırlanan ve re-
ferandum'la kabul edilen Anayasa'ya göre devletin
resmî bir dini yoktur. Bununla beraber resmî gün-
ler için katolik kiliselerinde Kongo devlet adamları-
nın da katıldığı resmî ayinlerinden biriyle yapı-
lmaktadır. İncil Kongo diliyle anlatılmaktadır. Kon-
goda katolik kiliselerinden bazıları, büyük çiflikte-
rinde hayvancılık ya da tarım yaparlar. Sömürgeci-
lik devresinde, kilise mehsuplarının her türlü top-
lum hizmetini denetledikleri, merkezlere duyurduk-
ları ve idari organda çalışıp da kilisenin pazar ayin-
lerine gelmeyen Kongoluların görevlerinde başları
ağrıdığı anlatılmaktadır.

Şehir ve kasabalarda kilise evlenmesi ve vaftiz
yürürlüktedir. Köylerde daha ziyade kabile-âşiret
gelenekleri temeline dayanmaktadır. Evlenmenin ka-
nun önünde tescilli evlenmeyi yapan erkeğin bileceği
bir iştir. Kongolularda çocuk, hangi türlü birleşme-
den doğarsa doğsun, aile ve kabile tarafından kabul
edilir, «nesebi gayri sahih» diye bir problem yoktur,
çocuk adıyla kaydedilir. Kadın-erkek ilişkileri iki
cins arasında bir ilişki olarak kabul edilir, toplum
bu konuyla ilgilenmez, tabiat koşullarının uygun bir
anlayışı yürürlüktedir.

Kongoda başlıca dört dil konuşulmaktadır: Lin-
gala, Ksvahili, Çiluba ve Kikongo. Bu dillerin diya-

lektleri ve ağızları yanı sıra, bazı âşiretlerin kendi-
lerine özgü dilleri ve bu dillerin de yan kolları var-
dır. Lingala diğer diller arasında kesin ifade tarzı
yüzünden ordu dili olarak kullanılmaktadır. Siyasi
ve idari örgütte, okullarda ve sağlık servislerinde
sömürgecilerle resmî dil olarak kabul edilen Fransız-
ca bu gün de devam etmektedir. Bu örgütlerle halk
arasındaki anlaşma mahalli dört dile olabilmektedir.

Kongoda basılı yayın genellikle Fransızcadır ve
dışardan gelir. Léopoldville'de çıkan bir küçük gazete
bu şehirde okunmakta, taşrada dağıtma servisi
bulunmamaktadır. En etkili yayın aracı radyo ya-
yınlarıdır. Halen Léopoldville, Stanley ville, Elisa-
bethville ve Coquilhatville'de olmak üzere dört radyo
istasyonu yayın yapmaktadır. Transistorlu radyo
edinebilmiş olan bir kaç kişi bu yayınları dinler, ha-
vadisler böylece halk arasında yayılır. Önemli ha-
berler olduğu zaman, diğer Afrika radyo istasyonları
da dikkatle dinlenir, özellikle Brazaville Gana rad-
yosu.

Radyo programlarında halk müziği ve modern-
leştirilmiş Kongo müziği büyük bir yer tutar. Kon-
golular, beraberce olmak üzere, dans ve müziği çok
severler. Müzik ve dans içinde yaşarlar, hayatlarının
önemli olayları tamtamlı müzik ve dansla yansıtılır.
Doğumda, ve meselâ bir leopar'ın yakalanmasında,
ölümde, hayat dolu bir ritme, bu olaylar dans edi-
lerek kutlanır ya da ağtlanır. Müzik ve dans Kon-
goluların fizik ve entellekt yapısını eğitir. Erkekler
kadınlar, çocuklar hep beraber dans ederler. Çocuk-
lar daha kucakta iken müzik ve dansın ritmine alış-
tır, yürümeğe başlayınca bu ritme katılır.

Halk el sanatları, ormanın bitki ve hayvan ürünlerinden faydalanır: Bitki liflerinden giyim ve ev eşyası Leopar dişlerinden kolye, fildişi ve ağaçtan çeşitli oyma süs eşyası ile bitki hayvan ve insan şekilleri yapar.

İklimin özellikleri ve tabiat zenginliği yüzünden Kongoda gıda, mesken ve giyecek kolaylıkları, halkın yaşama koşullarında büyük bir etki yapar. Köylük bölgelerdeki bu kolaylığa karşı, şehir ve büyük kasabalarda oturan halk bu konularda sıkıntı içinde dir:

Gıda bakımından ekmek yerini tutan «manyok» yenir. Bu patates gibi bir kök olup uzun uğraşmalardan sonra un haline getirildikten sonra hamurlaştırılır ve yaprakları içinde saklanır. Av hayvanları ve balık ya pişirilip yenir ya da ateşte tütümlenerek saklanır. Ormanda ve suda yaşayan her türlü hayvanın eti ayırılmadan yenir. Sebze ve meyve yerini tutan bir çoklarını tanımadığımız çok lezzetli türler vardır.

Meskenler genellikle kerpiçten ve damlıdır. Kasaba ve şehirlerde yabancılar için inşa edilen modern evlerin bulunduğu mahallede yüzde havuzu ve tenis kortları bile vardır. Öte yandan Kongoluların mahalleleri, geometrik yolların geçtiği parsellerde, köy koşullarını andırır.

Kıyafet konusunda köyle kasaba ve şehirler arasında büyük fark vardır. Şehir ve kasabalarda erkekler kısa ya da uzun bir pantolonla gömlek giyerler, kadınlar da vücutlarını örterler. Köylerde erkek ve kadınlar küçük bir paşamalla örtünürler, vücutlarının üst kısmı çıplaktır. Köylerdeki yeni kuşak ve özellikle kasaba ve şehirlerde okuyan öğrenciler şehirler gibi giyinmeğe başlamışlardır.

Kongoda, sıtma, bağırsak parazitleri ve bu iki hastalığa bağlı kansızlıklar hemen her bölgede vardır. Protein yetersizliğine bağlı hastalıklar daha çok bölgeseldir. Venerien hastalıklar yaygındır. Uyku hastalığı bazı bölgelerde bir problem olsaydı da, yaygın değildir. Pian, her ne kadar yer yer patlak vermekteyse de tedavisinin kolaylığı yüzünden yaygın bir hastalık olmaktan çıkmak yolundadır. Dünyanın her yanında görüldüğü gibi, Kongoda da aynı kişisel hastalıklara raslanır.

Sömürge devri, Kongolu hekim yetiştirmedi. Bu tutum, her konuda kilit taşlarını elde bulundurmaktan istediğinden ileri geliyordu. Siyasal egemenlikten sonra, Dünya Sağlık Teşkilatı uzun vadeli bir programla, Kongolu hekim yetiştirme yoluna girdi. Tecrübeli ve kabiliyetli «tıp yardımcıları» arasından seçilip burs verilerek, Fransa da üç yıllık bir eğitimden sonra, 1963 yılı sonunda 55 ve 1964 yılı sonunda da 47 Kongolu hekim, memleketinde çalışmaya başlamıştır.

Halkın sağlık hizmetlerinde, her kadededeki diğer Kongolu sağlık teknisyenleri, kabiliyetleri, tecrübeleri ve pratik bilgileriyle ihtiyaçlara büyük bir başarıyla cevap veriyorlar.

EKONOMİK DURUM

Kongoda üretimin amacı, sömürme devresinde olduğu gibi, halen de, yani siyasal egemenlikten sonra da, aynı koşullar içinde devam ediyor. Toprak altı ve toprak üstü servetleri, şirketler eliyle yabancı sermaye ve Kongolu emek kullanılarak üretiliyor. Üretim, ilkel madde halinde, özellikle Batı Avrupa memleketlerine gönderiliyor. Bunlara karşılık Kongoya sadece tüketim maddeleri getiriliyor ve bu maddelerden de üstelik % 300-500 kâr alınarak satılıyor. Her şirket yan dal olarak küçük dükkanlar işletmekte, buralarda tüketim maddeleri satılmaktadır. Şirket memurlarının topladıkları üretim maddelerinden başka, tek başına çalışan küçük esnaf da üretim maddeleri toplamakta ve bunları şirketlere devretmektedir.

Kongo'da işçi ücretleri o kadar çok düşüktür ki, ve bunun yanında işsizlik o kadar büyüktür ki, şirketler üretim için üretim araçlarına yatırım yapmayı daha az kârlı bulmaktadır. Bir işçi, günlük ücretiyle ancak bir kişinin o günü ekmek (manyok) ihtiyacını karşılayabilir, bu bir günlük ücretle yedi kutu kibritle veya iki litre gazyağı veya yarım kilo şeker alınabilir.

1963 yılı sonuna doğru yapılan % de 300 devalüasyonun sonra işçi ücretlerine ancak % 50 eklenmiştir. Küçük memurların devlet hizmetindeki durumu da aşağı yukarı böyledir. Bu yüzden Kongoda öyle yaygın bir hırsızlık vardır ki, bu hal âdeta beceriksizlik niteliğinden sayılmaktadır.

Emekçilerin bu ücretlerine karşılık, politikacı yüksek memur ve jandarmaların ücretleri mukayese edilmeyecek kadar yüksektir; bu yüksek ücretler Kongoda bir burjuvazinin gelişmesine yol açıyor. Bu burjuvaziye gelişmekte olan Kongolu tüccar ve esnaf da katılmaktadır. Kongolu tüccarlar taşradan topladıkları yiyecek maddelerini büyük şehirlere ve özellikle Léopoldville'e götürerek % 300 ve daha fazla kârla satmakta, buralardan taşraya dönerken de giyecek, kibritle, sigara gibi tüketim maddelerini alarak taşrada gene bir % 300 veya daha fazla kâr almaktadırlar. Çok sayıda Kongolu kadınlarda bu ticaret işlerine girişmişlerdir.

Köylerden kasabalar ve buradan da şehirlere doğru iş bulmak için bir akım göze çarpıyor. Bunun sonucu, büyük merkezlerde bilinen bir çok problemler ortaya çıkmaktadır. Şehirlerle kasaba ve köylerin kuruluşu da Kongonun ekonomik durumunu açık göstermektedir. Kongonun başkenti Léopoldville'de sömürgecilerin semti olup halen yabancıların oturduğu bölge geniş yolları büyük binaları, villaları, lokantaları, sinemaları ve gece kulüpleriyle modern bir şehir görünümündedir İki milyon nüfuslu olan bu şehirde kongoluların mahalleleri bizim Ankara'nın Yenidoğan ve Altındağ mahallelerine benzemektedir ve nüfusu şehir nüfusunun % doksanı kadardır. Léopoldville'in bu mahalleleri kongo'nun kasaba ve köylerine benzer.

SIYASAL DURUM

Kongo siyasal egemenliğini almasından sonra da eski sömürgeci düzenine ait kanunlar yürürlükte kaldı. 1963 yılında kabul edilen Anayasaya rağmen eski sömürge kanunları olduğu gibi durmaktadır. Kongo Cumhuriyeti Anayasasına göre, ülkenin ekonomik sistemi liberaldir. Yabancılar yatırımlarla üretim ve ticaret imtiyazları öngörülmektedir. Aynı Anayasanın öteki maddelerinde Kongoluların özgürlükleri, eğitim hakları v.s. söz konusu edilmektedir.

Kongo Anayasası, seçim yapılmasını, Millî ve Eyalet Meclislerinin kurulmasını ve Millet Meclisinin de Cumhurbaşkanıyla hükümet seçmesini öngörmektedir. Seçim kanunu henüz hazırlanmamıştır. Seçimlerin 1965 yıl Şubatında yapılması kararı, Kongoda 1963 Ocak ayının ilk haftasında başlayan olayların devam etmekte olması ileri sürülerek seçimler ertelenen bir zamana atılmıştır.

Kongoda süregelmekte olan olayları açıklayabilmek için Kongoluların egemenlik savaşına giriştiğinden beri gelişen eğilimleri kısaca hatırlamak gerekiyor. Kongonun egemenlik savaşının önderi Patrice Lumumba ve partisi «Kongo Millî Hareketi»nin yapmak istedikleri, bizim egemenlik savaşımızda Mustafa Kemal'in yaptıkları yönündeydi. Lumumba, Kongodaki yabancı şirketleri tasfiye etmek ve bu şirketlerin işlettiği madenler, tarım ve ulaştırma araçlarını kamulaştırmak istiyordu. Buna paralel olarak da sosyal devrimlerin neler olması gerektiğini bildiriyordu; artık kabile ve aşiret ayrılıkları olamazdı; Kongo Cumhuriyeti vatandaşı vardı. Lumumba, Kongoluları milliyetçi bir devreye yönetiyordu. Sömürgeci devrede kongoluları kolay idare etmek için, kabileler ve aşiretler rekabetler körüklenmişti. Kısa bir sürede Lumumba millî bir kahraman oldu. Lumumba, egemenlik savaşını kazandıktan sonra, yönetici olunca bütün savunduklarını yıldırım hızıyla uygulamaya başladı. Toprak altı ve toprak üstü servetleriyle bunların üretim araçlarını millileştirmek yoluna girince öldürüldü; ama bu gün de Lumumba Kongolular ve kongoluların koşullarında olan ülkeler için bir kahramandır; Kongoda halk Lumumbanın öldüğüne inanmıyor. Halen Kongoda «Lumumbacı Kongo Millî hareketi» partisi en kuvvetli partidir. Kongodaki ihtilalciler ve yöneticileri Lumumbacıdır.

İkinci derecede kuvvetli siyasal organ, Gisenga'nın başında bulunduğu «Afrika Birliği Partisi»dir. Bu parti, Lumumba'nın Kongo için istediklerine ek olarak, aynı şeyleri bütün Afrika ülkeleri için istemektedir. Lumumba iki arkadaşı Mpola ve Okito ile birlikte öldürüldükten sonra, Gisenga Stanleyville'de ayrı bir hükümet kurdu. Bu sırada Léopoldville'deki hükümet Gisenga'ya ihtiyaçları olduğunu, beraber çalışmak istediklerini bildirdi. Bir uluslararası örgüt-

tün himaye edeceğini vadedmesi üzerine Gisenga Léopoldville'e geldi ve arkasından Kongo nehrinin Atlantığa açılan ağzındaki bir adaya hapsedildi. 1964 yılının başlarında serbest bırakıldığı bütün dünyaya ilân edildiyse de halen Léopoldville'de nezaret altındadır.

Kongoda halk ve aydınlarca çok tutulan bu İki partiden başka bir çok küçük ve çoğu bölgesel nitelikte partiler varsa da bunlar Kongo'ya yaygın etkili bir durumda değildir.

1964 yılının ilk günlerinde başlayan son Kongo olayları, aynı yılın kasım ayı ortalarında yapılan Stanleyville'e havadan indirme çabasına kadar dünya halk oyununu dikkatini üzerine çekemedi. Bunun nedenleri ortadadır: Bütün bir yıl boyunca Kongoda gelişmekte olan olaylar, batı dünyası halk oyuna gerektirdiği önemiyle sunulmadı da ondan. Ta ki, Stanleyville'deki son olaylara kadar. 1964 yılı boyunca Kongoda gelişen olayları kısaca tekrarlamak uygun olacak. Bu olayların bir siyasal bir de iç savaş yönü vardır.

1963 yılı sonuna doğru Kongo Millet Meclisi kapatıldıktan sonra, millet vekillerinden bir kısmı, eski bir Fransız sömürgecinin başkenti Brazaville'e kaçarak orada «Kongo Kurtuluş Komitesi»ni kurdular. Bu komitenin başında Nbenya vardı. Kurtuluş komitesi, Léopoldville'de hükümet kurulmasını ve bu hükümet tarafından yeni seçimlerin yapılarak Millet Meclisinin toplanmasını istiyordu. Bu istek uygulanmadı. 1964 yılı başlarında, Kongo nehrinin dallarından biri olan Kasai'nin güneyinde Idiofa ve dolaylarında ihtilalciler göründüler. İhtilalciler köylere ve kasabalara hiç savaşmadan giriyorlardı. Köylere ve kasabalara iki ihtilâlcî geliyor ve ertesi gün bu köy ve kasaba ihtilâlcî oluyordu.

Kongo jandarması harekete geçirildi. İhtilalciler Kongolulardı. Ok ve mızrakla savaşıyorlardı. Kongo Kongoluların olsun istiyorlardı. Kongo jandarması da Kongoluydu, ellerinde tüfekler, makinelî tüfekler vardı. Kongolu jandarmalar, Kongolu ihtilâlcileri öldürüyor. Kongolu ihtilâlciler çok kayıplar veriyor, bütün bir köy halkı bir hamlede makinelî tüfeklerle ortadan kaldırılıyordu, çocuklar ve kadınlar da beraber. Kongo halkı ihtilâlcilere «gençlik» diyordu. Léopoldville yöneticileri ihtilâlcilere «aşî» diyordular. İhtilâlciler insanın insan tarafından sömürülmesine son vermek istiyorlardı.

Kongolu ihtilâlciler büyük kayıplar veriyorlardı ama çoğalmakta devam ediyorlar ve yayılıyorlardı. Mayıs ayında Kongo'nun doğusuna yöneltiler Albertville'î aldılar, sonra kuzeye yöneltiler, Bukavu'yu ele geçirdiler. Temmuz sıralarında batıya doğru yürüyerek Stanleyville'e girdiler. Kongo'nun kuzey-doğu bölgesi ihtilâlcilerin eline geçmişti. Brazaville'deki

«Kongo Kurtuluş Komitesi» Stanleyville'e geldi ve «Kongo Halk Cumhuriyeti» kuruldu. Bu sıralarda Léopoldville'deki Kongo Cumhuriyeti adını «Demokratik Kongo Cumhuriyeti» yaptı. «Kongo Halk Cumhuriyeti» seçimlerin yapılmasını ve Millet Meclisinin kurulmasını, bu defa da Stanleyville radyosundan tekrarlıyordu.

Ekim ayında ihtilâlcilerden bir kol Katanga do-laylarında ilerlemeğe başladılar. Katanga, Kongo'nun toprak altı servetlerinin bulunduğu bölgedir. Yabancı çıkarlar için bütün Kongo bırakılabilir ama, Katanga! Kongo olayları, bundan sonra da Katanga'da çıkarların devam edip etmemesi etrafında belki de bir süre devam edecek. İhtilâlcilerin Katanga kap-larını zorlamağa başladığı günlere raslıyan Stanleyville olaylarının bir anlamı olmalıdır Kasım ayı ba-şında, ihtilâlcilerin «beyazları» rehine olarak tutmak istedikleri iddia edildi. Stanleyville'de rehine olarak tutulduğu iddia edilen «beyazlar», çoğunlukla yaban-cı şirket memurları, esnaf ve kilise mensuplarından ibaretti, sayılarının 1600 kadar olduğu bildiriliyordu. İhtilâlciler bunların Stanleyville'i terketmelerine izin vermiyorlardı. Bunun nedeni şuydu: İhtilâlciler, daha önce Bukavu'yu aldıkları zaman, «beyaz-ların» bu şehirden çıkmalarına izin vermişlerdi er-tesi gün uçaklar Bukavu'yu bombaladı. Bu defa Stanleyville'in bombalanması istenmiyordu.

Kasım ayı ortasında, dünya halk oyuna bildiri-len meşhur Stanleyville harekâtı sadece «insani» idi; herhangi bir «askeri amacı yoktu». Stanleyville hava alanına indirilen para-komandolar ile bu şeh-rin güneyinde, «türettil zabıtlar» tarafından yöneti-len Kongolu jandarmalar her neviden silâh ve araç-larıyla yürürlerken geri çekilme zorunda kalan ihtilâlciler arasındaki halk büyük kayıplara uğradı ve bu arada otuz beyazın öldürüldüğü bildirildi. Kaç Kongolunun öldürüldüğü tam olarak belki de hiç bir zaman bilinmeyecek. Resmî rakam olarak sa-dece 6000 Kongolunun öldürüldüğü bildirildi. Ama dil-kulak gazetelerine göre 100,000 civarında Kongo-lunun öldüğünü bahsedilmektedir.

Stanleyville'deki ihtilâlcî hükümet kuzeye çekil-di ve ihtilâlcilerin bir kısmı Sudan'a kabul edildiler. Kongo olayları kapanmış değildir. Öyle görünüyor ki, ihtilâlciler derlenip toplanmak gayretindedirler.

Ö Z E T

Sosyal düzeyi kabile ve aşiret devresinde olan Kongolular millet olmak çabasına yöneltmişlerdir. Bir başka deyimle, bütün Kongolu kabile ve aşiret-leri birleştiren bir ad olarak Bantu halkı kurulma yolundadır. Ekonomik bakımdan, Kongolu ihtilâlciler-in istedikleri, insanın insan tarafından sömürül-meyeceğidir. Bilimsel toplumcu bir sistem Konkoyu mutlaka kurtaracaktır.

emek ve sermaye

İş Kolları Yönetmeliği Herşeye Aykırıdır

SINA PAMUKCU

274 sayılı Sendikalar Kanunu 9 uncu maddesi-nin 3 üncü bendinde şöyle demektedir:

«İşkolları ve bunların birbirleriyle ilgili olanları, Çalışma Bakanlığınca yapılacak bir yönetmelikle tes-pit olunur.»

Bu maddeye uygun olarak Çalışma Bakanlığı «Sendikaların İşkolları Yönetmeliği»ni çıkarmıştır.

Böyle bir Yönetmelik çıkarmak ne demektir? Çalışma Bakanlığı bir işçinin hangi sendikaya gire-ceğini, hangi sendikaya girmeyeceğini kararlaştırabi-ler, demektir. İşte böyle bir anlayış herşeye aykırıdır; mantığa aykırıdır, Anayasamıza aykırıdır, 87 sayılı Uluslararası «Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması» Sözleşmesine aykırıdır, Avrupa Sosyal Sözleşmesinin 5 inci maddesine aykırıdır ve Uluslararası sendikacılık geleneklerine aykırıdır. Aykırıdır Çünkü hiç bir kamu katı bir işçiye «Sen, şu sendikaya gireceksin, şu sendikaya girmeyeceksin» diyemez. Dedi mi, sendikaların iç işine karışmış olur, istediği sendikayı güçlendirme, istediği sendikayı bölme yoluna sapsmış olur.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI:

«e) Sendika kurma hakkı:

«MADDE 46 — Çalışanlar ve iş verenler, önce-den izin almaksızın sendikalar ve sendika bir-likleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler.»

Bu ne demektir? Bir çimento işçisi Yapı-İş Sen-dikası kurabilir ya da kurulu bir Yapı-İş Sendikası-na girebilir; bir gemi yapımı işçisi bir Maden-İş Sendikası kurabilir ya da kurulu bir Maden-İş Sen-dikası'na üye olabilir; bir plâstik işçisi bir Kimya-İş

Sendikası kurabilir ya da kurulu bir Kimya-İş Sendikasına girebilir. Bir cam işçisi bir Cam-Seramik-İş Sendikası kurabilir ya da kurulu bir Cam-Seramik-İş Sendikasına üye olabilir, v.b.v.b. Değil mi ki 46 nci madde «... bunlara serbestçe üye olma... hakkına sahiptirler» diyor. Gelin görün ki durum böyle değildir. Çalışma Bakanlığı Yönetmeliği bir çimento işçisinin Yapı-İş'e, bir gemi yapımı işçisinin Maden-İş'e bir plâstik işçisinin Kimya-İş'e, bir cam işçisinin Cam-Seramik İş'e serbestçe üye olmasını yasaklamıştır. Bu en azından ayıp bir iştir. Çalışma Bakanlığı hangi hakka dayanarak bir çimento işçisinin ancak, Çimento-İş Sendikasına, bir gemi yapımı işçisinin Gemi-Yapımı-İş'e, bir plâstik işçisinin Plâstik-İş'e bir cam işçisinin Cam-İş'e girmesini buyurabilir. Bu, açıkça, herkesi kör, dünyayı aptal sanmak olur.

Yapılacak iş: Bu gibi işçilerdenbire tanesi hem istedikleri sendikaya üye olmak için baş vurmalı ve baş vurdukları sendika da onları üyeliğe kabul etmezse, mahkemede kanununun 9 uncu maddesinin 3 üncü bendinin, giderek Yönetmeliğin, Anayasa'nın 46 nci maddesine aykırı olduğunu ileri sürmelidir.

87 SAYILI ULUSLARARASI «SENDİKA ÖZGÜRLÜĞÜ VE SENDİKA HAKKININ KORUNMASI» SÖZLEŞMESİ :

Türkiye'nin de üye olduğu Uluslararası Çalışma Örgütünden (bundan sonra ILO diye anılacaktır) 87 sayılı bir Uluslararası Sözleşme kabul edilmiştir. 21 maddelik bu Sözleşme Sendika Özgürlüğünün ve Sendika Hakkının ne olduğunu ve nasıl korunacağını çok iyi belirtmektedir. Türk Hükümeti bu sözleşmeyi bugüne değin onaylamamıştır. Bizde şöyle sendika hakkı var, böyle sendika özgürlüğü var diye bol bol övünen Hükümetin 87 sayılı Sözleşmeyi onaylamaması nasıl açıklanabilir? Bunu zaman zaman Hükümetten sorduk ama bir cevap alamadık daha. Fakat ILO'nun son bir kararı da göstermiştir ki üye devletler Sözleşmeleri onaylamamakla sorumluluk tan kurtulamazlar.

Bu Sözleşmenin bazı maddelerini görelim :

«Madde 2 — İşçilerle işverenler, hiçbir türlü tefrik yapılmayarak, evvelden müsaade almaksızın istedikleri teşekkülleri kurmak ve yalnız bu teşekküllerin statülerine uymak şartıyla, bunlara üye olmak hakkını haizdirler.»

«Madde 3 — 1 — İşçi ve işveren teşekkülleri statülerini, idari tüzüklerini tanzim etmek, temsilcilerini serbestçe seçmek, idarelerini ve faaliyetlerini düzenlemek ve iş programlarını tespit etmek hakkını haizdirler.»

2 — Âmme makamları, bu hakkı tahdit edecek veya bu hakkın kanunî şekilde kullanılmasına engel olacak mahiyette her türlü müdahaleden sakınmalıdır.»

Çalışma Bakanlığı Yönetmeliği çıkararak ne yapmıştır? Bir çimento, bir gemi yapımı, bir plâstik,

bir cam, v.b. işçisinin istediği teşekkülü kurmasına veya böyle bir teşekküle üye olmasına engel olmuştur. İşçi teşekküllerinin statülerini serbestçe tanzim etmelerini ve faaliyetlerini düzenlemelerine engel olmuştur çünkü şu işçiyi üye yazabilirsin, şunu yazamazsın demıştır.

AVRUPA SOSYAL SÖZLEŞMECİ :

«Madde 5 — Örgütlenme Hakkı :

«Ekonomik ve toplumsal çıkarlarının korunması için işçilerin ve işverenlerin bölgesel, ulusal ve uluslararası örgütler kurmak ve bu örgütle üye olmak özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi için, sözleşmeyi yapanlar, ulusal yasanın bu özgürlüğü zedelemeyecek biçimde olacağını ve yine zedelemeyecek biçimde uygulanacağını garanti ederler...»

Ya Türkiye Avrupa'nın gerçekten bir parçasıdır ve ona göre davranır; ya da değildir, o zaman da herkes buna göre işini, ayarlar. İşçilerin ulusal sendikalar kurmaları ve bunlara üye olmaları özgürlüğü tepeden inme yönetmeliklerle korunamaz ve geliştiremez.

Yapılacak iş : Türk Hükümetinin bu tutumunun bütün dünyaya duyurulması.

ULUSLARARASI SENDİKACILIK GELENEĞİ :

Batı Avrupa'daki ülkelerdeki işçilerin sendikalaşması işkolu sendikaları kuralına dayanır. Başka bir deyimle, her bir endüstri (sanayi) ve o endüstriyle ilgili endüstrilerdeki bütün işçiler tek bir ulusal sendikanın çatısı altında toplanırlar. Aynı kural, genel olarak, işverenlerin sendikaları için de doğrudur.

İşkolu sendikasının biçimi ülkeden ülkeye değişir. Örneğin, yapı (inşaat) ve ağaç işleri işkolunu (endüstrisini) alalım. Avusturya'da, Belçika'da, Fransa'da, İsviçre'de, İtalya'da, Lüksemburg'da ve Norveç'te bütün yapı ve ağaç işçileri her ülkede tek bir işkolu sendikasına üyedirler. Öte yandan, Hollanda ve İsveç gibi bazı ülkelerde, her türlü yapı (inşaat) işçisinin tek bir işkolu sendikası vardır ve her türlü ağaç işçisinin de ayrı tek bir işkolu sendikası vardır. Danimarka ve İngiltere'de ise, işçilerin ulusal federasyonları vardır her bir işkolu için.

Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Norveç, v.s. gibi ülkelerde ortak olan nedir? Şudur: hiç birinde ama hiç birinde Hükümet bir kanun, bir yönetmelik, bir şu ya da bu ile hangi işçinin hangi sendikaya gireceğini tepeden inme sendikalara işçilere buyuramaz, buyuramaz. Buyurursa tefe korlar insanı.

Yapılacak iş: Bütün sendikalar Danıştay'da dava açmalıdırlar. O zaman özetleyelim: Türkiye'de ya sendika özgürlüğü ve sendika kurma hakkı vardır ve Yönetmelik yoktur. Türkiye'de ya Yönetmelik vardır ve sendika özgürlüğü ve sendika kurma hakkı yoktur. Çünkü ikisi birden olamaz. Herkes kör ve dünya aptal değil daha. Ve de işkolları yönetmeliği herşeye aykırıdır

PETROL SÖMÜRÜCÜLERİNİN PENÇESİNDE BİR ÜLKE İRAN

«Az gelişmiş» denilen ülkelerden biri de İran. Emperyalizmin İran petrolü üzerinde yetmiş yıldır süren amansız çıkar savaşı «az gelişmişliğin» nedenleri üzerine somut örnekler veriyor. Bu yazıda; iç sömürücülerle el ve işbirliği yaparak İran halkının petrol zenginliklerini yağmalayan dış sömürücülerin macerasını bulacaksınız. Bu macera henüz sonuçlanmış değil...

CENGİZ YAZOĞLU

KOKUYU İLK ALANLAR

İran'daki petrolün kokusunu ilk alanlardan biri, şimdiki Reuter ajansının kurucusu Baron Julius de Reuter'dir.

Reuter, 1872 de İran'a geldiği zaman, İran Hükümetinden, İran'da demiryolu yapma, banka ve gümrük tekeli ve madenleri geliştirme imtiyazını aldı.

Maden geliştirme imtiyazı, petrolü de kapsıyordu. Fakat, ilk defa yalnız petrolü kapsayan imtiyaz, 1884 te Hotz şirketine verilmişti. Hotz, bir sonuç alamamış ve faaliyetine son vermişti.

Reuter, 1889 da aldığı ikinci imtiyazla İran'da 60 yıl süreyle, para basma ve petrol de içinde olmak üzere maden üretim haklarını kopardı. Kazdığı iki kuyuda petrol bulamayan Reuter'in yalnız petrol imtiyazını İran Şah'ı, Rus Çarının da baskısı karşısında feshetti. Diğer imtiyazlarına dayanarak Reuter'in kurduğu Imperial Bank Of Persia, 1952 yılına kadar faaliyetine devam etmiştir.

Anglo-Persian'in Kuruluşu :

On yıllık bir dönemden sonra, İran'da zengin petrol yatakları bulunduğunu saptayan Fransız arkeologlarından Morgan, bu kaynakların işletilmesi için, Avusturalya altın madenlerinden büyük bir servet yapmış olan İngiliz iş adamı D'Arcy'yi, İran petrolüne yatırım yapmağa ikna etti; ama iş, gerekli imtiyazı koparmaya kalyordu. D'Arcy, bu tür ülkelerden imtiyaz almanın yolunu çok iyi bilen eski Fransız diplomatlarından Marriotyu Tahran'a gönderdi. Marriot, onbin sterling karşılığında, İran Başbakanı Atabey'den, herkesi hayrette bırakan imtiyazı alarak, D'Arcy'e de İngiliz petrol babası ünvanını kazandırdı. 28.Mayıs.1902 de imzalanan imtiyaza göre:

Rus Çarının, Şah üzerindeki baskılara karşın; 895.000 klm² lik bir sahada 60 yıl süreli maden arama hakkı D'Arcy'e tanındı. Bu muazzam saha, Kuzey İran'ın beş eyaleti hariç, gerçekte bütün İran'ı kapsıyor ve karşılığında da İran Hükümetine doğacak kârm % 16 sı veriliyordu.

D'Arcy, parasının tümünü petrol arama işlerinde tüketti. Faaliyetine devam edebilmesi için başvurduğu Paris ve Londra bankalarından da eli boş döndü.

Uzak Doğu'daki faaliyetleri ile petrolün önemini anlayan Shell'in ilk sahipleri, D'Arcy'nin elindeki imtiyazın değerini anlamakta gecikmediler. 1902 de kurdukları Burmah Oil şirketiyle, D'Arcy'nin peşine düştüler. 1905 te, D'Arcy ile bir anlaşma yaparak bütün mali yükü sırtlarına aldılar ve karşılığında da D'Arcy'e üretim işlerini ortaklaşa yürütmek konusunda anlaşmıştı. Nitekim 1909 yılında güney-batı İranda Mescid-i Süleyman'da petrol bulunduğundan sonra 2 milyon sterling sermayeli Anglo-Persian Oil Company kuruldu.

İran'da İngiliz Petrol Emperyalizmi :

Anglo-Persian kurulduğu zaman, D'Arcy'nin elindegi imtiyaz çoktan İngiliz casusluk örgütü kanalı ile, Churchill'in Başkanı olduğu İngiliz Amirallik Dairesinin eline geçmişti. D'Arcy'nin karısının kurulan şirkete, bir cemile olarak hiç olmazsa, kocasının isminin de katılması uğrundağı uğraşları da boşa gitti. Zavallı D'Arcy ise kendini, imtiyazını verdiğini sandığı kılıfese adadı.

İngiliz Amirallik Dairesi'nden 88 yaşındaki Lord Strathcona'nın başkanlığında büyük bir hızla faaliyete geçen şirket, 1912 yılında, 215 Klm. uzunluğundaki bir pipe-line ile ham petrolü Abadan'a aktı. Petrolü, Abadan'dan dünya pazarlarına taşımak için de A.P.O.C.'nin sahipliğinde British Tanker Co., Ltd.'i kurdular.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, İngiltere Avam Kamarasına sunulan bir tasarıyla, İngiltere Hükümetinin, A.P.O.C.'nin % 51 ine sahip oluşu resmi bir durum almıştı. Böylelikle, dünya pazarları ve petrol kaynakları üzerinde Rockefeller'ın karşısına rakip olarak, Amirallik Dairesi ve casusluk örgütü ile İngiltere Hükümeti çıkıyordu. Bu iki emperyalist çevrenin İran petroleri üzerindeki amansız mücadelesi, o tarihten bu yana süregeldi. Bu mücadelede kabak İran halkının başında patladı. İran halkı, kendi öz petrollerini bu emperyalist çevrelerin pençesinden kurtarıp, ulusal çıkarı uğrunda kullanma olanağını bir türlü kazanamadı.

Tekellerin Kuzey İran Üzerindeki Mücadelesi:

D'Arcy'e verilen imtiyaz sahası dışında kalan Kuzey İran'daki beş eyalet, tekellerin üzerinde yarışıkları bir saha oldu.

Kuzey sahasının ilk imtiyazını 1916 yılında alan Gürcü asıllı A.M. Koçtaryan, 1917 Ekim Devriminin oluşu üzerine, faaliyet gösteremedi ve imtiyazını 1920 yılında, 100 bin sterling karşılığında Anglo-Persian'a sattı. Böylelikle, bütün İran Anglo-Persian'ın eline geçti. A.P.O.C.'nin bu bölgedeki petrolü işletmek için kurduğu North Persian Oil Co. uzun ömürlü olmadı. 1921 yılında, Sovyetler Birliği ile İran arasında imzalanan ve «başkalarına verilmemek koşulu ile, Çarlık Rusyasına verilmiş olan bütün ekonomik imtiyazları fesheden» anlaşma, İran Hükümetine, Koçtaryan'a verilip Anglo-Persian'a devredilen imtiyazı feshetme olanağını kazandırdı.

Yeniden İran Hükümetine geçen bölgeye göz dikmiş olan Amerikalıların umudu da kısa sürdü. İngilizlerin Musul petrolü üzerinde savaşmalarını fırsat bilen İran Hükümeti, Kuzey bölgesinin imtiyazını Rockefeller'ın Standard Oil (New Jersey) ine verdi. Bu, İngilizlerin hazmedemeyeceği bir durumdur. İngilizlerin, Standard Oil ile Musul petroleri üzerinde anlaşmaya varmalarını, Kuzey İran'daki Amerikan imtiyazının Anglo-Amerikan konsorsiyomu şekline geçişi izledi. İran Hükümetinin de, imtiyazını konsorsiyoma değil de tek şirkete verildiğini ileri sürerek, Rockefeller'ın imtiyazını feshetmesiyle, İran petrol sahaları gene rakipsiz olarak Anglo-Persian'ın elinde kaldı.

1923 te Amerikalı Sinclair'e 10 milyon dolara mal olan imtiyaz alma denemesi de bir sonuç vermedi. Oynanan oyunda Amerika'nın hakkını aramak isteyen saf Amerikalı viskonsültün Tahran'da öldürülmesinden sonra, Amerikalı Petrolcüler, İran'a uzun süre yanaşmadılar.

DÜNYA BUHRANI VE MİLLİYETÇİLİK BELİRTİLERİ

Dünya buhranı sırasında, Anglo Persian dünya pazarlarına petrol süremediği için petrol üretimini kısıtı ve bu yüzden İran Hükümetinin de petrol geliri

bir hayli azaldı. (1929 : 1.436.000; 1930 : 1.288.000; 1931 : 307.000 sterling.)

İç buhranları önleyebilmek ve daha iyi koşullar sağlayabilmek için Rıza Şah, komşusu Türkiye'deki milliyetçi gelişmelerin de etkisinde kalarak, Anglo-Persian'ın imtiyazını feshetti.

İngilizlerin, Cemiyet-i Akvam'daki şikâyetleri sonuçlanmadan, Rıza Şah, İngilizlerle 1933 te anlaşmaya vararak biraz daha iyi koşullarla, İran petrolünü yeniden emperyalizmin kanadı altına soktu. Bu anlaşmaya göre:

- 1 — İran Hükümetine, ton başına, altın değer üzerinden, 4 şiling verilecek ve bunun yıllık tutarı 750.000 sterlingden az olmayacak,
- 2 — Ödenecek yıllık verginin tutarı 225.000 sterlingden az olmayacak,
- 3 — Geçmiş yıllar zarar karşılığı olarak İran Hükümetine 1,5 milyon sterling verilecek,
- 4 — Anglo-Persian'ın imtiyazı, 32 yıl daha ilâvesiyle 1993 yılının sonuna kadar uzatılacak,
- 5 — Petrol sahası, D'Arcy'e verilmiş 890.000 Km.² lik sahanın ilk önce yarısına, 1938 e kadar da 1/5 ine indirilecek,
- 6 — Anlaşma, D'Arcy'e verilmiş tüm madenler imtiyazı yerine yalnız petrolü kapsayacak

İran petrol üretimi, yıldan yıla artarak, 1938 de 10 milyon ton ile en yüksek seviyesine vardı.

II. DÜNYA SAVAŞI

İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında, İngiltere İmparatorluğu'nun deniz ulaşım yollarının tehlikeye girmesiyle, petrol üretimi düştü. (1939 : 9,5; 1940 : 8,6; 1941 : 6,6 milyon ton.) 1942 de, Müttefik Kuvvetlerin Afrika'da hücumu geçmeleri ve Sicilya'da iş kurmaları sayesinde Akdeniz'i güven altına almaları üzerine, hem Savaşın petrole olan gereksimi ve hem de yol güvenliğinin sağlanması yüzünden, 1942 den itibaren petrol üretimi yeniden artmağa başladı. (1942 : 9,4; 1943 : 9,7; 1944 : 13,7; 1945 : 16,8 milyon ton.)

SAVAŞ SONU

Savaş ekonomisinin gereksinimini arttırdığı ham maddeler yanında petrolün de önemi, geçmiş dönemlerden çok daha farklıydı. Savaş ekonomisinden barış ekonomisine geçme güçlüğü içinde bulunan kapitalist ülkelerine, başta A.B.D.'in emperyalist çevreleri, muhtemel iç buhranları önleyebilmek için, üretimlerini en az savaş sırasındaki seviyede tutabilmek zorunluğu karşısında, gelişme yolunda olan ülkelerin ham maddelerini ele geçirebilmek ve bu ülkeleri pazarlarına ve ürünlerine pazar yapabilmek için, hem rakip çevreleri ve hem de bu ülkelerin ulusal çıkar çevreleri ile Kâh açık, kâh kapalı mücadelelere giriştiler. Böylece, emperyalist çevreler, bu az gelişmiş

ülkelerdeki her türlü (sanayileşme ve kaynakları halkın yararı uğrunda kullanma gibi) ulusal hareketlerin karşısında olacaktı. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, gerek az gelişmiş ülkelerdeki ulusal hareketlerin gelişmesi ve gerekse emperyalist çevrelerin bu ülkelerde olan gereksinimi karşısında, bu mücadele, önceki dönemlerden çok daha yaygın bir hal aldı. Bu döneme «ulusal çıkar temsilcileri ile emperyalist çevre temsilcileri arasındaki mücadele dönemi» ismini verebiliriz.

Bundan sonraki dönemde, petrolü kendi topraklarında üreten, taşıyıp işleyen İranlıların millileştirme hareketine, emperyalizmin nasıl çorap ördüğünü göreceğiz.

AMERİKALILAR İRAN'DA

Savaş süresince İran'ın Sovyet ve İngiliz işgalinde bulunması, yeni imtiyaz verme durumunu engellemiştir. Amerikalı petrol tekellerinin, İran petrolüne duydukları ilgi artıyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Amerikan Savaş Dairesi, Amerikalı Morgan Şuster'in 1910 da başladığı jandarma örgütünü yeniden kurmak işine devam etmek ve orduya danışmanlık yapmak üzere, Albay H. Norman Schwartzkof'u (Rockefeller'in standard Oil şirketinin ismini aldığı New Jersey eyaletinin 1932 yılındaki polis müdürü) İran'a gönderdi. Amerikalı diğer uzmanlar da, polis, sulama ve sağlık örgütlerinde çalışmak üzere İran'a geldiler. 1943 yılında, da, Dr. Millspaugh'un başkanlığında, mali işleri örgütlemek üzere yeni bir heyet İran'a geldi, (Bu heyetin hazırladığı gelir vergisi kanunu Meclis tasdik etmişti.)

1943'te, Doğu İran'da petrol imtiyazı alsak üzere Shell grubu ve 1944 te de Amerikalı iki rakip şirket: Sinclair ile Standard Vacuum (Socony Vacuum ve Standard Oil New Jersey ortaklığı) da temsilcilerini Tahran'a gönderdiler.

Bu teşebbüsler, İran Hükümetinin Eylül 1944 te, savaş süresince hiç kimseye imtiyaz verilmeyeceğine dair karar alması üzerine, sonuçsuz kaldı.

STALİN VE İRAN PETROLÜ

Bu kararın açıklanmasından on bir gün sonra, Sovyet Dış İşleri Komiser yardımcısı Kavtaradze'nin başkanlığındaki bir Sovyet Heyeti Tahran'a gelerek, İran Hükümetine, Kuzey İran petrolünü beş yıl süreyle işletmeğe hazır olduklarını bildirdi. Süre sonunda da imtiyaza garanti istiyorlardı.

Çeşitli tekliflerle karşılaşan İran Hükümeti, Sovyet tekliflerini reddetti; Amerikan ve İngiliz petrol şirketlerine de «şimdilik hiçbir teklifin kabul edilmeyeceğini» bildirdi. Bunun üzerine Amerikan şirketleri ile Shell grubu temsilcileri İran'dan ayrıldılar.

Kavtaradze, başkanlık ettiği heyeti ile İran'da kalmakta devam ediyordu. Teklifinin reddedildiği, kendisine henüz resmen tebliğ edilmemişti.

Savaş yılları sırasında çekilen bütün sıkıntılarını ve açlığın, İngilizlerin petrolü sömürmesi yüzünden meydana geldiği fikrinin halk yığınları arasında yayılıp taraftar kazanmasına öncülük eden Tudeh'li Komünistler, Sovyet tekliflerinin İran Hükümeti tarafından reddedilmesi üzerine bir dizi gösteriler düzenlediler. Bu gösterilerde, Sovyet askerlerinin de geçit yapması, İngilizlere karşı girişilen milliyetçi hareketlerin nedeni hakkında halkın bir kısmını endişelendirirken, milliyetçi hareketi ikiye bölmek isteyen Amerikan ve İngiliz propagandasının yayılmasında da rol oynadı.

Tahran'da olaylar gelişti. Muhalefetin artan baskısı karşısında Başbakan istifa etti. Yerine gelen de farklı bir politika gütmüyordu.

— Ve MUSADDIK'IN İLK SESİ

1944 Aralık ayının ilk günlerinde, Dr. Muhammed Musaddık, Mecliste, ağır kişi suçlamaları ile yaptığı konuşma sonunda, bütün petrol müzakerelerinin durdurulması hakkında, Meclisten karar çıkarttı. Karara göre, petrol müzakerelerine Meclis kararıyla başlanabilecekti. Bu kararın peşinden İran Hükümeti, Sovyet Elçiliğine, Kuzey İran'ı geliştirmek için, uygun bir zamanda, bir Sovyet-İran şirketinin kurulabileceğini bildirdi. Hükümetin, teklifine karşılık vermeyen Kavtaradze İran'dan ayrıldı. Stalin, uygun zamanı leyhine işletmek için İran üzerinde güç durumları yaratma yolunu seçti. 1945 te, İran Kafkas yasında yaşayan Kürt ve Türk ahaliye otonomi verilişi, bu bölgedeki Tahran otoritesini azaltmıştı. Aralık 1945 te de, Sovyetlerin desteğiyle yapılan darbe ile bölgede Cumhuriyet ilân edildi, İran Valisi bölgeden atıldı. Bu durumdan büyük endişe duyan Amerika ve İngiltere, İran'ın işgal statüsüne bir an önce son vermek için faaliyete geçtiler.

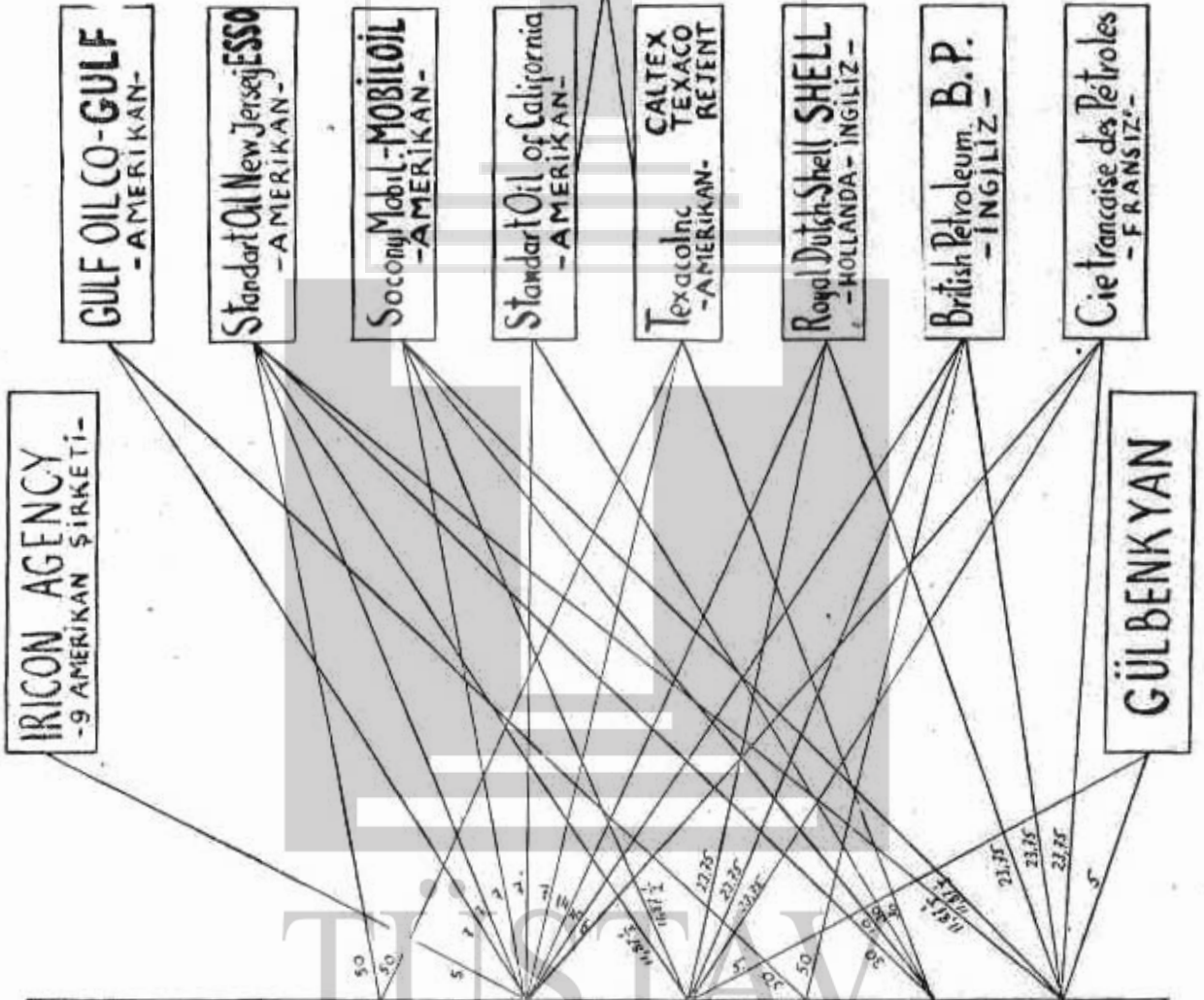
Aynı endişeyle hareket eden İran Hükümeti, Şubat 1946 da Sovyetler'le petrol müzakerelerine girişti

2.Mart.1946 da, İran'daki işgal statüsüne son verme anlaşması imzalandı. Amerikalılar, işi çabuk tutmak istiyor, Sovyetlerle varılacak anlaşmalardan endişe duyuyordu. İngiliz'ler İran'dan ayrıldı. Sovyetler «durum açıklık kazanıncaya kadar» kalmağa karar verdi. Bu kararı İran Hükümeti, Birleşmiş Milletlere şikâyet ettikten bir süre sonra, 4.Nisan.1946

(x) Bu rakamlar «United Nations Statistic Yearbook 1961»den alınmıştır.

Orta-Doğu petrol üreten ülkelerinin üretim durumu ve dünya petrol tröstlerinin bu ülkeleri sömürme oranlarını gösteren tablo:

CALTEX

ÜLKELER	BAHREYN	İRAN	TRAK	KUVEYT	SUUDI ARABİSTAN	KATAR
SİRKETLER	BAHREYN PETROLEUM Co, Ltd	İRANIAN OIL EXPLORATION and Prod. Co.	1. İRAQ PETR.CO 2. BASRAH PETR.CO 3. MUSUL PETR.CO	KUVEYT OIL Co, Ltd	ARAMCO ARABIAN AMERICAN OIL CO.	QATAR PETROLEUM Co, LTD.
İMTİYAZ SÜRELERİ	1925-2024	1954-1979	1. 1925-2000 2. 1938-2013 3. 1932-2007	1934-2026	1933-1999	1935-2010
HAM PETROL (+) ÜRETİMİ -1960-Milyon Ton.	2,256	52,200	47,459	81,863	62,068	8,212

da iki aydan beri süren petrol müzakeresinde, taraflar anlaşmaya vardılar. Buna göre :

İran, Birleşmiş Milletlerdeki şikâyetini geri alacak, Kuzey İran'da petrol araştırmasında bulunmak üzere bir Sovyet-İran petrol şirketi kurulacak, elli yıl süreli olacak şirketin ilk yirmi beş yılında Sovyetlerin hissesi % 51, ikinci yirmi beş yılda da % 49 olacak, Sovyetler gerekli her türlü sermaye, malzeme ve uzman sağlayacak, anlaşma meclisin tasdikinden geçecektir

Bu anlaşmadan sonra, Haziran 1946 da Sovyet birlikleri İran Azerbeycanı'ndan ayrıldılar; bölge de giderek yeniden İran topraklarına katıldı.

Dıştan kışkırtmalar

Sovyetler Birliğiyle anlaşmanın imzalanması üzerine, emperyalist ajanların Güney İran'da ayaklandıkları aşiretler, «Ruslarla ilişkilerin kesilmesini, komünist bakanların hükümetten atılmasını ve Ruslarla varılan anlaşmanın iptal edilmesi» ni istediler.

Tudeh Partisi de, aşiretlerin bu ayaklanmasının, Anglo-İrânian'ın (millileştirme hareketleri sırasında Anglo-Persian'ın ismi de Anglo-İrânian şeklinde değiştirilmişti.) bir tertibi ve İngilizlerin çevirdikleri bir entrika olduğunu ileri sürerek Abadan'da genel grev yapılacağını açıkladı. İngilizler, «can ve mal güvenliğini sağlamak» gerekçesiyle, Hindistan'daki askerlerinin bir kısmını İran'a getirdiler. 14 Temmuz 1946 da başlayan grevin kanlı bir hal alması üzerine, Hükümet, işçi örgütlerinin, politikaya karışmasının yasaklandığını, bunun için de genel valiyeye yetki verildiğini bildirdi. Genel vali, yetkilerini, çeşitli baskı ve vaatlerle kullanarak geri önlemeğe çalışıyordu. Bu günlerde yeni seçimlere gidileceğinin açıklanması ile ortaklık yatıştır gibi oldu.

İRAN PETROLÜNÜN GARİP MÜŞTERİLERİ : AMERİKALILAR ŞİRKETLERİ

Anglo-İrânian petrolüne, yeni iki büyük müşteri çıktı: Standard Oil New Jersey ve Cocony Vaccum. Eylül 1947 de vardıkları bir anlaşmaya göre, Standard Oil N.J. yirmi yıl içinde, Anglo-İrânian'dan 107 milyon ton; Socony Vaccum da 27 milyon ton ham petrol satınalacaklardı. (Socony Mart 1948 de bu miktarı 60 milyon tona çıkardı.) Bu anlaşmayla Amerikalı şirketler İran petrolünün en sağlam ve en büyük müşterisi olacak, ortaklaşa kuracakları bir pipe-line ile İran petrolünün Suriye üzerinden Akdenize akıtacaklardı.

İki dev şirketin, bir başka şirketin petrolüne bu derece büyük ölçüde istekli oluşu, ister istemez herkesin dikkatini, «bu anlaşmanın altında yatan gerçek» e çekiyordu.

Yeni kurulan Meclis, Ağustos 1947 de gündeme alınmış Sovyet-İran petrol anlaşmasını 22.Ekim.1947 de «hükümsüz» ilân etti. Meclis, bu oturumunda, bir

yandan hiç bir yabancıya imtiyaz verilmemesini, diğer yandan da, Anglo-İrânian'dan daha fazla çıkar sağlamak amacıyla müzakereye başlaması için hükümete yetki verilmesini kabul ederek gerçekte Anglo-İrânian'ı İran'da rakipsiz duruma getirmişti.

1949'un başlarında, İran-Amerika ilişkilerinde yeni gelişmeler oldu. 1947 Haziranında imzalanmış askeri malzeme satış anlaşması çerçevesi içerisinde ilk gemi İran'a geldi; aynı ayda, 21.Mart. 1949'da Amerika'nın Sesi radyosu Tahran'da yayına başladı.

17.Temmuz.1949 da. Hükümet, Anglo-İrânian'la ek bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmaya göre:

A.I.O.C., Hükümete ton başına, rayiç değeri üzerinden 12 şiling verecek, kârdan pay söz konusu olmayacak, ihrac vergisi olarak da ton başına 2 şiling verecek ve anlaşmayı meclis tasdik edecekti.

Anlaşma kanunlaşmadan, Kasım 1949 da, Şah, altı haftalık bir ziyaret için Amerikaya gitti Truman ile imzaladığı ortak bildiride, Amerika'nın İran'a her türlü yardımında bulunacağı açıklıyordu. Bu seyahatinde Şah'a, İran ordusuna daha fazla silâh sağlanacağı ve Dünya Bankasından İran'a kredi açtırılacağı da söz verildi. Şah, yüklü vaatlerle İran'a döndü.

Şah, İran'a döndükten sonra İran-Anglo İrânian petrol anlaşması, «ivedi» olarak meclis gündemine alındı.

AMERİKALILAR PUSUDA

Mecliste, anlaşmaya ilk karşı koyan Millî Cephe Önderi Dr. Musaddık oldu. Meclisin on gün sonra yeni seçimlere gitmek için tatile girmesiyle, anlaşma kanunlaşmadan askıda kaldı.

Aylar geçiyor, Amerika'nın vaadettiği «yardımlar» gerçekleşmiyordu. Mart 1950 deki 500.000 dolarlık kredinin dışında para alınmamış, muhalefetin baskısı artmış, 1950 nin ilk beş ayında ithalât, ihracatın dört misli olmuştu.

Yeni Meclisi yüklü işler bekliyordu. Yeni Meclis, İran-Anglo İrânian ek anlaşmasını incelenmek üzere Dr. Musaddık'ın Başkanlığındaki 18 kişilik Meclis Petrol Komitesine havale etti. Komite, çalışmalarına hızla girişti. Rıza Şah da, Amerika yardımının ağır gittiğinden şikâyet etmeğe başladı. Daha çok muhalefetin baskısını azaltmak için, İran Hükümeti, yabancılara karşı bir sıra kararlar aldı. Temmuz 1950 de, yabancıların Sovyet sınırı yakınlarına yapacakları seyahat yasaklandı. Bunu, İran devlet memurlarının yabancı memurlarla temas ve yabancı askeri ateşelerin Başbakan'dan izin almadan Tahran'dan ayrılmaları yasağı izledi.

İran'ın mallı güçlüğü gün geçtikçe artıyordu Ekim 1950 de, İran'ın yedi yıllık kalkınma planını desteklemek amacıyla Export-Import Bank (Amerikan) 25 milyon dolar kredi vereceğini açıkladı Fakat bu kredi bir türlü gerçekleşmedi. İran'ın Dünya Bankasından 250.000.000 dolarlık kredi isteği de geri

çevrildi. İran Hükümeti iyice sıkışmıştı. Batılılara karşı giriştiği yasaklamalara devam ederek Kasım 1950 de, Amerika'nın Sesi ve B.B.C. nin yayınlarına son verdi.

4.Kasım.1950 de İran, dış ticaretinin ötedenberi 1/3 ünü kapsayan Sovyetler Birliği ile bir ticaret anlaşması imzaladı. Bu anlaşmaya göre İran, Sovyetler Birliğine pirinç, tütün, deri v.s. satacak, karşılığında da çimento, şeker ve mensucat alacaktı, ticaret hacmi 20'şer milyon dolar olacaktı. Sovyetler Birliği ayrıca, hudut suçlusu İranlıları serbest bırakacak ve Moskova'da bloke edilmiş İran altınlarını geri verecekti. Bu anlaşma petrol çevrelerini rahatsız ettili.

Gene de bütün gözler, Meclise çevrilmişti. Petrol Komitesi, 12.Aralık.1950 de, Meclise verdiği raporda, Anglo-İranean anlaşmasının kabul edilemeyeceğini, bu anlaşmanın İran haklarını ve çıkarlarını korumadığını bildirerek, izlenmesi gereken yol hakkında da yeni görüşler getirdi. Komite, petrolün millileştirilmesini öğütüyordu. Tasarı, 26 Aralıkta geri alındı. Ocak 1951 deki toplantılarından birinde Meclis, Petrol Komitesinin, İran petrolünün millileştirilmesi hakkındaki öğütünün, iki ay içinde gerçekleştirilmesini kararlaştırdı. Bu karar üzerine Anglo-İranean Hükümete, Amerikalıların Suudi Arabistan'daki anlaşmaları gibi, % 50 - % 50 esasını kabul edebileceğini bildirdi. Bu çok gecikmiş bir teklifti.

Musaddık Başa Geçiyor :

Halk arasında, hem millileştirme hareketine karşı başbakan Ramazro'ya ve hem de Anglo-İranean'a karşı bir hava gittikçe yayılıyordu. Petrollerin millileştirilmesi fikri, giderek taraf kazandı bir halk millileştirilmesi fikri, giderek taraf kazandı bir hak isteği haline geldi. Bu gelişme, Milli Cephe'nin ve O'nun Önderi Dr. Musaddık'ın durumunu kuvvetlendirdi.

Petrol Komitesi, 19.Şubat.1951 de, doğrudan doğruya Hükümete verdiği bir raporda, danışıkları yetkili uzman kişilerin petrolün millileştirilmesinin kaçınılmaz olduğunu bildirdi. Rapor, radyoda halka duyuruldu. Millileştirmeden yana olmayan Başbakan Razmara, ertesi gün katledildi.

Petrol Komitesi, petrolün millileştirilmesi hakkında kendilerine verilmiş iki aylık sürenin bir o kadar daha uzatılmasını Meclis'ten istedi ve isteklerini Meclis 20 Mart 1951 de kabul etti.

Millileştirme kararlarını, İran Hükümeti nezdinde protesto eden İngiltere Hükümeti bu acele gelişme karşısında şaşkına dönmüştü.

Gerek Tudeh'in ve gerekse «Anglo-İranean'ın sömürmesine Karşı Mücadele Komitesi» nin, Tahran'da ve İranın diğer şehirlerinde düzenledikleri gösteriler, Mart ve Nisan aylarında yaygın bir hal aldı.

Öldürülen Razmara'nın yerini alan Başbakan Hüseyin Âlâ da, görevinde daha fazla kalamadı.

Meclis'e hâkim olup Hükümete hâkim olamayan Musaddık, Hüseyin Âlâ'nın çekilmesinden sonra Başbakanlığa atandı.

MILLİLEŞTİRME :

Petrol Komitesinin 9 maddelik millileştirme tasarısı, 30 Nisan'da Mecliste kabul edildi; 1 Mayıs'ta Şah'ın imzasıyla yürürlüğe girerek Anglo-İranean «sabık şirket» oldu.

Anglo-İranean'ın işlerini yürütmek için, milletvekilli ve senatörlerden kurulu bir heyet çalışmaya başlandı. İran Millî Petrol Şirketi statüsü hazırlandı.

1933 anlaşmasının iptaliyle de, millileştirme hukuki biçimde tamamlanıyordu.

Bütün bu millileştirme hareketleri sırasında, ne Musaddık'ın ve ne de Anglo-İranean'ın millileştirmenin bedelini söz konusu etmemeleri, pazarlık kapısının karşılıklı açık tutulduğu anlamını taşıyordu.

Bir anlaşma zemini bulmak ümidiyle İngiltere Hükümetinin Tahran'a, gönderdiği heyet eli boş döndü.

Anglo-İranean'a karşı girişilen kampanya, Abadan Rafinersisinde ve diğer petrol sahalarında başlayan grevlerle desteklenmek istendi. Grevlerin sert ve keskin bir hal alması karşısında, Musaddık'ın Hükümeti, grev bölgelerinde sıkı yönetim ilân ederek olayları kontrol altına almak istedi.

Anglo-İranean'da, Musaddık'ı güç duruma sokmak için, kontrolü altında bulundurduğu tankerlerle boykot ilân etti; petrol nakli durdu, petrol üretimi birdenbire düştü.

Bu olaylar üzerine, Nehru'nun da katıldığı bazı Hükümet başkanlarının Musaddık nezdinde giriştikleri ara bulma denemeleri de sonuç vermedi.

Millileştirme kanununu hazırlayan Musaddık, yerli olanaklarla üretimin «şimdilik» yarısını elde edebileceğini bildirmiş olmasına karşın bu miktara da ulaşamıyor, nasıl bir çözüm getirmek niyetinde olduğunu da açıklayamıyordu. Millileştirme hareketi ya sonuna kadar yürütülecek, ya da petrol, eski sahiplerine yeni ortaklarıyla birlikte teslim edilecekti. Musaddık yol ayrımına gelmişti; Ya oyunu bozacak ya da oyuna devam edecekti. Şimdilik ikinci yolu seçmişti.

Amerikalılar, sakın sakın çıkletlerini çigniyerek, Musaddık'ı yakından izliyorlar. Amerikalı bazı diplomat ve uzmanlarda «İran'da bir Anglo-İranean kolonyalizmi görüyoruz» diyerek, İran'lı milliyetçilerden puan topluyorlardı. Truman, Averell Harriman'ı 15 Temmuz 1951 de İran'a gönderdi. Peşinden, 4 Ağustos'ta bir İngiliz Heyeti Tahran'a geldi. Musaddık'la giriştikleri pazarlıkta uyuşma olmadı. İngilizlerin petrol üretim işlerinin İran Millî Şirketi elinde olmasını, fakat satış işlerinin kendilerine bırakılması tekliflerini Musaddık, Anglo-İranean'ın tanker filosunun kendi emrine verildiği takdirde İngiltere iç pazarına

İran petrolü satılabileceği kabul edeceği teklifiyle karşılıklı görüşmeler kesildi.

İngilizlerin, Millileştirme işini götürdükleri Uluslararası Adalet Divanının, «karar verilmeye kadar Abadan'da üretimin kesilmemesi» öğütünü İran Hükümeti kabul etmedi; bütün İngiliz teknisyenlerinin Abadan'ı terk etmesi kararı uyarınca da 3 Ekim'de İngilizler İran'dan ayrıldı. Abadanda faaliyet durdu.

İngilizlerin, Millileştirme işini götürdükleri Güvenlik Konseyinden de İran tutumunu suçlayan bir karar çıkmadı.

İran büyük ekonomik güçlükler içinde. Musaddık, köklü tedbirler almak yerine, halkın kendisi hakkın da beslediği milliyetçi tınıtleri devam ettirmek için, biçimdeki gösterilerle işe koyuktu; makam otomobillerini satmak, memurlara bir süre aylık vermemek, üstteki 26 diplomatı geri çağırarak gibi davranışlarının güçlükleri çözemiyeceği pek açıktı. Yalnız bir şeyi elinde sıkı tutuyordu: Abadan'daki rafineri kadrosu. Rafineride çalışan işçi ve memurlara aylık verebilmek için 35 milyon dolarlık % 6 faizli iç borçlanma yaptı. Bütün bu faaliyetlerle Amerika'dan gelecek «kurtarıcı» borç tekliflerine gerekli ortamı hazırlamış bulunuyordu.

«BİR KURTARICI ARANIYOR»

19 Ocak 1952'de Amerika'nın İran'a 23 milyon dolar vereceğini açıklanması, İran'ın mali güçlükleri yeneceği hakkında propagandanın yayılmasına yol açtı.

İran'da seçimlere gidilirken, bütün gözlemciler, Musaddık'ın seçimlerden sonra petrol anlaşmazlığını bir sonuca bağlayacağına hemfikirler. Seçim kampanyasında Tudeh taraftarlarının Amerika yardımının ve danışmanlarının İran'dan kovulması istekleri, Musaddık'ın bu adaylara seçimi yasaklamasıyla, yarıda kaldı.

Musaddık, Amerika'dan ısrarla mali yardım istiyordu. Amerika da mali yardım koşullarını İran Hükümetinin şimdiden kabul etmesi gereğini ileri sürüyor, aksi takdirde verilmekte olan askeri yardımın durdurulacağını bildiriyordu. Nitekim öyle oldu. Yardım koşullarını ilk önce kabul etmek istemeyen Musaddık'ın tutumuna, Amerika, Askeri malzeme sevkiyatını durdurmakla karşılık verdi. Bir kaç ay sonra yardım koşulları kabul edildiğinde Amerika aleyhtarları gösteriler Meclis'ten de taraf bulmuş, Tahran'dan İran'ın diğer şehirlerine yayılmıştı. Çok yaygın bir hal alan gösterilerden sorumlu tutulan Musaddık, 3 Temmuz'da istifa etti. Yerine gelen Başbakan, gösterileri ordu ve polis kuvvetile, bastırmak için Meclis'ten yetki isteğinin reddedilmesi üzerine istifa etti. 19 gün sonra 22 Temmuz'da yeniden Başbakan olan Musaddık, aynı gün Uluslararası Adalet Divanının «petrol anlaşmazlığında karar verecek durumda olmadığı» nı açıklaması ile iyice kahramanlaştı.

1952 Ağustos sonlarında Başkan Truman'la Başbakan Churchill, Musaddık'a ortak bir teklifte bulundular: İran petrolünün dünya pazarlarına sürülmesi, İran Hükümetine yardım için derhal bir fon kurulması, İran'da sterling kullanılmasını önleyen İngiltere kararının yeniden gözden geçirilmesi hususunda bir anlaşmaya varmak istediler. Musaddık, bu teklifleri «asla kabul edilemez» şeklinde nitelendirdi.

Kısa bir süre sonra, İran Hükümetinin İngiltere'den istediği kırk dokuz milyon sterlinglik zarar karşılığı isteğinin reddedilmesi üzerine, İran, İngiltere ile diplomatik ilişkilerini kesti ve İngiliz kordiplomatığı İran'dan ayrıldı.

Ocak 1953'te, Musaddık'ın, İran petrolünü İtalya tankerlerine % 50 fiyatla taşıtmağa başlaması haberi yeni gelişmelere yol açtı. Bu haberin yayılmasından sonra Tahran'daki Amerika Büyük Elçisi'nin yeni tekliflerle ortaya çıkışı, Londra-Washington arasındaki gizli pazarlıkları açığa vurdu. Bu tekliflere göre: İran hazinesine derhal yardımda bulunulacak, İran petrolünü uluslararası bir şirket satınalacak, tazminat işi, Anglo-İranean'ın da kabul edeceği bir hakeme havale edilecek.

Bu tekliflere karşılık İran Hükümeti, 1933 anlaşmasına göre kendisine 82 milyon sterlinglik bir tazminat verilmesi gerektiğini ileri sürdü.

Teklifler karşılıklı reddedildi.

Musaddık'ın sonu

İran petrolüne göz dikmiş petrol tekelleri, kararlarını verdiler. Koşullarını kabul eden adamı iş başına getireceklerdi. İş kararı uygulamaya kahyordu. Bunu da, İran'ın ilk misyoner heyetini 1829'da gönderen, 1870 den itibaren de hastane ve okullar açan, 1910 larda, jandarmasını ve maliyesini örgütleyen, 1942 den bu yana da orduya, polise, tarıma danışmanlık yapıp, gerekli araçları veren Amerika'dan başka bir kuvvet uygulamıyacaktı. Esasen, Eylül 1947'de başta Rockefeller'in Standard Oil'i olmak üzere, Amerika petrol tekellerinin Orta Doğu ve Akdeniz'de gerek mevcut ve gerekse kurulması plânlanmış rafinerilerinin ham petrol gereksinimi için, Anglo-İranean'la imzaladıkları, fakat yürürlüğe girmemiş anlaşma, tekellerin uzun süreli çıkarlarını su yüzüne çıkarıyordu.

İran'la anlaşmalar yapmak isteyen küçük bağımsız petrol şirketlerinin cesaretlerini de Amerika Dış İşleri Bakanlığı kırıyordu. Bunun anlamı «İran petrolünden elinizi çekin» di.

İran'ın, 1951 den beri petrolden sağladığı gelir çok düştü. Amerika'nın verdiği paralar da, nitelik ve nicelik bakımından, İran maliyesini düzelterek durumda değildi. Musaddık, 28. Mayıs. 1953'te Eisenhower'e gönderdiği mektupla, daha fazla Amerika yardımı istiyor, aksi takdirde başka yerlerden yardım istemek zorunda kalacağını hatırlatıyordu.

Musaddık Amerikayı, «başka yer»le tehdit edince, işin rengi değişti. Amerikan petrol Tekellerinin, İran petrolünden vazgeçmesi ihtimalini Dulles'in aklı almıyordu. İran'ın bugünkü durumunu plânlamış CIA ajanlarının faaliyeti ve bunca yatırımlar boşa mı gidecekti: Her ne olursa olsun, Amerika, Şah üzerin'de oynanacak bir oyunla, Musaddık'ı al aşağı etmek için faaliyete geçti.

Eisenhower, İran'dan, işlerin yolunda gittiğine dair raporlar alınca, Musaddık'ın yardım isteğine bir ay sonra «hayır» dedi.

Allen Dulles ile Amerika'nın Tahran Büyükelçisi Loy Hederson, «dinlenmek» için gittikleri İsviçre'de buluştular. Şah'ın kızkardeşi Esrefde, kardeşine, «Musaddık için artık bir karar alınması gerektiğini» sert bir dille ihtar ettikten sonra, İsviçre'ye, Dulles'in yanına uçtu. Daha önce kendisini tanıdığımız, 1942-1948 yılları arasında, Şah'ın millî polis kuvvetini yeniden kurmak görevi ile İran'da bulunmuş Tuğgeneral (o zaman albay) H. Norman Schwatzkopf da, «tatilini geçirmek» üzere, Orta Doğuya yaptığı seyahatı sırasında, İran'a uğradı General, İran'da çalıştığı yıllarda Şah'ın yakın dostu ve danışmanı olmuştu. Fakat, Şah'dan daha çok polis örgütünün başındaki arkadaşı Tuğgeneral Feyzullah Zahidi ile dostluk kurmuştu. Ağustos'ta Tahran'a geliş nedenini «eski arkadaşları görmek» diye açıkladı.

Swartzkopf, Tahran'da, Şah, Zahidi Ordu ve polis'teki arkadaşları arasında mekik dokuyordu.

Bu hareketli günlerin ardından, 13 Ağustos Perşembe günü Şah, Zahidi ve Schwatzkopf'un ortaklaşa kaleme aldıkları anlaşın, bir emirname imzalandı. Bu emirnameyle Musaddık Başbakanlıktan atılıyor, yerine General Zahidi getiriliyordu. Şahın, emirnameyi Musaddık'a tebliğ görevini verdiği Muhafız Birliği Kumandanı, aradan iki gün geçtikten sonra bir gece yarısı Musaddık'ın evine geldiğinde, gerekli tedbirler alınmıştı. Musaddık'ın evini muhafaza altında bulunduran zırhlı birlikler, Albay'ı teslim aldı. Bu olay üzerine Musaddık, meşru Hükümete karşı girişilen bir isyan hareketinin bastırıldığını ilân etti. Meclis'ten istediği güven o'yunu da aldıktan sonra, Şah artık Tahran'da kalamazdı. Kraliçesiyle Roma'ya uçtu.

Schwatzkopf, faaliyetine devam ediyordu. «Musaddık Gıtmeli» isimli gizli bir kliğin para babalığını yaparken bazı İranlıların da birdenbire zenginleştiği görülmüyordu. Schwatzkopf, bu uğurda CIA (Amerikan Merkez Casusluk Örgütü) nün 10 milyon dolarını harcadı.

19 Ağustos, Tahran'ın tarihi günlerinden biri oldu. Muhtemel bir karşı hareketi önlemek için, şehir askeri birliklerle doldurulmuştu. Tahran acayip gün-

lerinden birini yaşıyordu. Hiç de günü zamanı olmadığı halde, cambazlar, güreşçiler, boksörlerden kurulu ve kendine göre herkesin birşeyler yaptığı bir gösteri alayı, sokaklardan ağır ağır meydana doğru ilerliyordu. Halkın da peşine katıldığı grup meydana geldiği zaman iyice kalabalık olmuştu. Birisinin birdenbire verdiği bir işaret üzerine, kalabalık, önceden sözleşildiği belli bir şekilde, hep bir ağızdan «Yaşasın Şah» «Musaddık'a Ölüm» diye bağırma başladı. Ceplerinde taşıdıkları Amerikan parası karşılığı bağırınlar gittikçe artıyordu. Musaddık'ın taraftarı kuvvetlerin, kalabalığı dağıtmak teşebbüsünü, «Şah'a bağlı» kuvvetler karşıladı.

Birlikler arasındaki çarpışma dokuz saat sürdü. Tecrübeli Amerikalı ajanların yönettikleri çarpışmalarda «Şah'a bağlı» birlikler, Musaddık kuvvetlerini geriletmeğe başladılar. Musaddık'ın evine kadar giremeyen kuvvetler burada teslim oldular. Galip kuvvetlerin kumandanları Musaddık'ı almak için evine girdiklerinde de, kendisini ipek pijamaları içinde, ağlar bulmuşlardı.

Roma'ya telefon edildi. Şah ve Kraliçe geri döndü, Zahidi Başbakan oldu. «Amerika Birleşik Devletleri'nin ve herhalde de Batı Dünyasının güvenliğini, bu darbeye korumuş» olan Amerika, İran petrolünden pay almağı artık hak etmişti? Eisenhower, petrol danışmanı Mr. Herbert Hoover'ı Tahran'a gönderdi. Buradaki temaslarından sonra, Hoover, Londra'ya döndüğü zaman, İngiliz, Hollanda, Amerika ve Fransa petrol şirketleri arasında müzakereler başladı.

İran-İngiliz dostluğu yeniden kuruldu. Aralık 1953 te diplomatik ilişkiler eski halini aldı.

1954'ün başlarında, İngiliz, Amerika ve İran temsilcileri anlaşmanın genel esaslarını tesbit ederek yaz başlarında da anlaşmaya vardılar. Ağustosta ilân edilen anlaşmayı İran Meclisi de 21.Ekim.1954 te tasdik etti.

Bu anlaşma ile, bir petrol konsorsiyomu kuruldu: İran Oil Exploration and Production Co. (İran Petrol Arama ve Üretim Şirketi.) Yeni kurulan bu şirketin % 40 hissesini Amerikan petrol tekelleri alarak, İran halkının sırtına, çok daha güçlü yeni bir emperyalist pençesi geçirildi.

Amerikalıların sahip olduğu % 40 hisse, ilk önce 5 şirket arasında bölüştürülmüşse de, Nisan 1955 te varılan bir anlaşma ile, 5 Amerikan şirketinin hisselerinden % 1 er alınarak, 9 Amerikan şirketine kurulu Iricon Agency, % 5 hisse ile konsorsiyoma katıldı.

Hisselerin Dağılışı

British Petroleum (*)
Royal Dutch-Shell
Texaco Inc
Standard Oil (California)

Standard Oil (New Jersey)
Socony Mobil
Gulf Oil Corp
Cie. Française des Pétroles
Iricon Agency

%
40 İngiliz
14 3/5 Hollanda, 2/5 İngiliz.)
7 Amerikan
7 »
7 »
7 »
7 »
6 Fransız
5 Amerikan
% 100

(*)Anglo-İranean'ın 1954'de değişen ismi.

Mecliste kabul edilen anlaşmaya göre :

- 1 — Konsorsiyumun imtiyaz süresi, üç kez beşer yıllık uzatma hakkını da kapsamak üzere, 40 yıl olacak.
- 2 — İran Hükümetinin petrol kârının % 50 si verilecek.
- 3 — İran Hükümeti, ham petrol üretiminin % 12,5 ini, ham petrol ya da para olarak alabilecekti.

Anglo-İranean'ın da tazminat işini ortaklar, yaklaşık olarak 600 milyon dolara halledeceklerdi

Amerika Efsanesi :

Amerikalı petrol şirketlerinin İran'a girmesiyle, Amerika yardımı da İran'a akmağa başladı. Musadık'ın devrilmesinden hemen sonra, Amerika İran'a, Karşılıklı Güvenlik Fonundan her ay 5 milyon dolar vermeğe başladı. Yardım adı altında borçlandırılan İran'ın bilançosunu Amiri, Başbakanlığı sırasında 1961 de şöyle açıkladı:

İran Hükümetinin borcu 1955 te 100 milyon dolarken şimdi 500 milyon dolara çıkmış bulunuyor. Hazine bomboş, millet bir buhranla karşı karşıya panik yaratmamak için de daha açık konuşmağa cesaret edemiyorum.»

İran hakkındaki yazıya, 21.Ekim.1954 gününde Meclisin de kabul ettiği İngiliz, Hollanda, Amerikan ve Fransız petrol şirketleri konsorsiyomu anlaşmasının garanti kısmı ile son veriyorum:

«Anlaşma, İran devletinin yasama ve yürütme organları kararları ile kaldırılamaz, değiştirilemez ve bu organlar tarafından müdahale göremez.»

Orta-Doğu petrol üreten ülkelerinin üretim durumu ve dünya petrol tröstlerinin bu ülkeleri sömürme oranlarını gösteren tablo :

(x) Bu rakkamlar, United Nations Statistic Yearbook 1961'den alınmıştır.

aşırı sağ ve aşırı sol

AHMET TOP

Çimento Fabrikası
Kazan Ustası

Son günlerde yetkili ve yetkisiz şahsiyetlerin ağzında bu iki cümle, kısa ve yuvarlak sözler.

Uzun müddet aç kalan bir adamın artık imanına tak deyip hiç olmazsa iki kişiye «açım arkadaşlar» bile demesi aşırılık oluyor. Buna benzer, işsizim iş bulamıyorum demesi, topraksız köylünün toprak reformu demesi, vergi yükü altında kıvranan dar gelirli'nin vergi adaleti yok demesi, Dış ticaretin, insanın şah damarının kesilmesine benzetilip, devletleştirilmesinin istenmesi eğitim eşitliğinin istenmesi, Anayasamızın tastamam tatbikinin istenmesi, ağalığa paydos demesi, sömürçülüğe kapkaççılığa paydos denmesi, sosyal adaletin bir an evvel gerçekleştirilmesinin istenmesi memlekette açlık ve işsizliğin hergün artıyor denmesi, bir kelime ile geri kalmış Türkiyemizin bir an evvel düştüğü bataktan kurtarılmasının istenmesi bazı çevreleri ürkütüyor, korkutuyor. Bunlar aşırıcılık ithamı ile gerçekleri ortadan kaldırmak çabasına düşüyorlar.

Anadoluyu şöyle bir ezelim görelim; yeminle söyleyebilirim, Anadolunun dertleri insanı çileden çıkartır. Bu meseleyi ilme dökmek mütehassis uzmanlara vermek çok gülünç olur. Bu tıpkı aç bir insanı ortaya alıp masaya yatırıp beş on tane mütehassis doktorun acaba bu insan açrı tokmu diye kontrol etmesine benzer. Halbuki masaya yatan insan acım diye bağıyor, barsakları kurumuş, benzi sapsarı olmuş, konuşmaya takatı kalmamış daha bu insanın muayene edilmesine ne lüzum var? Bu insana ilk yapılacak iş hemen midesine sıcak bir çorba arkasından bir somun ona göre yemek vermeğe meseleyi halleder sanırım. Dahası var hastaya ilaç, meskensize mesken topraksız köylüye toprak, herkese iş, eşit eğitim, kazanca göre vergi, Anayasamızın tastamam tatbiki işte efendiler formül bu yoksa aşırı sağ, aşırı sol iftirası değil bu düpedüz aç insanı kırbaça ayakta tutmak zorbalığından başka hiç bir şey olamaz.

Mahkûmlarla Konuşma

II

BİRİNCİ ADAM ANLATIYOR :

Bundan kırkbir yıl önce Ahmet Kâhya adında biri vuruldu köyümüzde.. Bunun, o zaman on yaşında bir çocuğu kaldı. Bu çocuk yetti, büyüdü, evlendi; altı tane oğlan çocuğu dünyaya geldi. Sonra bunlar, sırayla ormanda öldürüldü. Yolda bel de öldürüldü velhasıl öldürüldü öldürüldü. Evde kalan artığı son kalan oğlana gelince, o da tuttu 41 yıl önceki öcül almak için dedesini öldüreni çekip öldürdü. İş iddiaya binince sonra tuttu onlar da onları...

Bu yüzden köyden dokuz hane göçetti. Öteden beri âdet böyledir, vurulan taraf çoğalınca, vuran taraf pıhtı, pırtıyı toplar köyden göçeder. Böylece o günden bu yana köyümüzde en az 22 kişi kurşulaşmada gitti. Sekiz kişi de yaralandı. Bu ölenin en az on beş tanesini bizzat ya kendisi öldürdü ya da öldürttü. Geri kalan yedi kişinin vurulmasında da günahı, ve-bâli çıkarmanın boynuna onun parmağı var dediler...

İşte köyümüzde düşmanlığın ilk tohumları böylece atıldı. Ne ise uzatmıyalım köyümüzde ölüp ölürecek kimse kalmayınca ortalık bir süre yatıştı.

— Sonra?

— Sonra bu arada o tarafın Özçetin ailesiyle, bu tarafın Akdağ ailesi arasında bir kız alıp-kaçırma yünden bir kavgışma daha oldu. Bizim burada âdet böyledir; kızı kaçırın taraf mutlaka vurulur. Sonra tutar onlar da onları...

Köyümüzde böylece iki aile arasındaki hasımlaşmada cinayetler birbirini kovalıya dursun... Bundan 21 ay önce, 1962 yılının ağustosunun 26 sında gece sabaha, üç saat kala köyümüzde üç eve birden baskın yapılarak ateş edildi.

Bu üç eve on dakika içinde 200 kadar mermi sıkılır. Öyle ki, ansızın yapılan bu baskında mavzer ve tabanca seslerinden köyümüzde köpekler bile pusula yapılarak sesleri çıkmaz olur...

Sonunda baskına uğrayan taraf, bir ölü, iki yaralı verir. Bunun üzerine korkudan sabahleyin köye gelen 20 kişilik hazır kuvvet, Yapsa yapsa bu işi bunlar yapar derler dört oğlumla komşum olan Akdağ'ı getirip buraya tıkarlar dün ağır cezada gözleriyle görmüşsün manzarayı. Her duruşma da böyledir. Düşmanımız olan taraf mahkeme günleri kadımlı, çocuklu olduğu gibi buraya dökülür. Eskazara tahliye edilirse daha mahkemeden dışarı adımını atma-

dan hepimizi birden yere sereceklermiş. Su uyur düşman uyumaz derler. O kalabalığın arasına sokulan emzikli kadınlar çocuklar bile cepleri koyunları hep silâh, cephane dolu...

Bu konuşmaları, Antep hapishanesinin daracık bir odasında Yaylacık cinayeti adıyla bölgeye korku ve dehşet saçan meşhur baskın olayının bir numaralı sorumlusu ve hazırlayıcısı olarak içeri atılan Mehmet Aber'den dinliyorum. Olayın kahramanı ilerliyen yaşına rağmen çaksan yere geçer soyundan esmer, diri, dibek gibi bir adam...

HAYAT HİKÂYESİNE GELİNCE

Seferberlikte doğmuş. Sonra babası harbe gitmiş, yetim kalmış. Sonra el kapıları, sürünmeler... Yirmisine gelince, yukarıda uzun uzun yakındığı ağaya tam üç yıl arka arkaya hizmetkâr durmuş, fakat hakkını istediği zaman ağa ona bir boş borusu çalmış...

O zamanlar ekmeğin pahalı, insanın ucuz olduğu günlermiş. Sonra nasibi açılıp evlenmiş. Karı tarafından bir parçacık toprak düşmüş. Çift koşmuş. O günden bu yana, durmadan «beygirler gibi» çalışmış, çabalamış, toprağı eşelemiş. Beş kız, yedisi oğlan 12 çocuğu olmuş...

Mehmet Abere göre, köylük yerde ne baş olmalıymış, ne kuyruk. Uzun lâfın kısası, göze battığı için sonunda dört oğlu bir komşusuyula iftiraya uğrayarak buralara atılmış...

Şimdi ise, tuttuğu çiftler çiftler avukatlara giden 4500 liradan başka, kapısında on öküzü varmış gitmiş, iki damızlık hayvanı varmış gitmiş, yirmi beş davarı varmış gitmiş. Bunlar yetmiyormuş gibi, arı lıkta 60 kovana varmış bir gece ateşe vermişler onlar da gitmiş. Şimdi ise, ne geleni varmış, ne gideni. Her şeyini satıp savıp bitirdikten sonra komşusu da kendileri de karavana yiyormuş. Dışarıda on kişiyi beslemekten içeride bir kişiyi beslemek daha zormuş...

«Mehmet Aber konuşmasının sonunda yüzleri sapsarı geçerek «Beni asıl üzenler bunlar değil.» diyor. «Giden mal olsun.» Başlarından geçenleri anlatmağa devam ediyor.: «Büyük gelinim vardı, gitti diyor. Ortancıl gelinim vardı gitti diyor. Küçük gelinime gelince, (burada tıkanıyor) o da düşman tarafına kaçıp, gitti diyor.

Birbir peşini koğalayan bu uğursuzluklar için çaresizliğini ifade eden bir el sallayıktan sonra, Mehmet Aber, «Düşman tarafını daha bize yapacakları bitmemiş diyor. Köyden gelenlerle haber göndermiş. Dışarıda kalan üç oğlu için merak etmesin. Boş yere bu kopilleri öldürüpte başımıza adam saymayız. Biz sırası gelince zabartacağımız kimseleri biliyoruz.» demişler. Bir damla kana, on damla kan alacaklar mış bizden...

Antep hapishanesi, bir damla kana, on damla kan almak için çırpınan çeşitli insanların çeşitli sertüvenleriyle dolu... İşte bunların en azılılarından bir tanesi daha...

KIZILCAKENT KÖYÜNÜN İBRAHİM ARSLANI

Baş ardıyanın odasına daldığı zaman kapana tutulmuş bir kurt gibi şöyle bir silkindi. Gözleri birkaç sefer iri iri açılıp kapandı. Zaten herşeyleri iri iriydi... Elleri, gövdesi, ayakları «Ben niye buraya getirdiniz?» diyen ürküntülü sesi hepsi iri iriydi... Etrafına saldırap parçalıyacakmış gibi tedirgin, yırtıcı bir hal vardı...

Hüccresinden ansızın alınıp buraya kadar getirilme sebebi kendisine anlatıldığı zaman, önce inanmak istemedi. Bön bön yüzümüze baktı. «Ben kaçın kurasiyim, böyle lâflara karınım tok!» diyen kuşkulu bir, duruşu vardı. Fakat, sonra yavaş yavaş gevşeye rek kendisini bırakıverdi. Alılaşmıştı...

Şimdi masanın bir başında ben, öbür başında o, ben sorup soruşturuyorum o cevap veriyordu. Bir ilkokul çocuğunun saflılığı içinde başından geçenleri anlatmağa başladı: «Adım İbrahim Arslan. Nizip'in KızılcaKent köyündenim. Askerliğimi Çanakkale'de jandarma olarak yaptım. 1336 doğumuyum. Köyüm 350 hane. Okulda üçe kadar okudum. 18 yaşına gelince evlendim. Otuz yaşına kadar köyde çift-çubukla uğraştım. Beş çocuğum oldu. O günler de bir arazi yüzünden kavgalı olduğumuz taraf kardeşimi pusuya düşürüp öldürdüler. Durulur mu hiç? ben de onlardan iki tanesiyle تنها bir yazı da karşılaşıp kavgaya çıkardım. Meğer adamların ceplerinde tabanca varmış. Tam karşıma geçip te üzerime boşaltacakları bir sıra, «Siz yemeğinizi kolay yiyorsunuz, üzerime gelmeyin...» dedim. Ben onlardan evel davranarak, alınlarının çatına kurşunları boşaltı boşaltıverdim...»

İbrahim Arslan'ın bu olaydan sonra ki hayatında, herbirisi ayrı bir destan olan «Uzunlu-kısalı» öykülleri başlar... İbrahim, tutulur, yakalanır, idam hükmü giyer. Sonra cezası 24 seneye iner, sonra af çıkar. Sonra asri ceza evleri, falanları, fişmekânları bir de bakmışın İbrahim Arslan dışarıda... Dışarı da ama, o içerideyken, «Kana kan, cana can» demişler, bir kardeşini daha vurmuşlar...

Dedik ya, KızılcaKentli İbrahim Arslan'ın ömrü hayatı uzunlu-kısalı öykülerle dolu. Durmanın düşünmenin sırası mı hiç? Bir yandan düşmanlarının peşi sıra koşarken bir yandan da «fırsat da bu fırsat»

deyip bir kere daha evlenerek ikinci defa dünya evi ne girer...

Hani, yırtıcı kuşun ömrü az olur derler. Gelgelelim, İbrahim'in dışarıdaki iyi günleri sayılıdır, elden ne gelir: Bir de bakmışın KızılcaKent köyünün İbrahim Arslan'ın tekrar içeridedir. Neden mi diyeceksiniz? O günler de, durup dururken hasım taraftan biri daha vurulmuştur. «Sen vurdun bunu İbrahim?» derler. Bir kez daha çekip içeri alırlar...

Şimdi Antep hapishanesinde ikinci defa idamını bekleyen İbrahim'in, bu güne dek Otuzbeş tane tamık dinlettiği uzun süren mahkemesiyle, ondan önceki meselelerin - uzunlu-kısalı hikâyesini bir kez de kendi ağzından dinliyelim: «Her taş yerinde ağır diyor İbrahim. Uzunlu kısalı hikâyelerine devam ediyor, iki aile arasına düşmanlık girmeden önce iki taraftan köklü zengin birer aileymiş uzunlu-kısalı bir hikâye...» Sebebin gözü körölsün» muş. On sene içinde iki baştan beş ölü, yedi yaralı çıkmış, uzunlu-kısalı bir hikâye... Şimdi ise kardeşlerinden ikisi toprak altında, ikisi de hapishanede çürüyormuş uzunlu-kısalı bir hikâye... Ya ötesi, iki kardeş birden hapse düşer düşmez ihtiyar babaları olduğu yerden kalkamıyarak çatlamış ölmüş, uzunlu-kısalı bir hikâye...

Birbir ardına sıralanan bu felâketlerden çatlayıp ölen sadece babası mı? Aile içinde ve dışında bu uzunlu-kısalı hikâyeler, düştüğü yeri yakıp kül eden ateş zincirleri halinde ardı ardına uzayıp gidiyor. Aile içine nasıl bir kıran girdiyse bir baştan vurup öbür baştan çıkmış, tam on sene kardeşinin yolunu bekleyen nişanlısı sağın, solun lâfına dayanamıyarak günün birinde kendini fıstık ağacına asmış, uzunlu-kısalı bir hikâye...

Sonra efendicağzım, özbeöz emmisinin kızı olan ikinci karısı, İbrahim'den «Benim yolunu bekleme-sin, başının çaresine baksın.» haberi gelince, oturmuş uzun uzun ağlamış, sonra da içeriyerek soluğu hapishanede almış «Sen delirdin mi emmioğlu demiş, sen hapisten çıkıncaya kadar kardeşimsin, çıktuktan sonra da kocamsın!» Bunlar da İbrahim'in ağzında, uzunlu-kısalı bir hikâye...

Haydi geç bunları da, köyde sahipsiz kalan küçük kardeşlerinden ne haber? «Ha vurulduk, ha vurulacağız.» diye haber üstüne haber geliyormuş «bunların da hepsi uzun uzun bir hikâye...»

Köylük yerde düşmanla uğraşan belini dağa dayamalıymış. Fakat İbrahim bu olaylarda -alesi için den- bunca kurban verdikten sonra, neytsin, neylesin insan oğlunun, dağdan taştan geçtin dayanacak bir sırtı bile olmayınca, gücü ancak parasına yetmiş... KızılcaKent'in İbrahim Arslanı bugüne dek avukatlara bir bir sayılı tam 9.500 lira para yatırmış, bunlar da sahip çıkan olmazsa-hepsi uzunlu-kısalı bir hikâye...

Gözlerini dünyaya açtığı günden bu yana, başından bunca serancam geçen İbrahim, hepsi de birbi-

rinden beter bu uzunlu-kısalı hikâyeleri anlatırken bir yere gelince, birden duraklıyarak gözleri sulanıyor :

«— Fakat diyor abi onlara da acıyorum, onlar da ailece yıkıldılar. Onlarda beterin betesine uğradılar.

«— Kimler onlar İbrahim? diyorum.

«— İşte onlar diyor. Bizim hasım taraf, toprağın altına dört kişi de onlardan gitti. Köyde onlar da bizim gibi köklü bir aileydi. Ama şimdi ellerinde bir çekirdeği bile kalmadı. Ailece Adana toprağına göç edip gittiler...

Sonra İbrahim'in, birden hareketleri yumuşuyor. Gördüğü tatlı bir düşü tekrarılar gibi konuşmağa başlıyor :

«— Oysa diyor, on sene öncesine kadar içtiğimiz ayrı gitmezdi. Onun namusu benim evimin içinde, benim namusum onun evinin içindeydi. Hepisiyle elele beraber büyüdük. Hepisiyle beraber şeyettik...

İbrahim, konuşmasının burasında birden boşanarak, çocuklar gibi hıçkırma hıçkırma ağlamağa başlıyor.. Gözlerini uğuştururken...

«— Bu işte onları da kabahatlı görmüyorum abi diyor.

«— Öyleyse İbrahim diyorum, bu işlerde kabahatlı olan kim?

İbrahim, birden toparlanarak şaşkınlıyor. Eski korkulu bir düşünden ayıkır gibi bir süre gözleri gözümün içinde geziniyor. Olduğu yerde birkaç sefer yekiniyor tıs yok..

«—Söyle İbrahim diyorum, korkma? Küyünüzde bu olup bitenlerden kabahatlı olan sen mi, yoksa onlar mı?

Son kelimeyi o kadar ağır söylüyorum ki, iki aile arasında bir karış toprak yüzünden çıkan kavganın buralara kadar ikinci defadır ki sürüklediği «idamlık» İbrahim, ıkınıyor, sukınıyor sonunda:

«— Bilemiyorum abi diyor, .Diliyle dışının arasında her halde aranın münafıkları...»

Evet, aranın münafıkları... Her çağda, her toplumda, her insanın karşısına her zaman başka başka kılıklarda, başka başka görülmüşte çıkan aranın münafıkları.

Bu aranın münafıkları kimlerdi? Ne tevir adamlardı? Hangi ortam içinde beslenip boy atıyorlardı?... Bunların insanoğlunu birbirine düşürüp karşı karşıya getirmekteki kazançları ne olabilirdi?... Toplumun bu bir sürü dengesizlikleri, çatışmaları ortasında bu denli kişileri, nasıl bulup ortaya çıkarmalıydı?.. Acaba bu çeşit çekışmelerin kökleri kimlere, hangi çıkarıcı gruplara kadar varıp dayanıyordu?.. Belli belirsiz bu soruları, daha istediğin kadar uzatabilirsin. Ama bu sayıp dökmelerin, bu sıralamaların Antep hapishanesinin karanlık, daracık hücrelerinde idamını bekliyen Kızılcağentin köylü İbrahimine ne faydası dokunabilirdi?... Kör-topal bir düzenin kur-

banları olan daha nice nice İbrahimler, Mehmet Aberler buna benzer bir sürü suçlardan ötürü buralara tıkalı kalmışlardı... Alt tarafı bir karış toprak demeyin! Habi Kabil'den beri bitmeyen bir kavgayı.. Ama kim bitirecek kim sona erdirecekti bu kavgayı ..

İbrahim'i hüccesine götürmek için gardiyanın açtığı yan kapıdan bir hapishane türktüsü vuruyordu içeri, ağır, yanık, dokunaklı...

«... Ey mustantik mustantik tabancamı ver bana Bir zaman zalımın yüzünden düştüm ben bu zindana..»

Yandaki koğuştaki ekşi bir koku ile birlikte dışarı savrulan türkü de uzanıp kısala dursun, ben, bölgede işlenen beş yıllık cinayetin sayımını çıkarmak için iki ağır cezanın bir arada bulunduğu adliye binasına doğru yöneliyorum.

ANTEP VE DOLAYLARINDA SON DÖRT YILLIK CİNAYET SAYISI

1959 da kaatil ve katle teşebbüsten	115 adet
1960 » » » » » »	129 »
1961 » » » » » »	131 »
1962 » » » » » »	175 »
1963 » » » » » »	183 »

Yukarıdaki listeye bir göz atarsak - İslâhiye ilçe sinin ağır cezası ayrı olmasına rağmen - Merkez kaza ile birlikte beş kazayı daha içine alan Antep ve dolaylarında katil ve katle teşebbüs suçlarının yıldan yıla arttığı görülür. Listede tek olarak gösterilen bu cinayet olaylarının çok kere yüzde 25-30 unda iki veya üç kişi vurulmuştur. Sanık olarak ise ayrıca bu olayların bir tekine adı karıştırılarak içeri atılanların sayısı dört, beş kişiden aşağı değildir. Bu rakamların bazı hallerde sekize, ona ve daha da yukarıya yük seldiği görülür.

Ufak tefek yaralamalar döğüş ve kavgalar yukarıdaki rakamların dışında tutulmuştur. Çünkü, bu denli olaylara asil ceza mahkemelerinde görülmektedir.

Bölge içinde ölüm ve yaralamalar da suç aleti olarak en fazla tabanca, av tüfeği ara sıra mavzer ve bıçak kullanılır. Bunların bulunmadığı yerlerde taş, balta, kazma, kürek gibi aletler bu işlerin yerini tutar.. Burada şunu da işaret edeyim ki, hasımlar arasındaki bu denli kurşunlaşmalar ve yaralamaların yüzde 80-90 nı hangi aletle olursa olsun - ölümlü sonuçlanır.

1952 den beri bir ve iki olmak üzere - vilâyet içinde iki tane ağır ceza mahkemesi vardır. Bölgede genellikle mahkemeler, 2000-2500 lira arasında karşı tarafa bir kan bedeli hükmederler... Fakat bu hiç bir zaman tahsil edilmez. Çünkü bölgede hasım taraftan para ve mal yerine kana kan, cana can alma geleneği yerleşmiştir...

Antep ve dolaylarında suç işleme dizisi kazalara göre şöyle sıralanır : Kilis, Nizip, Merkez kaza, Oğuzeli, Araban, Yavuzeli...

NÂZİM HİKMET ÜSTÜNE

Pariste yayınlanan ağır başlı dergilerden biri olan «Esprit» dergisi, Fransanın düşünce akımlarını etkileyen bir nitelik taşır. Hıristiyanlıkla ilerici toplum düşüncesinin bağdaştırılmasını öngören bu dergiden, Aralık 1963'de Georges Haldas imzası ile yayınlanmış çok ilginç bir yazıyı aktarıyoruz :

GEORGES HALDAS

Çeviren : Güzin DİNO

A macım Nâzım Hikmet'in şiirinin ne olup olmadığını söylemek değil, neler esinlediğini açıklamaktır. Üstelik de bunu birkaç çeviriden sızanlarla yapıyorum. Ama çoğu zaman da sorun bu noktaya takılıyor; bir dili bilmiyoruz, örneğin İspanyolca'yı, ya da Rusçayı, hele Türkçeyi hiç bilmiyoruz. Oysa iyi düşününce, Blok'un ya da Machado'nun ve bu gün için Nâzım Hikmet'in şiiri bize yakın geliyor, bizim için var oluyor; ateşi içimizde yanıyor ve ışınlar saçıyor. Kimi zaman Fransız ozanlarının şu ya da bu yapıtımdan daha çok etkili oluyor. Başka bir deyimle, ve buna sanat züppeleri ile küçük bilgin çeviriciler ne derlerse desinler, kimi şiirsel yapıtlarda, dilin engellerini ve «çeviri yetersizliklerini» aşan bir aşım, kaçınılmaz bir güç bulunuyor. Goethe bunu anlamış ve şiirde çok üstün yapıtların kötü çevirilere bile dayandığını ileri sürmüştür. Goethe'nin bu düşüncesini, «sadece bunlar dayanır» sözleri eklenebilir. Bir çok ünlü örneklerden biri de Puşkindir Puşkinin Fransızcaya asla çevrilemeyeceğini az mı dinledik?

Oysa, örneğin Evgeni Onegin'i zahmet edip Fransızca okuyacak olanlar, bu şiirin «Mozart çetnesi» taşıyan «allak bullak edici yegniligini» kavrar. Daha da ileri giderek, «Rus yaşantısı», «Rus toprağı» denilebilecek olan ve Puşkini esinleyen bu gerçeğin en küçük titreşmesini bile sezer. Ve bu çeşit bir anlatışta, topraktan ve onun güzelliklerinden çok daha fazla bir şeyler olduğunu tamamen anlar ve duyar: İçin için var olan insana has bir eğilim, ozan dehasının dili, görülmemiş bir ustalikle kullanarak ortaya çıkardığı bir ulusun öz gücü; bir de, özellikle, başka büyük bir İspanyol ozanının «toplumcu duygusalık» (içlilik değil), yani, bir çağın, toplumun, kültürün tüm değerlerinin bilincine sezgi ile varış.

Fransız dilini konuşan ülkelerde, Nâzım Hikmet için de durum bir az buna benzer. Yapıtlarının tüm derinliklerini bilmese de, onların yüksek kavram ve etki gücünü, esinleme birimini hemen seziyoruz. Bu da, şiir yapıtının etkisinde kalmakla beraber, hele çağdaş bir ozan söz konusu olunca, sadece yapıtı gözönünde tut-

makla yetinilmeyeceğinden ileri gelmektedir. Ne derseniz densin ozanın yaşayışı da hesaba katılmaktadır. Bir de genellikle büyük yazar olarak adlandırılanların yapıtını için için besleyen, Çehof'un «yüksek düşünce» dediği öz de var; onun deyimi ile tanrı yada özgürlük ya daha da yakın erekler: Dün köleliğe karşı savaş ve bu gün sömürgeciliğe karşı savaş, v.b.

Ne kadar başarılı olursa olsun, bir ozanın yapıtlarını yabancı bir dilin yaklaşımlarıyla öğrenmekle yetinmek zorunda kalınca, bu yapıtlar ana dilin verdiği ayrımlı parlaklıktan yoksun olunca, ozanın yaşayışı, «düşüncesi» konuşur, etkiler, bir soluk getirir. Ve o zaman gerçek şiirin mucizesi ortaya çıkar. Ana dilin ahenginden yoksun kalan yabancı okuyucu, evrensel olan anlamların yüksek ahengini açıkça seçer.

Nâzım Hikmet'in kaderine dönelim ve kısaca özetliyelim: Türkiyede politik savaş, Sovyet Rusyada öğrenim, gene Türkiye, sonsuz hapis, muhacirlik seyahat, ve başına gelenler sonucu inf-

ractus, bu onu senelerce ölüm eş-
ğinde yaşattıktan sonra, Haziran
başında, bir meşeyi yıkarcasına
adamı yıktı. Yaşantısının dokusu
işte bu. Düşüncesi ise, sosyalizme
ve insanın yaşama ve yaratma gü-
cünün genişlemesi anlamında, sos-
yalizmin kurulmasına umut bağla-
ma. Ama bunlar sadece ateşin odu-
nu ve yalınları. Yansıttığı işi-
gelince, burada kısa bir tanıklık
yapmak istiyorum; şiiri üstüne
başkaları derli toplu, tamamlayıcı
bilgiler getireceklerdir ayrıca.

Nâzım Hikmet'in sık sık tek-
rarladığı açıklamaları herkes bilir:
«Aslında ben, Anadolu'nun okuma
yazma bilmeyen köylüleri için ya-
zıyorum». Varsın «ince» düşünür-
ler gene mırın kırın etsinler. Bu
düpedüzlüğü yargılamakta zorluk
çekmeyeceklerdir. Asına bakarsa-
nız, Hikmet'in kimi şiirlerini okur
okumaz, büyük yapıtlarda olduğu
gibi güzellik ve şiirsel heyecanla
mutsuzluk arasındaki derin bağın
kurulduğu belirir. Ama hangi mut-
suzluk? Kişinin romantik mutsuz-
luğu değil, ozanın gözünde başkala-
rının, en çok feda edilmişlerin
mutsuzluğu: Dante için cehennem-
de yananlar, Shakespeare için ço-
ğu zaman deliller; Villon için zama-
nın kemirdiği ünlü güzeller, güzel
Heaulmière v.b.

Hikmet'i seferber eden ne?
Anadolu köylüsünün yoksulluğu,
onların özsayısı. Esininin, düşünce-
sine bağladığı umudunun ve muha-
cirlik süresini yaşadığı zaman, yurt
özleninin kaynağı bundan beslenir.
Anadoluda ve onlar arasında gö-
mülmek- ister :

Anadolu'da bir köy mezarlığına
gömün beni

Hasan beyin vurduğu

irgat Osman yatsın bir yanımda
ve çavdarın dibinde toprağa
çocuklayıp

kırkı çıkmadan ölen şehit Ayşe
öbür yanımda.

«Anadolu'nun okuma yazma bil-
meyen köylüleri için yazıyorum,»
işte bu eğilimde olan bir ozan,

özellikle onlar için yazmaktan çok,
onların aracılığı ile yazıyor demek-
tir; yoksulluklarının, gerçek mut-
suzluklarının temel taşı olan ses-
sizliklerinin baskısı altında yazı-
yor demektir. Böyle bir şiir, eninde
sonunda, tartışma konusu yapmadı-
ğı bir yaşantı gerçeğinden beslenir
ve bence güçlü bundadır.

Ya temelli? Sahte metafiziğe,
çürümüş bir metafiziğe bu şiirde
yer yoktur. Buna karşılık hep zen-
ginleşen insan ilişkileri vardır. Hik-
met oğluna, karısına, v.b. Bizim
«büyüklerimiz» tarafından çok
«şüpheli» görülen temaları ele alır.
Bundan başka ve örgensel bir aş-
ma erdeminin yasalarına uygun
olarak böyle bir şiir, kültür ürü-
nü dill, yaşantının emrine verir.
Onu putlaştırır. Bununla bera-
ber, Türk şiirinden anlayanlara
göre, Nâzım'ın dili, şiir bakımın-
dan çok incelikler taşır, halk şiiri-
nin kaynaklarından faydalandığı
gibi, bu kaynakları ustalıklı kulla-
nır. Bundan şiirde edilemez. Başka
türü olabilir miydi? Ben kendi
hesabıma Hikmet'le bir konuşma-
mızı hatırlıyorum, bu arada, Hik-
met, bâzen düzenli uyağı olmayan,
ama «düzenli uyağın anlayışı ile»
«şiirler yazmak işlediğini söyle-
mişti.

Demek oluyor ki onun şiirinde,
işlenmiş bir dille, yaşantının göbe-
ğinden başkalarının mutsuzluğunun

gerçeğinden gelen bir esinin bağı-
nı buluyoruz. Sırası gelmişken söyli-
yeyim, Fransada ve özellikle Paris-
te olan bitenin, tam tersidir bu;
çünkü şiir burada sanki sadece
dilin kültürel ögesiyle yaşamak-
tadır; ozanların yazım gelenekleri-
ne her hecede göz kırpmadan yaza-
madıkları samir ve onların küçük,
kişisel, her an denetlenen atılğan-
lığı, bu danişıklı hızada durma eği-
limini kutsallaştırır. Bütün bunlar,
sırasında yararlı olmuşsa da, bu
gün için tamamen kısır ve sıkıcıdır.
(...)

Nâzımın yüzü, uzun boyu, ay-
dınlık ve müzip bakışı gözümün
önüne geldiği zaman, gözlerini hafif
kapayarak, kesin olduğu kadar
ahenkli bir sesle, doğunun sözlü
geleneklerini yansıtan şiirlerini
türkçe okuyuşunu dinlediğim za-
man onun varlığında gürültülü, çe-
lişmeli duyguların bütün bir dün-
yası ve sert sorunlar yeniden ka-
fanda canlanıyor; ve o zaman, bu
şiirleri tekrar okumanın, Fransız-
ca olarak bile olsa- verdiği düşünce
hızı, insana, Hikmet'in eğiliminden
oldukça ayrılan, başka bir ozanın
Paul Valery'nin bir sözünü hatırla-
tıyor; ona göre ozan, esinlenmek-
ten çok, başkalarını esinler. Bu ba-
kımdan, Nâzım'ın kendisi, okuma
yazma bilmeyen Anadolu köylüsün-
den esinlenip bizi alabildiğine esin-
lemiştir.»

EKMEK

KALMADIYSA

ARTIK

MASADA

Ekmek kalmadıysa artık masada
Geçitlerde ağlar analar
Ve geçitlerde bıçaklar
Paslanır rüzgârlarda.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Buruşur yüzler gibi masa örtüleri
Köpük gibi çürümüş kaput gibi
Büyür kocaman ağız mezarların.

Ekmek kalmadıysa artık masada
El belirip uçuruma erişir
El belirip yıldırıma erişir
Gök kubbenin altında.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Asma kilit kapısını kemirir
Aç resimler ısırır da ısırır
Asıldıkları çivileri.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Ekmek olup çıkar taşlar
Günlük azık bir salkım
Uçsuz bucaksız taş darbesi.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Yataklar aç çeker şişeler acı çeker
Ve bırakıverir kendini
Bozgun beliklî faze.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Gelir uzaklardan deniz rüzgârla
Deviri deviriverir gemilerini
İssiz göğüslerine insanıkların.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Hüzünlü bir yiğit yıldızsız biri
Koparıp tüm köklerini uçup gider
Binbir çeşit gelincikle örtülü.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Çıplak bir kadın kül rengine
Çoğaltır kemiklerini ruhunu çoğaltır
Atıverir kendini tren tekerlerine.

Ekmek kalmadıysa artık masada
Duvarlar ağlar pencereler ağlar
Ve gözyaşları sonunda birden
Uyandırırverir sonsuz yağmurları.

CLAROS CASTRO SAAVEDRA

Çeviren : Özdemir İNCE

(ESPRIT-Ekime-1958) den

Herşey Bizim için

AZİZ NESİN

Bu yazı, Aziz Nesin'in Rusça basılacak yedinci kitabı için yazdığı önsözdür.

Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde, birtakım insanlar hiç durmadan benim için çalışıyorlar. Ben de boyuna, adını bile bilmediğim yerlerdeki tanımadığım o birtakım insanlar için çalışıyorum.

Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde birtakım insanlarla yarışmaya girmişiz; tanışmadığımız o insanlarla hiç durmadan yarışıyoruz. Onlar bu amansız yarışmada beni geçmeye çalışıyorlar. Ben de, adını bile bilmediğim bir yerlerdeki o birtakım insanları geçmeye çalışıyorum. Belki de şu anda, benimle yarışanlardan biri, şimdi bu yazımı okuyanlardan biridir.

Bir yandan geçmiş olanlarla, bir yandan çağdaşlarımızla, bir yandan da benden sonra gelecek olanlarla yarışmadayım. Geçmiş olanların ustahklarını benimsiyerek, gelecek olanlara da yenileceğimi bile rek, yine de büyük bir umut çabasıyla yarışıyorum.

Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde, örneğin bir köylü, ailesine kulübe yapmak için kerpiç kesiyor şimdi; o kulübesini benim için de yapacak... Ben de onun için yazıyorum. Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde bir anne, şu anda belki de çocuğuna patik örtüyordur. O patığı benim için de örtüyor. Ben de o anne için, o annenin çocuğu için yazıyorum.

Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde birtakım insanlar beni seviyorlar; ben de onları seviyorum.

Dünyanın bilmediğim, adını bile duymadığım bir yerlerinde birtakım insanlar bana güveniyorlar, bana inanıyorlar; ben de onlara inanıyorum, güveniyorum.

Uzak geçmişteki insanlar «tekerlek» benim için, ben yararlanayım diye bulmuşlardı. Geçmişteki insanlar «sıfır» benim için, benim yararım için buldular. Şimdi bilginler, teknikçiler laboratuvarlarda benim için, benim yararım için çalışıyorlar. İnsanlar benim için canlarını dışlerine takmış uğraşıyorlar. Benim için uzaya çıkıp araştırıyorlar. Herkes benim için... Ben de herkes içinim...

Bütün bu kitaplar ben okuyayım diye yazıldı; bütün bu piyesler ben göreyim diye oynanıyor; bütün bu filmler ben seyredelim diye yapıyor. Hepsi benim için... Ben de hepsi içinim...

Dünyanın güzel yanı, sevilmesi, yaşanması yanı da işte bu... İşte bütün bunlardan ötürü yalnız değiliz, bunun için mutluyuz, umutluyuz, güçlüyüz. Son ucunda ölüm olduğunu bile bile, yine de yaşamak, işte bunun için güzel...

Ne mutlu bize, bizim için yaşayanlar, kendileri için yaşadıklarımız var. Dünyanın her yanında insanlar bizim için çalışıyorlar; biz de dünyanın her yanındaki insanlar için çalışıyoruz.

Aziz Nesin'in

Yeni kitabı çıktı :

Yeşil Renkli Namus Gazı

Aziz Nesin'in en güzel hikâyeleri bu kitapta toplanmıştır. Okurken gülecek, gülerken düşüneceksiniz.

160 sayfa 5 lira

Bütün kitapçılarda bulunur

İsteme adresi :

DÜŞÜN YAYINEVİ — Cağaloğlu, Nuruosmaniye, Atasaray No. 206

İSTANBUL

sayın idris küçükömer'e dostça bir karşılık

(Baştarafı 10. sayfada)

masını, hem yanlış hem de gereksiz bulduğumuzu ekliyelim.

Sayın Küçükömer'in olası gördüğü ikinci sonuç Türkiye'nin tam ya da yarı-koloni olma sürecine sokulabileceğidir. Kolonileşmenin tam ya da yarım oluşunu bir yana bırakalım. Sorulması gereken bir soru var; Türkiye, kolonileşme bazılarına çok ağır görünebileceği için, bir başka terimle söyleyelim, çoktan uydulaşmış değil midir? Bağımsız bir dış politika güdebiliyor muyuz? Mali özgürlüğümüzden söz edilebilir mi? Edilebilir diyenler Maliye Bakanının CHP grubunda yaptığı konuşmayı bir kez daha okumalıdır (Yön; Sayı: 94). Mali ve ekonomik istiklalimizi yitirmiş olduğumuzun resmi belgesidir bu. İç ve dış dirlik ve düzenliğimizi korumakla görevli kuvvetlerimize kimler hâkimdir? Kore'de bizimle hiçbir ilişkisi olmayan, bunca yıl sömürülme kahri çekmiş bir ülkeye karşı, Amerikan emperyalizminin oynanacağı edilerek kullanılmadık mı? (Bugün tarafsız ülkeleri kendimize ısındırma seferlerine adamlar çıkarıyoruz; gültünç olmaktan başka bir sonuç alabilir miyiz bundan?) Bugün ülkemizi iç sömürütçüler denli dış sömürgeçlerden kurtarma gibi çetin bir belâ ile karşı karşıya kalmış değiliz miyiz? Her ekonominin yüksek «kumanda mevkileri» olan demir-çelik, petrol, madenler gibi can-alıcı önemdeki sanayilerimizi ele geçirmek için çevirilen dolaplar başımıza yeni türlü belâlar açmakta bulunmuyor mu?... Üst katları satın alınmış, hareketsiz, istenildiği gibi biçime sokulan bir sendika hareketi bütün dış kaynaklar ve etkiler kullanılarak yaratılmak yoluna sokulmuş bulunmuyor muyuz?... Kolonileşme gelebilir, denebilir demek gerçeklere gözlerimizi kapamak olur.

Varılan üçüncü ve ifade edilmişinden tercih olduğu anlaşılan, sonuç için yargımız kasa olacaktır. İnsanlara ekonomik ve siyasal özgürlüğünü kim verecektir? Onlara vatandaş olmakta kim yardım edecektir? Bunun cevabını biz verelim: KENDİLERİ. Türk işçisi, köylüsü ve kentlisi, emeğini, mutlu insanlar ülkesi Türkiye'yi yaratmak amacı ile, sınırsız bir vatan ve insanlık sevgisiyle yoğurarak, sırtına geçirilmiş miskinlik ve acz kefeninden kurtulacağı günün özlemi içindedir. Bu güne ulaştıracak yolu da, deneyleri ile, kendi kendine bulmuştur: TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ — gerçek toplumsal ancak halkımızı daha hızlı, daha büyük kitleler halinde kendi Partisi'nin etrafında halkalanmaya çağırarak olabilir. Bunun dışında, halka halk dışında kuvvetlerin yardımlarını düşünmek ve istemek boş bir «idealist» özlemcilik olur.

Bu eleştirimizin gerçek yararlılığını sağlamak için, yukarıdan beri göstermeye çalıştığımız yanlışların

asıl kaynağı olan hata'ya dokunmadan geçemeyiz. Sayın Küçükömer asıl büyük yanlış, kendisi bağımlı değişken olan hukuku başka şeylerin ona bağlı olduğu bir kurum ya da etken olarak almakla yapıyor. Yazısının başlarında şöyle diyor: «Teknik - ekonomik ilişkiler (bunlara üretim - güçleri ve toplumsal üretim - ilişkileri demek daha doğrudur. M.S.), bizi devamlı olarak yenilenen bir dünyaya dahil etmektedir... Yaşantıyı, kurumları değiştiren yeni değerler hukukta da değişiklik, yenilik getirmelidir... Teknik - ekonomik değişmelerin getirdiği... yeni isteklere kayıtsız kalan hukuk... sosyal gerilimlerin... artmasına sebep olacak...» Küçükömer'in deyimi ile, ekonomik - teknik ilişkiler değişmiş, bunlarda ileriyeye doğru bir gelişme olmuşsa, bunların gelişmesine karşı çıkan kurumsal yapı eskimiş demektir. Değişme ve gelişmenin güçlendirdiği sınıf, mevcut ahlak ve hukuk ile hâkim ideolojiyi kendi çıkarlarının zirhı yapmış olan ve toplumdaki fonksiyonunu tamamlamış bulunan sınıfın elinden iktidarı alır, bu kez kendi zirhı olacak kurumları yaratmaya başlar. Hukuk bunlardan biridir. Yoksa evvelâ hukuk gelip arkasından temeldeki değişmeler gelmez. Bunun için yukarıdaki ifadede yer alan «getirmelidir» yanlıştır, doğrusu «getirir» dir. Bunun gibi «kayıtsız kalan» yanlış, bunun doğrusu hukuk «kayıtsız kalamaz» olabilir. Sosyal gerilimlerin nedeni ise hukukta değil, temelde, ekonomik ilişkilerdedir.

Burjuvazi Feodalite'ye son vermekle, her şeyden evvel kendisinin işçi olarak bulunacağı insanları toprağa ve onun sahibine, bağlı olmaktan kurtarıyordu. Ferdietçi ve hürriyetçi olmakla, topraktan kurtardığı ve kendisine işçi yaptığı insanlar için, istemiyordu bunu. Kendisi için talep ediyor ve alıyordu. Ve bunları dile getiren beyannameler, kanunlar, sistemler yaratıyordu. Ama daha evvel ekonomik gücüne dayanarak feodalitenin siyasal iktidarına son vermesi gerekiyordu. Fransız İhtilâli budur...

Cambridge, Şubat, 1965

D Ö N Ü Ş Ü M

Bugün yarına çıkar

Haftalık Siyasal Gazete
Mart'ta çıkıyor 8 büyük sayfa 50 kr.

Haberleşme P.K.: 45
Cebeci - ANKARA

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGILERLE
DEGERLENDIRIN!

BASIN ILAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul.

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

SOSYAL ADALET
YAYINLARI

Hüseyin Korkmazgil

ÖHHÖÖÖ

(Mizah Hikâyeleri)

3 Lira

*

Muarice Dobb

AZGELİŐMİŐ ÖLKELER
VE
İKTİSADİ KALKINMA

3 Lira

*

Oskar Lange

KALKINMA YÖNTEMLERİ

2 Lira

*

İsteme Adresi :

PK. 193

Yenişehir - A N K A R A

Basm 2516 — A 1461

sosyal adalet aylık siyasi fikir dergisi

Yıl: 1 Sayı: 12

İmtiyaz Sahibi : Cemal Hakkı Selek, Yazı İşleri Müdürü : Yalçın Cerit,

Yazı Kurulu Başkanı : Prof. Sadun Aren, Teknik Yönetmen : Abdullah Nefes,

Yönetim Yeri : Selânik Caddesi 28/1 Kızılay-ANKARA

Kısa Adres : P.K. 193 Yenişehir-ANKARA

FIATI : 250 KURUŞ

Yıllık abone 24, 6 aylık 12 Lıradır. İlan - Reklam ücreti

özel anlaşmaya bağılıdır.

Dizilip basıldığı yer : Başnur Matbaası - Konya Sokak ANKARA

SOSYAL ADALET OKUYUCULARINA

Aylık «Sosyal Adalet» bu sayısıyla birinci yılını doldurmuş bulunuyor.

Sosyal Adalet'in belki de en önemli özelliği ortak bir çaba ürünü olmasıdır.

Okuyucularımız Sosyal Adalet'e abone yazılmakla bu çabaya daha geniş ölçüde katılmış olacaklardır.

Bunu sağlamak bakımından ikinci yılımızın eşliğinde bir abone kampanyası açıyoruz.

BU KAMPANYAYA KATILINIZ.

Sosyal Adalet'in yıllık abonesi 24, altı aylık abonesi 12 liradır. Abone yazılmakla hem derginin mali kaynaklarını güçlendirecek, hem de onu % 20 ucuza almış olacaksınız.

Ayrıca, 15 nisan 1965 gününe kadar abone yazılacak okuyucularımıza Sosyal Adalet'in

12 sayılı birinci yıl koleksiyonunu uygun koşullarla edinmek olanaklarını sağlıyoruz.

Hem abone yazılmak, hem de Sosyal Adalet'in ilk 12 sayısını edinmek isteyen okuyucularımız, dergimiz adresine yıllık abone bedeli olarak 40, altı aylık abone bedeli olarak 30 lira göndermelidirler.

Ayrıca, haftalık Sosyal Adalet dergileri (18 sayı) ciltsiz 15, ciltli 20 liradan. Aylık Sosyal Adalet dergileri (12 sayı) ciltli 25 liradan ve cilt kapakları 5 liradan satışa çıkarılmıştır.

Eski sayıların her biri 250 kuruş karşılığında dergimiz adresinden sağlanabilir.

SOSYAL ADALETE ABONE OLUNUZ.

SANAT VE SANATÇILAR

dergisinin üçüncü sayısı da çıktı

İlk sayısı hemen tükenen ülkemizin bu en güzel plâstik sanatlar dergisine abone olunuz.

Yöneten: ADNAN TURANİ

Yıllık aboneli: 10 lira

İsteme adresi:

TOPLUM YAYINEVİ, P.K. 176
ANKARA

Gerçekçilik açısından

KAFKA

Yazan: ROGER GARAUDY

Çeviren: MEHMET DOĞAN

Bütün kitapçılarda bulunur.

Dağıtan: HÜR YAYINEVİ

Ankara Caddesi, Cağaloğlu

Yokuşu No. 43/3

İSTANBUL

KENNEDY'İ KİM ÖLDÜRDÜ?

Yazan: Thomas G. Buchanan

Bu kitap, sadece çağımızın büyük faciasına ışık tutmakta kalmıyor; en çok gelişmiş kapitalist toplumda, perde arkasındaki yönetici ve sömürücü çevrelerin de iç yüzünü aydınlatıyor.

Kitabın dünya basımında uyandırdığı tepkilerden birkaç örnek:

Daily Express - Londra: «Bu kitap, dünyada fırtına koparacaktır.»

La Vie Catholique - Paris: «Her hürriyet ve adalet âşığının okuması gereken heyecan verici bir kitap.»

L'Humanité - Paris: «Namusuca yazılmış, son derece faydalı bir kitap.»

Bütün kitapçılarda arayınız.

Dağıtan: FERHAN BOZKURT ve ORTAKLARI

Ankara Caddesi - İSTANBUL